

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tereza Gründlerová

Václav Havel – člověk, spisovatel, prezident

Praha 2013

Vedoucí diplomové práce:

Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED FULL-TIME STUDIES

2011 - 2013

DIPLOMA THESIS

Tereza Gründlerová

Václav Havel – the man, the writer, the president

Prague 2013

The Diplome Thesis Work Supervisor:

Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 13. 3. 2013

Tereza Gründlerová

Anotace

Diplomová práce se zabývá charakteristikou Václava Havla, a to jako člověka, spisovatele a prezidenta. Rozebírá kromě charakteristiky také kritiku moci v tvorbě Václava Havla, která je uvedena na vybraných dílech spisovatele. Sleduje Václava Havla očima příznivců, i kritiků.

Klíčové pojmy

Člověk, komunismus, kritika moci, osobnost, prezident, spisovatel, vaňkovky, absurdní drama

Annotation

This diploma thesis deals with the characteristics of Vaclav Havel, and as a person, writer and president. Analyzes excluding characteristic can also criticism in the work of Vaclav Havel, who is listed in the selected works of the writer. Monitors Vaclav Havel eyes of supporters and critics.

Key words

Communism, critique of power, person, personality, president, writer, Vaňkovka, absurd drama.

OBSAH

ÚVOD	8
1 VÁCLAV HAVEL - ČLOVĚK	11
1.1 Rodinné zázemí	11
1.1.1 Strýček Miloš	12
1.2 Školní docházka	13
1.3 Zaměstnání	13
1.4 Šestatřicátníci	14
1.5 Otcova podpora	15
1.6 Vojna	16
1.7 Olga	17
1.8 Tvůrčí počátky	19
1.8.1 Divadlo Na Zábradlí	19
1.8.2 Časopis Tvář	20
1.9 Rok 1968	21
1.10 Charta 77	24
1.11 Vězení	26
1.11.1 Manželská krize	27
1.12 Opětovné uvěznění	28
1.13 Sametová revoluce	29
1.13.1 Seznámení s publicitou	33
1.14 Dagmar	33
1.15 Loučení	35
1.16 Odcházení	36
2. VÁCLAV HAVEL - SPISOVATEL	38
2.1 Vojna	38
2.2 Divadlo a dramata	39
2.2.1 Absurdní drama	40
2.2.2 Vaňkovky	40
2.2.4 Ptydepe.....	41
3. KRITIKA OCI V TVORBĚ VÁCLAVA HAVLA	42
3.1 Vyrozumění	42
3.2 Zahradní slavnost	45

3.3 Společné rysy dramát	46
3.4 Moc bezmocných	47
3.5 Projev k oběma komorám Parlamentu	48
3.6 Přehled díla	50
4. VÁCLAV HAVEL – PREZIDENT	51
4.1 Poprvé zvolen	51
4.2 Podruhé zvolen	52
4.3 Potřetí zvolen	52
4.4 Počtvrté zvolen	53
4.5 Kritika Havlova prezidentství	53
4.5.1 Havel versus Klaus	54
4.5.2 Havel versus Zeman	55
4.5.3 Havel versus Wolf	56
4.5.4 Havlův názor	57
4.6 Rozloučení	57
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	61
SEZNAM PŘÍLOH	63

ÚVOD

Kdo je vlastně Václav Havel? Je to prezident, autor divadelních her, ikona sametové revoluce, humanista, extrémní „levičák“, disident, chartista, pacient... Přirovnání je mnoho, myslím, že bych jimi mohla popsat celou stranu. Ovšem to nejdůležitější spojení zaznívá velmi málo. Václav Havel byl především člověk, možná sice neobyčejný, ale byl. Jeho život nebyl jednoduchý, i když by se na první pohled mohlo zdát, že je tomu naopak a to zejména díky jeho původu. Ano, jeho otec mu opravdu hodně pomohl, nejdůležitější roli sehrál zejména v seznamování Havla s důležitými a významnými osobnostmi. Je třeba si však uvědomit, že i přes tuto pomocnou ruku si musel Havel své místo vydobýt sám.

Dnešní společnost je podle mého názoru specifická tím, že na základě jednoduchých, zběžných a mnohdy i nepravdivých informacích, dokáže člověka odsoudit. Lidé jsou líní zkoumat něco hlouběji, o něco se více zajímat. Stačí jim informace, které jim poskytnou bulvární deníky, televizní pořady nebo kamarádi. Často ani nechtějí znát pravdu. Proto jsem se rozhodla zvolit si jako téma své diplomové práce osobnost Václava Havla. Po pravdě, před tím, než jsem začala studovat materiály pro tuto práci, jsem ani já neměla přílišné povědomí o tom, kdo vlastně opravdu Václav Havel byl. Cílem tedy bylo hlouběji se ponořit do jeho života a díla. Snažit se pochopit jeho myšlení a pohled na svět. Zajímalo mě, jak hodnotí svou prezidentskou činnost, jestli se umí sám zkritizovat a uznat svoje chyby. Také jsem chtěla poznat jeho život ještě před tím, než se stal veřejně známou osobou. Víím, že má Havel mnoho obdivovatelů a zastánců, ale také mnoho odpůrců a kritiků. I jejich názory mě zajímaly.

Když jsem četla v jednom článku, že Havel zneužíval ideály, kterými se zaštiťoval, že je to komunista, že je to symbol falešné a pokřivené morálky naší společnosti a že se podepsal na stavu naší společnosti ještě více a hůře, nežli komunisté, vyrazilo mi to dech. Ano, samozřejmě, Havel není světec, není bez chyby, ale opravdu si zaslouží, aby se o něm takhle hovořilo? I tuto otázku jsem si kladla a o to více mě jeho život zajímal.

Jako přínos této diplomové práce vidím v nestranné charakteristice osobnosti Václava Havla z pohledu člověka, spisovatele a prezidenta.

„Můj život, má práce, mé postavení a působení se mi zdají být utkány z podezřele velkého množství paradoxů. Jen si to vezměte: pletu se do všeho možného – a v ničem nejsem vlastně odborníkem. Průběhem let jsem se například dostal do postavení jakéhosi politického činitele – a přitom jsem nikdy politikem nebyl, být nechtěl a ani k tomu žádné vhodné předpoklady nemám. Odpůrci i příznivci jsem brán jako politický úkaz dokonce i přesto, že nic z toho, co dělám, nelze za skutečnou politiku považovat. Co chvíli filozofuji – a jaký jsem to přitom filozof? Mé filozofické vzdělání je navzdory tomu, že od mládí rád filozofické knihy čtu, víc než chatrné a veskrze útržkové. Občas píšu o literatuře – a nejsem-li něčím zcela určitě, pak literárním kritikem. Tu a tam se pletu dokonce do hudby – a přitom má hudebnost může být leda zdrojem obecného veselí. Dokonce ani v tom, co považuji za své hlavní a původní povolání, totiž v divadle, žádným skutečným odborníkem nejsem: divadelní fakultu jsem absolvoval ve spěchu a bez valného zájmu, hry a knihy o divadle čtu nerad, do většiny divadel mne nebaví chodit, mám pouze jakési své osobní představy o tom, jaké divadlo bych rád dělal, a v duchu těch představ píšu své hry. A než bych měl dělat dramaturga v jakémkoli divadle jen proto, že jsem jím vyučen, to bych šel snad raději zpátky do pivovaru. Jsem člověk velmi nejistý, téměř neurotický, panikář, trvale se něčeho děsící a vystrašený i z toho, že zvoní telefon, pořád o sobě pochybuji a každou chvíli se za něco téměř masochisticky obviňuji a proklínám – a přitom se mnohým jevím (a dokonce do jisté míry právem!) jako člověk sebejistý a jistý svou věcí záviděníhodně vyrovnaný, klidně rozvázný, setrvalý, houževnatý, věcný a věcně si na svém stojící. Jsem racionální systematick, milovník řádu a pořádku, disciplinovaný a spolehlivý, občas až byrokraticky pedantický – a současně jsem člověk přecitlivělý, až trochu sentimentální, kterého odvědycky přitahuje vše tajemné, magické, iracionální, nevysvětlitelné, groteskní a absurdní, vše, co se vymyká řádu a co ho problematizuje. Jsem osoba velmi společenská, která je pořád mezi lidmi, pořád něco organizuje, někoho s někým dává dohromady, veselý chlapík, občas i konverzační ozdoba společnosti, flamendr se smyslem pro různé radosti i hříchy života – a přitom jsem nejraději sám a můj život je nekončící prcháni do samoty a tichého usedání. Píšu nemilosrdně skeptické, ba až kruté hry – a přitom se v jiných věcech chovám jako donkichot a věčný snilek, pošetile bojující pořád za nějaké ideály. Jsem v jádře plachý a ostýchavý – a přitom jsem na leckterém fóru proslul jako buřič, neváhajících říct druhým do tváře i ty nejtvrďší věci. Platím za člověka pevného,

statečného, ne-li přímo sveřepého, který se neváhal rozhodnout pro vězení, když mu byly nabízeny daleko svůdnější alternativy – a dost se musím této své pověsti usmívat: vždyť já se vlastně pořád něčeho bojím a dokonce i ta moje údajná odvaha a výdrž pramení ze strachu: totiž ze strachu vlastního svědomí, které mne tak rádo trýzní za selhání skutečná i domnělá! Podezírám se, že mě kdesi nejhluběji celý tenhle paradoxní život vlastně hrozně baví.“¹

¹ HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

1. VÁCLAV HAVEL - ČLOVĚK

1.1 Rodinné zázemí

5. října 1936 se narodil manželům Havlovým syn Václav. Tatínek Václav Maria Havel byl známý a uznávaný pražský stavební podnikatel, jehož rodina patřila k těm vlivným a intelektuálním, maminka Božena, rozená Vavrečková, byla dcerou československého diplomata a novináře Huga Vavrečky. Jen velmi těžko se identifikoval s „buržoazností“ své rodiny. Část dětství prožil na venkovském rodinném sídle, kde navštěvoval i základní školu a dostávalo se mu všemožných výsad a výhod, protože byl na rozdíl od mnoha svých spolužáků „panský synek“. Doma nebyl jen s maminkou a tatínkem, ale i s vychovatelkou, kuchařkou, zahradníkem, šoférem a všelijakým jiným služebnictvem.

Strach z režimu – to byl důvod, proč Havlovi odjeli z Prahy do letního sídla na Moravě, které se nacházelo nedaleko Tišnova. Bílo-dřevěná vila s bazénem byla skryta v lesích. Odtud docházel pěšky malý Václav do školy, kam nastoupil v září, roku 1942.

Velká sociální propast, která byla mezi Václavem a ostatními dětmi, byla pochopitelná a Havel, i když ještě malý kluk, to velmi těžko nesl. Styděl se za svá privilegia a sám prosil o jejich zrušení. Cítil se vyčleněn z kolektivu, cítil nedůvěru, která kolem něho vládla a cítil se osamělý, méněcenný a ztracený. Krom toho se mu děti posmívaly za jeho nepříliš atletickou postavu. Sám Havel k tomu říká: *„Já si dnes opravdu myslím, že ta dětská zkušenost ovlivnila celý můj budoucí život včetně mého psaní: můj dětský pocit vyřazenosti z celku či lability mého zakotvení v něm (rozvinutý později, po vítězství komunismu, zkušeností trvalého terče takzvaného třídního boje, tedy opět zkušeností nezávislé vyřazenosti) nemohl ovlivnit úhel mého pohledu na svět – pohledu, který je vlastně klíčem k mým hrám. Je to pohled ‚zdola‘, pohled ‚zvenčí‘. Je to pohled, vyrostlý ze zkušenosti absurdity. Co jiného totiž než hluboký pocit vyřazenosti umožňuje člověku lépe vidět absurditu světa i vlastní existence nebo – střízlivěji – jejich absurdní dimenzi? Měl bych vlastně dodatečně svému buržoaznímu původu být vděčen: jak patrně, pocit nezávislé vyčleněnosti, který ve mně můj původ vytvářel jak v době, kdy už mi z něho plynulo jen pronásledování, tak v době, kdy jsem z něho měl vnější*

výhody, se mi nakonec produktivně zhodnotilo.“² I přes tato úskalí vyrůstal Václav v prostředí masarykovském, byl obklopen knihami od Basse či Peroutky.

V roce 1938, 11. října, přibyl do rodiny Havlových Václavův mladší bratr Ivan. V té době se ani oni neměli příliš dobře. Nacistická pomsta komplikovala život i jim. Havel senior se přátelil s mnoha lidmi židovského původu, včetně pražského Žida Cohena, několikrát je navštívilo gestapo a hrozilo trestem, protože se domnívalo, že ukrývají židovskou rodinu v Lucerně.

1.1.1 Strýček Miloš

Na rozdíl od rodiny Václava Maria Havla a jejich vztahům k nacistům, jsou známé spíše vztahy Václavova strýce, Miloše Havla. Potenciální oběť nacistů z něj dělalo už jen to, že po rozvodu s manželkou Marií žil homosexuálním životem a nikterak se tím netajil. Podporoval natáčení českých filmů, byl to blízký přítel Jana Wericha. Nelákal ho klidný a pohodový život, měl rád dobrodružství.

Poté, co Němci zabavili víc jak polovinu Barrandovských ateliérů, mnoho zaměstnanců muselo filmový svět opustit. Týkalo se to mnoha Milošových přátel, mezi nimi například i Huga Hasse. Miloš nenáviděl fašismus, odmítl emigrovat a velmi tvrdě a zapáleně pracoval na tom, aby český film nezanikl. Svým velkým úsilím docílil nakonec toho, že mnoho slavných osobností nemuselo napřímo pracovat s nacisty. Můžeme jmenovat Jaroslava Seiferta, Karla Högera nebo Vítězslava Nezvala. Tohle všechno mělo však pro Miloše neblahé následky. Gestapo mu prohledalo byt, zabavilo řadu dokumentů, hrozilo mu převezením do koncentračního tábora, pokud neprodá svůj podíl v Barrandovských ateliérech. Bojoval do samého konce. Roku 1952 nakonec uprchl do Mnichova a v roce 1968 zde i zemřel.

² HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

1.2 Školní docházka

„9. května dopoledne byl Žďárec bombardován, poněvač tam bylo ještě německé vojsko, které se nevzdalo...Po náletu se k nám uchýlilo mnoho obyvatel žďáreckých. Odpoledne jsme prožili úprk německého vojska kolem nás a jeho ostřílování od Rojetína...Zanechávali za sebou hodně střeliva, vozů, děl, koňů. Ruské granáty dopadaly až k Havlovu. My děti jsme se bály (a myslím, že velcí také). Já jsem chtěl být v tu chvíli v Austrálii a Iveček se pokakal.“³ To napsal osmiletý Václav den po vyhlášení konce války. Byl velmi zvědavý a čtení i psaní ho bavilo. Nedělalo mu problém v deseti letech přečíst celý životopis Palackého. Zajímal se i o poezii, nejen o krásnou literaturu nebo filosofické knihy. Kromě toho byl také rodinou veden k besedám se známými a maminka se ho dokonce snažila přimět k zájmu o cizí knihy, potažmo cizí jazyky. Však také ona sama uměla od útlého věku francouzsky, německy, rusky a později ji nedělala problém ani angličtina.

Před únorovým pučem začal Václav navštěvovat soukromou školu v Poděbradech, školu krále Jiřího. Velký důraz tu byl dán na pohotovost, odolnost, vysokou inteligenci a poslušnost. Domů ze školy mohl Václav jezdit jednou za čtrnáct dní. Co se týče známek, byly spíše podprůměrné, režimu se však přizpůsobit uměl. Škola se však později musela uzavřít. Absolvovat ji stihl bratr Ivan i tehdy ještě neznámý Miloš Forman. Václav byl ze školy vyloučen, byl označen za nepřítele socialismu a tak musel odejít studovat jinam. Ovšem téměř všude byl scénář stejný. Musel tedy nastoupit do zaměstnání.

1.3 Zaměstnání

Chvíli se živil jako učeň u tesaře, ovšem to nemohlo dlouho vydržet, neboť trpěl silnými závratěmi a maminka mu tak sehnala, za pomoci rodinného známého Otty Wichterleho, místo v laboratoři na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze. Když nad svými studiemi Havel přemýšlel, tvrdil, že kdyby se nakonec tím tesařem přeci jen vyučil, byl by co k čemu a uměl by něco pořádného. Jako laborant pak pracoval pět let a díky nepříliš dobře zorganizovanému systému se pak mohl věnovat po svém nástupu do

³ KEANE, J., přeložil VANĚK, J. Politická tragédie v šesti dějstvích. Praha: Volvox Globator, 1999, s. 399. ISBN 80-7207-308-7.

zaměstnání také večerní škole. Bylo to gymnázium, které bylo původně zřízeno s tím účelem, aby ho mohli navštěvovat dělničtí ředitelé, kteří si tam rozšiřovali své znalosti. Co se týkalo samotné výuky, stěžoval si Havel, že byla na velmi špatné úrovni i přesto, že času mu to sebralo mnoho. Musel stíhat chodit na osm hodin denně do práce, na čtyři do školy a samozřejmě nesmělo chybět ani navštěvování přátel, plesy nebo večerní čtení knih. Maturitu na večerním gymnáziu složil v osmnácti a to s celkem obstojnými známkami. I přes minulé neúspěchy se dvakrát pokoušel udělat zkoušky na Univerzitu Karlovu, avšak opět neúspěšně. Stejně tomu bylo i s přijímacími zkouškami na Filosofickou fakultu a FAMU. Za úspěch se dá považovat přijetí na ekonomickou fakultu ČVUT, obor ekonomika dopravy, i když ho to příliš netěšilo a nebavilo. Jeho srdce ho stále táhlo k filosofii. Té se mohl věnovat díky rodinnému příteli Fischerovi, který ho od jeho sedmnácti let v tomto oboru vzdělával. Havel ho často navštěvoval a rád se od něj nechával poučovat. Když byl ještě poměrně malý, napsal mu Fischer seznam literaturu, kterou by se podle jeho názoru měl přečíst, aby se mohl rozvíjet, všiml si Havel, že některé z těch knih jsou psány německy. Když mu Havel řekl, že němčinu neovládá, odpověděl mu Fischer, že se prostě a jednoduše bude muset tento cizí jazyk naučit.

1.4 Šestatřicátníci

Díky své matce založil Václav v roce 1952 literární kroužek, kam pozval své přátele a známé zhruba stejného věku, a začali si říkat Šestatřicátníci. Název byl odvozen nejen od toho, že většina členů se narodila v roce 1936, ale také proto, že podle Havla byl charakteristický pro postiženou generaci. *„V patnácti jsem už soustavněji psal poezii a stále zřetelněji začal vnitřně tíhnout k humanitním oborům. Tehdy jsem se také octl v určitém duchovním kroužku, snad jsem ho dokonce spoluzaložil, složeném s kamarády z různých prostředí, večerního gymnázia, střední školy i obecné školy. Ta skupina se jmenovala Šestatřicátníci: všichni jsme se narodili v roce 1936. Existovala od roku 1951 asi do roku 1953. Vydávali jsme stejnopisný časopis, pořádali sympozia, ba měli jsme i sjezdy. Šestatřicátníci byli rozděleni do sekcí (vzpomínám na sekci politicko-ekonomickou a literární) a v nich vedli první chlapecké debaty. Když na to dnes myslím, trochu mi vstávají vlasy hrůzou na hlavě: kdybychom byli o pět let starší,*

*zcela bezpečně bychom skončili někde na Mírově, za takové věci mohl v těch dobách dostat člověk klidně dvacet let.*⁴

Havlova maminka Božena byla v tomto směru velmi iniciativní. Ráda jeho kamarády hostila, schůzky skupiny se konaly právě u nich. Vyvrcholením těchto setkání bylo to, které se konalo celý týden na Havlově. K této pražské skupině se také občas přidávala podobná brněnská skupina, jakási odnož té Havlovy. Scházeli se i jinde – na Karlově univerzitě i v kavárně Slávie. Rádi se bavili o zakázaných knihách a autorech, jako byli Kafka, Šalda nebo Čapek. Sám Václav se, i když to neplánoval, postupně vyšvihl do role vůdčí osobnosti skupiny a stal se oblíbeným a obdivovaným. Podle mnohých jeho tehdejších přátel měl Havel organizátorství v krvi, i když si to sám často nechtěl připustit a působil navenek spíše jako nesmělý člověk s nízkým sebevědomím. A nejen vzpomínky přátel, ale i nedávno objevená korespondence toto tvrzení podporuje. Když Šestatřicátníci měli za sebou první rok své existence, napsal Havel jakési vyhodnocení jejich činnosti, které mělo zhruba třicet stran. Tam pak mimo jiné zdůrazňuje vzájemná přátelská pouta a na kázeň, která během diskuzí panovala. Už tehdy byla práce velmi pečlivě zpracována a apel kladla především na popostrčení členů k lepší a efektivnější práci.

1.5 Otcova podpora

Díky kontaktům svého otce měl Václav možnost několikrát navštívit Jaroslava Seiferta. Mluvil s ním o jeho díle, ukázal mu své básně. Kromě toho se sblížil i se Seifertovými přáteli Vítězslavem Nezvalem a Vladimírem Holanem. *„Tehdy jsem ovšem vnitřně směřoval jinam než k Seifertovi, a tak jsem se mu jednou zmínil, že miluju Vladimíra Holana, a on mi hned řekl, že mám za ním rozhodně jít, že bude rád. Byl jsem trochu vyděšen z představy, že někde v Praze žije jako mně dostupná fyzická osoba tento velký básnický čaroděj. Seifert mne poslal na Kampu a od té doby jsem k Holanovi pravidelně chodíval tak jednou za měsíc, vždy samozřejmě s láhví vína. Přestal jsem k němu docházet až snad někdy v roce 1956, mimo jiné proto, že mi vadily jeho antisemitské řeči. Lidsky asi antisemitou nebyl, ale zřejmě se mu zdálo, že svou konverzi*

⁴ HAVEL, V., HVÍŽDALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

ke katolicismu musí takovými řeči jaksi tvrdit. Holan byl zvláštní, téměř démonická osobnost: přesto snad mohu říct, že jsem s ním byl do jisté míry spřátelen, slavili jsme s ním dokonce ve Všenorech jeho padesátiny a společně se opijeli vínem, které mu poslal – zřejmě pod tlakem špatného svědomí - Svaz spisovatelů.“⁵

První veřejný projev a místo, kde na sebe Havel jako mladý upozornil, bylo na dobříšském zámku, na podzim roku 1956. To mu bylo dvacet let. Vzpomíná, že tam tehdy jel se zvláštními pocity a hlavě se mu honily smíšené myšlenky. Pořád si opakoval, jestli je správné tam jet, když má k prostředí odpor a navíc se ještě stydí, protože se setká se známými lidmi, jako byl Kohout nebo Drda. Choval k nim úctu ale zároveň i lehký odpor. Ovšem byl připraven veřejně vystoupit a sdělit jim, co se mu nelíbí.

1.6 Vojna

V roce 1957 byl mladý Havel povolán na vojnu. Proti vůli své matky přerušil studia, opustil práci laboranta a nastoupil. Byl přidělen k 15. motorizované dělostřelecké divizi, která byla umístěna v Českých Budějovicích. Havlovi vadilo, že je zde brán za postradatelného. „*Na vojně jsem poprvé přišel do činného styku s divadlem, a to za dosti kuriózních okolností. Tehdy se ještě v armádě podporovala kulturní činnost: útvary i divize se tím legitimovaly směrem vzhůru a byly podle toho hodnoceny. Se svým kamarádem a spoluvojákem Karlem Bryndou, dnes šéfem činohry Státního divadla v Ostravě, jsem založil útvarový divadelní soubor. První rok jsme hráli známou Kohoutovu divadelní hru Zářijové noci, hrál jsem v ní zápornou postavu nadporučíka Škrovánka. Měli jsme z toho samozřejmě legraci, divadlo jsme hráli především a hlavně proto, že z toho plynuly jisté úlevy z výcviku.“⁶*

⁵ HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

⁶ HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

1.7 Olga

Se svými pocity z vojny se začal svěřovat Olze Šplíchalové, se kterou se poprvé potkal v roce 1953, kde je seznámila jejich společná známá Zdena Tichá. Olga se zajímala o malířství, ráda četla a hlavně milovala divadlo. Narodila se na Žižkově, vyučila se v Baťově továrně, kde také pak pracovala. Kromě toho také pracovala jako uvaděčka v divadle Na zábradlí, ve stejné době, kdy tam působil i Havel, se kterým se však už znala. Byla zakládající členkou Výboru na ochranu nespravedlivě stíhaných a vedla také edici Expedice, která byla samizdatová. Havel přiznává, že Olga byla jednu domu více „divadelnější“ nežli on sám a zároveň také tvrdí, že i když to tak může na první pohled vypadat, nezačal se vážněji zajímat o divadlo kvůli ní. Ten zájem přišel až po tom, co se vrátil z vojny a nastoupil k Janu Werichovi.

Olga Havlová, rozená Šplíchalová, byla nedílnou součástí Havlova života. Jak je již zmíněno, seznámila je společná známá a poprvé se potkali v kavárně Slavia. Pocházela z početné rodiny. V jejích šesti letech se rodiče rozvedli a matka na děti zůstala sama. Od malička se Olga stýkala s chudými, ale i zdravotně postiženými dětmi. Možná právě to předurčilo Olgu ke starání se o druhé, schopnosti pomoci těm, kteří si sami pomoci neumějí nebo nemůžou. Protože na Žižkově Olga neměla moc možností k rozvoji sebe sama, přečetla mnoho knih, s maminkou navštěvovala operu. Už jako mladá slečna působila na okolí starší, než ve skutečnosti byla. Neměla takové ty klasické dívčí starosti – s oblečením, líčením atd.

Studovat Olga jít nemohla, nedostala příležitost. Nikdy nechtěla být na nikom závislá a tak si chtěla začít co nejdříve vydělávat, aby se mohla postavit na vlastní nohy. Začala pracovat jako opravářka punčoch u Bati. Nejen, že jí to tam nesmírně nebavilo, ale poznamenalo jí to na celý život. I když to málo kdo postřehl, Olze chybělo několik článků na levé ruce, které jí v šestnácti letech rozdrtil stroj.

V roce 1953 se seznámila s Havlem, společně pak pracovali v divadle Na zábradlí – Olga jako uvaděčka. Matce Václava se zpočátku jeho známost s chudou holkou z Žižkovské čtvrti nelíbil, když se však po osmi letech společného soužití tajně vzali, přistoupila na to, že se mohou nastěhovat k nim do domu na Rašínově nábřeží. Ovšem společné soužití nebylo příliš únosné, a proto si Václav s Olgou koupili chalupu na Hrádečku u Trutnova, kam začali velmi často jezdit.

Olgu neměl rád jen Václav, ale všichni lidé v jejích okolí. Málokdy a málokdo o ní řekl jediné křivé slovo. Olga byla dáma. Václavovi velmi vyhovovalo, že oproti němu byla v mnoha směrech praktičtější, konkrétnější. I když to byli dvě tak silné osobnosti, a možná právě díky tomu, že se jeden druhému nepodřizoval, tvořili Olga s Václavem harmonický pár.

Z Hrádečku se postupně stávalo jakési centrum, kde se pravidelně scházeli spisovatelé, tvořila se Charta, hráli se zde koncerty, například The Plastic People. Kdokoliv na Hrádeček pak přijížděl, věděl, že vědomě riskuje, ale riskoval pro zážitek, pro momentální pocit svobody a klidu. Olga byla vnímaná jako přísná a respektovaná paní domu, která když zavelela k odchodu do postele, nikdo se neodvážil odporovat. Byla brána jako mravní jistota v daném prostředí. Dokázala skvěle a přesně odhadnout, jací lidé jsou. Václav Havel o ní kdysi prohlásil: *„Jednou mou základní jistotou nedokázalo nic otrást. Tou jistotou byla Olga. Byly jsme povahy velmi různé: já buržoazní dítě a věčně rozpačitý intelektuál, ona proletářské děvče značně samostatlé, nesentimentální, strážlivé, občas dost hubaté a protivné, zkrátka osoba, kterou nelze opít rohlíkem. Nalezl jsem v Olze přesně to, co jsem potřeboval: mentální odpověď na mou mentální roztrásenost, strážlivého korektora mých potrhých nápadů, soukromou oporu mých veřejných dobrodružství.“*⁷

Když byl Václav uvězněn, zůstala Olga obklopena přáteli, kteří jí se vším pomáhali. Převzala i některé jeho povinnosti, mezi nimiž bylo například pokračování ve vydávání Edice Expedice nebo poskytování rozhovorů zahraničním novinářům. Často bývala označována za první dámu českého disidentu.

Po zvolení Havla prezidentem si na roli první dámy zvykala velmi těžko, ostatně stejně jako Václav. Ovšem vzhledem k její povaze ji nedělalo problém udržovat pomyslnou hranici mezi tím, co je společenské a co je úlohou první dámy a tím, co už patří do soukromí. Velmi významné místo si našla v charitativní činnosti. Společně s Václavem a s kamarády z Charty 77 založila Výbor dobré vůle – nadaci Olgy Havlové. Pomoci druhým se věnovala až do konce života. Bohužel, ten přišel dříve, než by měl. V roce 1994 zjistila, že má rakovinu. Odmítla léčení na prestižních zahraničních klinikách a rozhodla se, že zůstane v Praze a půjde se léčit do Všeobecné fakultní

⁷ Václav Havel: Mimořádné vydání magazínu Víkend Dnes. 2011, 22/299, s. 45.

nemocnice. Na veřejnosti se naposledy objevila v roce 1995, na podzim. Poté už trávila čas v nemocnici, ze které jí, dva dny před jejím skolem, odvezli k Václavovi na Hrádeček. Zemřela 27. ledna 1996. Rozloučit se s ní přišly, i přes studené zimní počasí, tisíce lidí.

1.8 Tvůrčí počátky

Už na vojně se začala v Havlovi probouzet touha a schopnost psát dramata. Havel chtěl dělat divadlo a chtěl ho dělat dobře, ale zároveň také nechtěl sám sebe brát příliš vážně. Rozhodl se ještě na vojně, že se přihlásí na AMU, obor dramaturgie. Příjímací komise ale z Havla a jeho práce, která se týkala rozebrání knihy Podivín, větřila strach, a proto nebyl na fakultu přijat. Nevzdával se. Jako již po několikáté využil rodinných známostí a díky svému otci, který se dobře znal s Janem Werichem, získal Havel místo kulisáka v divadle ABC. Kromě své práce se také věnoval psaní článků do časopisu Divadlo a sám pro sebe si začal psát hru s názvem Rodinný večer, která mu později zajistila místo v divadle Na Zábradlí. Tenkrát to bývalo divadlo typické malé scény. Tehdy mu šéfoval Ivan Vyskočil.

1.8.1 Divadlo Na Zábradlí

Po odchodu Ivana Vyskočila se na jeho místě objevil Jan Grossman a i díky němu se Havlovi uvolnil prostor k experimentům. Václav byl šťastný a zapomněl i na touhu po univerzitním vzdělání, což se příliš nelíbilo jeho ambiciózní matce. Divadlo Na Zábradlí získalo postupně, i díky Havlovi, význačné jméno v zahraničí. Bylo to divadlo, kde se uváděla absurdní dramata, česká i cizí. Kromě toho byla atmosféra v divadle velmi příjemná. Chvillemi to tam vypadalo spíše jako u někoho v obývacím pokoji, všichni mezi sebou vášnivě diskutovali a popíjelo se. Grossman Havlovi velmi důvěřoval, viděl v něm potenciál a budoucí hvězdu pražské divadelní scény. Nemýlil se. Jeho velká sláva přišla v roce 1964, kdy se konala premiéra jeho divadelní hry Zahradní slavnost. „*Dobu, kdy jsem působil v divadle Na Zábradlí, lze rozdělit do dvou etap. První je svázána s Ivanem Vyskočilem, osobností, která je do celé éry malých divadel šedesátých let neodmyslitelná. Vyskočil byl jedním z kmotrů celého toho pohybu. Je to člověk dost svérázný, ba až podivinský, trochu soběstředný, těžko se s ním spolupracuje, protože těžko snáší vedle sebe nějakého tvořivějšího spolupracovníka. Přesto sehrál roli, která není možná dodnes doceněna. Přinášel do divadla několik důležitých prvků.*

Za prvé to, čemu se říká intelektuální humor. Za druhé zcela originální fantazii. Za třetí vzdělanost. Za čtvrté smysl pro absurdno. Za páté zcela nekonvenční estetické impulsy. Po určitém údobí zmatků byl – tuším v roce 1961-1962 – angažován jako šéf činohry Jan Grossman, čímž začala druhá éra v době mého působení na Zábradlí. Grossmana jsem už dlouho znal a velmi si ho vážil. Byl to pronikavý teoretik a kritik, zkušený dramaturg, člověk s intenzivním vztahem k divadlu, který dokázal vnímat nejrůznější duchovní a kulturní souvislosti divadla a který se stal posléze i dobrým režisérem. Grossman mne učinil tím, čím mne sliboval učinit Vyskočil, totiž svým nejbližším uměleckým spolupracovníkem. Všechno jsme de facto dělali spolu, vybírali herce, hry, režiséry, řešili každodenní provozní problémy divadla.“⁸

1.8.2 Časopis Tvář

Na inovaci byl kladen tlak ve vydávání knih a jiných publikací, což vyvolalo určité napětí i ve Svazu československých spisovatelů, kde Havel působil. On sám se dosti angažoval ve všem možném. Hlasoval například proti vyloučení spisovatele Jana Beneše, který byl odsouzen za posílání článků do pařížského časopisu pro emigranty. Bojoval i proti verdiktu Svazu spisovatelů, který se rozhodl zastavit činnost měsíčníku Tvář, kde se angažovali především mladí spisovatelé. Objížděl Čechy a Slovensko, aby sbíral podpisy na petici právě proti zákazu časopisu. Bojoval tím vlastně za svobodu slova. Chtěl, aby se každý mohl kdekoli a kdykoli vyjádřit k tomu, co ho zajímá, k tomu, co sám chce. I díky kauze Tvář se Václav naučil obratně takovému malému politickému umu. I díky úspěšné petici se Havel stal později předsedou Aktiv mladých autorů, což byla skupina lidí, kteří se shromažďovali kolem časopisu Tvář. „*Tvář byl první případ, kdy něco institucionálně fixovaného nebylo v rukách tohoto establishmentu. Byl to, pravda, ostrůvek pranepatrný, přece jen to ale byl ostrůvek něčeho jiného. Ne snad, že by Tvář byla nějaký programově antimarxistický nebo antikomunistický podnik: politicky a vlastně ani duchovně. Tvář nijak ostře vyhraněna nebyla, natož aby se hlásila k nějaké ideologické doktríně: ji prostě ideologické spory*

⁸ HAVEL, V., HVÍŽDALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

doby mijely – asi tak, jak mijely ta malá divadla novou vlnu ve filmu a mnoho jiných fenoménů té doby, svázaných s nástupem mladších generací.“⁹

1.9 Rok 1968

Na počátku léta roku 1968 odjel Havel i s manželkou Olgou do New Yorku. Během cesty si stihl udělat zastávku v Paříži a došlo zde k setkání s redaktorem čtvrtletníku českého exilu Svědectví Pavlem Tigridem. V New Yorku pak kromě jiného poskytoval interview deníku New York Times, nechal si narůst vlasy a sešel se s českým novinářem Ferdinandem Peroutkou. Po návratu do Prahy se rozhodli, že chtějí léto strávit na venkově, v klidu a proto odjeli na Hrádeček, který před rokem koupili. Museli ho ale dát do pořádku, aby mohli později přivítat řadu hostů a kamarádů.

5. ledna 1968 byl do funkce prvního tajemníka strany zvolen Alexander Dubček a vystřídal tak Antonína Novotného. Ten chtěl i nadále pokračovat v určité liberalizaci, ovšem jeho „síla“ v tomto směru byla malá, a proto se musel proti odpůrcům opírat o veřejné mínění. S tím vstoupila do politiky zcela nová dimenze. Díky tomu nastal významný společenský a politický proces, který nese název Pražské jaro. *„Rok 1968 chápu jako logickou dohru a vyvrcholení celého předchozího vývoje, toho dlouhého procesu ‚sebeuvědomování a sebeosvobodování společnosti‘, jak tomu říkám, nikoli tedy jako pouhé střetnutí dvou politických garnitur a dočasné vítězství té liberálnější. Pestře strukturovaný a stále se zesilující tlak nového vědomí se musel dříve nebo později nějak promítnout do politické sféry: propast mezi životem a systémem byla stále hlubší. Přesto jsem po lednových změnách – podobně jako asi mnoho mých spoluobčanů, zvláště těch, kteří neznali vnitrostranické pozadí a pozorovali to všechno zvenčí – netušil, co se tím otevírá a co tím začíná, zdálo se mi, že to je jen výměna stráží na nejvyšších místech, která asi nic moc neznamena. O to překvapenější jsem byl rychlým vývojem, který pak následoval. Překvapení tím byli ovšem všichni, včetně samotného politického vedení. Ten vývoj totiž nebyl výsledkem nějakého jasného programu či jednomyslné vůle, ale byl to projev přetlaku, který byl ve společnosti a který v tehdejší vnitrostranickém boji a politických změnách našel vhodnou příležitost a příhodné podmínky k tomu, aby smetl poklici, pod níž byl uvězněn. Není pravda, že jsem nepodlehł vůbec euforii z toho, co se*

⁹ HAVEL, V., HVÍŽDALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

*dělo. Myslím, že tím musel být omámen každý, že každý se z toho musel radovat: vždyť najednou se začalo svobodně dýchat, lidé se mohli svobodně sdružovat, mizel strach, nejrůznější tabu padala. Pravda ovšem je, že do této mé radosti se mísilo mnoho různých rozpaků, stále trýznivějších, ani to však nebyla nějaká moje specialita, ale ukaz dost obecný.*¹⁰

Vedení strany se začalo ocitát pod tlakem, který na ně byl skrze společnost vytvářen, a postupně přestávalo mít danou situaci pod kontrolou. Na jaře 1968 podepsal Havel prohlášení, které vydal Klub nestraníků a kde šlo o to, že se podporovala kombinace socialismu, demokracie a svobody jednotlivého občana. Přijal také pozvání strany na diskuzi do Hrzánského paláce, kde tehdy byli všichni důležití spisovatelé jako Škvorecký, Vaculík nebo Kohout. Tam došlo k debatě mezi ním a Alexandrem Dubčekem, kdy si mezi sebou povídali o budoucnosti socialismu. Tohle bylo poprvé, kdy se Havel setkal důvěrně s někým, kdo byl v tu chvíli u moci. Musel se na to posílit panákem alkoholu, protože ho z počátku přepadaly ostychy. Ovšem ten ho přešel velmi rychle a pak už se s Dubčekem pustil do vášnivé debaty, kde se mu snažil radit, co by bylo dobré udělat pro to, aby se zabránilo sovětskému tlaku a také ho upozornil, že by nebylo špatné, kdyby se lidé, jako byl například Indra, odstříhli od moci. Přiznává, že musel tenkrát napovídat mnoho hloupých a nesrozumitelných věcí, ale i přesto ho Dubček nepřestal poslouchat a občas mu položil i nějakou otázku. I když si z Havlových rad pak mnoho nevzal, přece jen si získal jeho sympatie a to tím, že ho poslouchal, protože to bylo u politiků dosti neobvyklé.

V noci z 21. srpna na 22. srpna 1968, bylo něco po čtvrté hodině ranní, uslyšel Havel, který byl tou dobou na návštěvě u přátel v Liberci, z pražského rozhlasu zprávu, že došlo k okupaci ČSSR vojskem Varšavské smlouvy. Zároveň ohlašovali i výzvu, aby se občané ničemu nebránili a nekladli odpor. Na otázku, zdali se dalo okupaci zabránit, Havel později odpověděl: „*Rozhodně si nemyslím, že by se okupaci bylo předešlo a něco důležitějšího zároveň zachránilo nějakou větší kontrolou společenského pobytu, nějakým brzděním lidové vůle, likvidací takzvaných extrémů, disciplínou, cenzurou a kompromisy. Zdá se mi, že jedinou smysluplnou cestou asi bylo plně se k tomu proudu naopak přidat, pochopit ho, identifikovat se s ním a všestranně využít jeho energie k jeho preventivní obraně. Nikoli tedy pořád něco skrývat, zamlčovat, hasit, urovnávat.*

¹⁰ HAVEL, V., HVÍŽDALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

Vedení se podle mého názoru nemělo chovat jako provinilý poddaný, ale naopak vytěžit ze vzniklé situace maximum. V lidech se začlo – k jejich vlastnímu překvapení – rychle probouzet občanské a národní sebevědomí, pocit hrdosti a svéprávnosti. Kdyby se bylo i vedení chovalo vskutku hrdě a svéprávně, mělo by mohutné zázemí a mohutnou oporu ve společnosti. Byla tu reálná příležitost k jakési mobilizaci národa, bylo možné se opřít o obnovující se národní sebevědomí a systematicky ho posilovat.“¹¹

Okupační armády se hrnuly naším územím a cestu si proklestily i do Liberce, kde Havel pobýval. Pražský rozhlas po několik hodin nabízel svým posluchačům scény, které se právě odehrávají. Tanky bořily chodníky i některé přilehlé části a pod sutinami umírali lidé. Všude byl prach, kouř, slyšet bylo jen pláč, křik a vzlykání. Tu dobu trávil Havel se svou ženou Olgou a kamarádem Janem Třískou u známých v Liberci, kde pak zůstali i po celý týden, když se tuto zprávu dozvěděli. Neseděli tam však jen tak u stolu a neposlouchali rádio, ale byli ihned začleněni do odboje, který tam začal probíhat. K hlavním činnostem patřila práce v rozhlase, kde Tříška předčítal komentáře, které Havel napsal. S tím také vystupovali i na provizorně zřízené televizi na Ještědu a ve štábu předsedy výboru, kterému Havel psal proslovy a prohlášení, které se pak následně vysílaly na ulicích v rozhlase, Nejvíce na Havla zapůsobil během tohoto týdne to, jak velká vlna solidárnosti se zdvihla mezi obyvatelstvem. Lidé nosily do rozhlasu jídlo, různé léky a drobnosti, které ani nebylo potřeba. Když nedej bože dlouhou dobu Jan Tříška nepromluvil do rozhlasu, ihned se rozdrnčely telefony s dotazy, zdali se něco nepříhodilo. „*Ten týden ukázal, jak bezmocná je vojenská síla tváří v tvář jinému protivníkovi, než proti jakému je zařízena, a jak těžké je fakticky ovládnout zemi, která se sice vojensky nebrání, ale jejíž všechny civilní struktury se k agresorovi prostě otočí zády. A to nemluví o takových věcech, jako je principiální a dosud v této míře nepoznaný význam moderních sdělovacích prostředků jako reálně fungující politické moci, schopné orientovat a koordinovat všechn společenský život. Ten srpnový týden považuji prostě za historickou zkušenost, kterou nelze z povědomí našich národů vytěsnit a o níž nelze stále ještě říci, co vlastně znamenala, jak se zapsala do genetické výbavy společnosti a jak a kdy se projeví.“¹²*

¹¹ HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

¹² HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

1.10 Charta 77

Zhruba týden po okupaci začal ten původní, horlivý odpor občanů postupně opadat, slábnout. Lidé byli unavení a začali cítit konec – konec vzájemné solidarity, konec ideálu a nadějí. I Václav Havel se odsunul do pozadí. Sám si nejspíš nevěděl rady, co si má vlastně počít. Dubček kapituloval a Havlovi tak bylo jasné, že nastane boj proti normalizaci. Havel kritizoval vládu i v novinách a časopisech. Snažil se propagovat demokracii a poukazovat na to, že nynější vláda se opět vydává špatným směrem. „*Po velkém společenském vzepětí roku osmašedesátého, sovětské intervenci a její drásavé dohře vystřídal Dubčeka Husák a záhy začalo dlouhé období mrtvolného ticha. Staronová vládnoucí garnitura se rychle zformovala a provedla všechny ty čistky, zákazy a likvidace: vyčerpaná společnost si rychle zvykla na to, že všechno, co bylo jednou provždy prohlášeno za nemožné, je opět možné a stokrát demaskovaná a vysmátá blbost může opět panovat, lidé se stáhli do sebe a přestali se zajímat o věci obecné. Mně osobně splývá první půlka sedmdesátých let v jednu beztvárovou mlhovinu, nedokázal bych už říct, čím se lišil třeba rok 1972 od roku 1973 a co já sám v jednom či druhém dělal. Odevšad jsem byl – tak jako většina mých kolegů – vypuzen, veřejně jsem byl označen za nepřítele, byl jsem dokonce obžalován z podvracení republiky a i mně posléze nezbývalo než se stáhnout do ústraní, zdržovali jsme se se ženou převážně na Hrádečku, naší chalupě v Krkonoších, kterou jsme si postupně zadaptovali a pěkně zařídili. Já se soužil se svými Spiklenci, první hrou psanou v situaci zakázanosti.*“¹³

Jak sám Havel vzpomíná, odevšad byl vypuzen. Jen ze Svazu českých spisovatelů bylo vyloučeno 475 členů z 590, z toho někteří, Havla nevyjímaje, byli dáni na černou listinu. Čistky probíhaly zkrátka všude. I tak přes to všechno se našli lidé, kteří stále věřili a drželi při sobě. Když Havel napsal Žebráckou operu, netušil, jaký to bude mít úspěch. Lidé i Havel byli nadšení. Ovšem to horší mělo teprve přijít, když se o hře dozvěděly činné orgány. Václav Havel, spolu s členy souboru, byl předvolán k výslechu. A to byl teprve začátek. 7. ledna 1977 byl Havel opět zadržen a vyslýchán. Ve stejnou dobu se však v Praze schylovalo k počátečnímu boji – několik stovek známých osobností tu podepisovalo Chartu 77. „*Po zveřejnění Charty a odstartování propagandistické kampaně proti ní jsem prožil jeden z dost divokých týdnů svého života.*

¹³ HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

Aniž jsem k tomu měl nějaké věcné důvody, cítil jsem v kostech, že to nemůže pro mne osobně skončit jinak než zavřením. To tušení bylo den ode dne silnější a posléze vyústilo v intenzivní přání, aby se to už konečně stalo a já dál nemusel žít v té enervující nejistotě. Hlavní důvod mého tehdejšího zavření byl, myslím, zřejmý: byl jsem z mluvčích nejmladší, jediný jsem měl auto, celkem oprávněně se domnívali, že jsem tudíž hlavním motorem dění a hlavním praktickým organizátorem: Patočka a Hájkovi brali zřejmě jako osoby významu spíše reprezentativního a jako lidi nepochybně zdrženlivější a umírněnější. Doufali, že mým zavřením Chartu organizačně či pracovně ochromí. Jak krutě se přepočítali! Nikdy nefungovala snad lépe, než právě v době tohoto mého zavření! Jak vím z vyprávění, Patočka i Hájkovi jí věnovali všechnen svůj čas, sami všechno objížděli a zařizovali. Vůbec nejhorší byl pro mě poslední týden, kdy jsem tušil, že budu propuštěn a zároveň zhanoben a že na tom zhanobení nebudu bez viny. Spal jsem tehdy tak jednu hodinu denně a všechnen ostatní čas na cele jsem trávil tím, že jsem se trápil a svým trápením trápil svého spoluvězně. Zhanobení bylo horší, než jsem čekal, přidali tam například, že jsem ve vedení složil funkci mluvčího, což není pravda, byl jsem sice rozhodnut ji složit z důvodů – dodnes si to myslím – velmi rozumných, ve vedení jsem ji však pochopitelně nesložil, udělal jsem pouze tu nedozírnou hloupost, že jsem svůj úmysl před vyšetřovateli neutajil.“¹⁴

Charta 77 byla jakýmsi prohlášením občanské iniciativy, která kritizovala vládní moc, nesvobodu slova a nedemokracii. Zakladateli byli kromě Havla také Patočka, Benda, Hejdránek, Mlynář, Kohout, Vaculík, Uhl a Hájek. Profesor Patočka, jeden z hlavních mluvčích Charty se stal první obětí z ostatních signatářů, protože při výslechu 13. března 1977 zemřel. Následně se jeho pohřeb, který se konal na Břevnově, stal protikomunistickou událostí a byl přísně sledován. Z lidí, kteří v Chartě působili, se stala vlastně jakási komunita, která se nebála zachovat si svůj postoj, a to nejen z politického, ale i z lidského hlediska. Každý jednotlivec tam vstupoval se svým vlastním pohledem na situaci a se svou vizí toho, co by mělo z Charty vzejít, čím má vlastně být. Každý ze signatářů měl jiné představy o její identitě a působení a všichni se snažili nalézt nějaký společný středobod všech těch idejí. Její nejdůležitější vlastností byla solidarita, díky které mohla existovat.

¹⁴ HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

I díky Chartě se začal Havel stávat uznávaným a známým člověkem. Stával se osobou, kterou sledovali nejen lidé z České republiky, ale i zahraniční sdělovací prostředky. Jako jeden z projevů nevole vůči Chartě 77 vznikaly různé koncerty a shromáždění, na kterém se objevovala řada známých osobností, zejména pak ze světa populární hudby a filmu. Mezi nimi byli například herečka Jiřina Švorcová nebo zpěvák Karel Gott. Havla napadali z každé strany, mimo jiné ho označili za kontrarevolucionáře, zatvrzelého antisocialistu nebo agenta CIA. Najednou se dostal do pozice, kdy byl neustále sledován Státní bezpečností, téměř denně byl i vyslýchán. Jeho život se zúžil na několik bodů a nějaká světlá budoucnost nebyla v dohlednu. Když soudruzi zjistili, že se Havel opravdu nehodlá vzdát a žádné zastrašování na něj neplatí, rozhodli se udělat rázný krok. Havel byl zatčen a obviněn ze spáchání „závažného trestného činu podvracení republiky.“ *„Když jsem byl ve vězení, nepřetržitě jsem přemýšlel o tom, co a jak o něm jednou napíšu, snažil jsem se pamatovat si všechny kuriózní a zároveň dojemné, komické a zároveň otřesné, podivné a zároveň příznačné zážitky, které jsem tam měl, přemýšlel jsem, jak jednou popíšu neuvěřitelně absurdní situace, do nichž jsem se tam dostával. A když jsem se pak octl venku, zjistil jsem najednou, že o vězení zřejmě nikdy nic nenapíšu.“¹⁵*

1.11 Vězení

Havlův pobyt ve vězeňské cele trvá až do ledna 1983. Během posledních dní měl obrovské teploty, křeče, třas. Byl proto převezen zpátky do Prahy, a i když mu stále nebylo moc dobře, napsal jeden ze svých posledních dopisů Olze, kde vylíčil, jak se hrozně cítí a že má pocit, že zemře. Doufal, že ještě před tím, než si ho přečte Olga, projde rukou cenzora, který podá hlášení na vyšší místa o tom, že Havel posílá ven zprávu, ve které píše o blížící se smrti. Komunisté si nemohli dovolit, aby jim Havel umřel ve vězení. Protože v nemocnici nechtěli Olze poskytnout jakékoli informace, snad jen to, že je Havel živ, ihned to začala řešit. Po několikadenním telefonování významným zahraničním osobnostem a za pomoci Pavla Kohouta, docílila Olga toho, že bylo Václavovi přerušeno vězení. Sanitka ho z vězeňského prostředí převezla do nemocnice u Petřína. Zprávu o osvobození Havla dokonce vysílali i na Hlasu Ameriky,

¹⁵ HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

z celého světa přicházely pozdravy a dárky. „A tak na jeden večer, na který nikdy v životě nezapomenu, vstoupilo náhle – když jsem se chystal už ke spánku – do mé cely několik bachařů, lékařka a nějaká úřednice a ta úřednice mi oznámila, že Obvodní soud v Praze 4 mi přerušil trest. Byl jsem z toho úplně vyjeven a zeptal se, jestli tam ještě můžu přespat. Řekli, že to je vyloučeno, protože jsem civilní osoba. Ptal jsem se, co mám teď v pyžamu dělat. Řekli, že na mne čeká sanitka, která mne odveze do civilní nemocnice. Doktorka mi najednou místo ‚Havle‘ řekla ‚pane Havel‘ což byl pro mne šok, takové oslovení jsem neslyšel léta. Nasedl jsem do sanitky a celou cestu jsem nechápal, proč nemám pouta, proč tam se mnou není policajt se psem, proč nejsem ani zamknut. Měsíc v nemocnici Pod Petřínem byl asi nejkrásnějším měsícem mého života. Zbaven tíhy vězení, ale neobtěžkán ještě tíhou svobody, žil jsem si tam jako král. Od rána do večera za mnou chodili přátelé, nosili mi různé dárky a hlavně všechny možné samizdaty. Musel přijít den, kdy vykročím do světa takového, jaký opravdu je. Vykročil jsem do něho počátkem března, tedy o něco déle než před třemi lety, a po jeho nejisté půdě se sunu dodnes.“¹⁶

1.11.1 Manželská krize

Zaměříme se na chvíli pouze na osobní život Havla po propuštění. Jak sám řekl, cítil se šťastný. Byl volný, doma ho čekala manželka Olga stojící po celou tu dobu po jeho boku. Plnila úkoly, které jí ve svých dopisech psal, všemožně se snažila mu pomoci, nakonec i úspěšně. Havel ji miloval. Jenže i milovanou ženu může muž podvést. O Havlovi se vědělo, že má rád ženy, zejména ty intelektuální, se kterými si může povídat u vína. Však mu také Olga mnoho vztahů trpěla. Jeden se však vymkl kontrole. Týkal se Jany Vodňanské, která se s Havlem seznámila ještě před jeho zatčením. Intimně spolu začali žít hned po jeho propuštění. Vztah trval šest let. Téměř denně jí Havel psal dopisy. Prožívali spolu nejen sexuální lásku, ale vedli spolu i dlouhé intelektuální debaty. Jitka přišla dokonce i do jiného stavu. Dítě si ovšem nechala vzít, věděla, že Václav po dítěti netouží a ani to s nimi neumí. Olga tento vztah těžce nesla a poprvé za jejich společný život si i ona našla přítele. Byl jím herec Jan Kašpar. Pro Havla to byla těžká rána. Možná až teď si začal uvědomovat, jak ho bolí to, že Olga má

¹⁶ HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

jiného muže. Chvíli to vypadalo i na rozvod. Havla to velmi poznamenalo a také se to odrazilo v jeho tvorbě. Zřetelně je to patrné na hře Largo desolato.

1.12 Opětovné uvěznění

Havel byl uvězněn během svého života několikrát. Soud ho shledal vinným i 21. února 1968. Předcházela tomu událost z ledna, kdy se konalo dvacáté výročí od smrti Jana Palacha. Mluvčí Charty se rozhodli, že si tuto smutnou událost připomenou položením květiny u sochy svatého Václava. Havel sledoval událost z povzdálí a vyčkával na případný zásah policie, aby mohl poslat zprávu do zahraničí. Ta se zásahem neotálela, ovšem akce se příliš nezdařila a zvrhla se v manifestaci. Havel po chvíli odešel podat zprávu, na cestě domů byl však zadržen a na základě vymyšlených a lživých výpovědí byl obviněn. Ihned se však zvedla vlna protestů. Za jeho propuštění se začaly podepisovat petice, které tentokrát podepisovali i umělci, kteří byli tou dobou „povoleni“. Podle Havlových vlastních slov se k němu ve vězení chovali velmi opatrně a bylo to pro něj, oproti předchozím pobytům, spíše jako odpočinek. Z vězení byl propuštěn 17. května. Nezahálel ani tentokrát, a protože cítil, že se situace změnila a že lidé by mohli být nabuzeni a ochotni jít za změnou, rozhodl se společně se svými přáteli Alexandrem Vondrou a Jiřím Křížanem zorganizovat petici Několik vět.

„První měsíce roku 1989 znovu a jasně ukázaly, že i když se současné československé vedení velmi často zaklíná slovy přestavba a demokratizace, ve skutečnosti se dost zoufale vzpírá všemu, co demokracii vytváří nebo ji alespoň vzdáleně připomíná. Petice a iniciativy občanů, které samo nezorganizovalo, odmítá jako nátlakové akce, pokojná lidová shromáždění rozhání, do přípravy nových zákonů nedovoluje veřejnosti mluvit. Tytéž měsíce však zároveň ukázaly, že občanská veřejnost se už vymaňuje z letargie a že stále víc lidí má odvahu veřejně projevit svou touhu po společenských změnách. Pohyb ve společnosti se tak začíná stále povážlivěji srážet s nehybností moci, roste společenské napětí a začíná hrozit nebezpečí otevřené krize. Takovou krizi si nikdo z nás nepřeje. Proto vyzýváme vedení naší země, aby pochopilo, že nadešel čas ke skutečným a důkladným systémovým změnám a že tyto změny jsou svobodná a demokratická diskuse...“¹⁷ Petici Několik vět podepsalo desítky tisíc občanů, rádia Svobodná Evropa

¹⁷ DOKUMENT: Plné znění manifestu Několik vět. DOKUMENT: Plné znění manifestu Několik vět [online]. 2009, s. 1 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/dokument-plne-zneni-manifestu-nekolik-vet-fjc-/domaci.aspx?c=A090622_223914_domaci_dp.

a Hlas Ameriky každý týden vysílaly jména lidí, kteří ji podepsali. Stávající režim se nezmohl na větší odpor.

Situace začala mít rychlý spád. Havel se stal, místo Alexandra Vondry, který byl uvězněn, mluvčím Charty 77. V říjnu 1989 ho čekalo jeho poslední zadržení Státní bezpečností, ovšem zanedlouho byl propuštěn. Pomalu ale jistě přichází onen osudný měsíc, listopad.

1.13 Sametová revoluce

17. listopadu 1989 se sešla více jak desítka tisíc studentů u Patologického ústavu, aby si připomněli na smrt Jana Opletala, který se stal obětí nacismu. Vzpomínkový akt byl stranou schválen, přesto se však měli všichni na pozoru. Když studenti žádali, aby mohli projít Opletalovou ulicí na Václavské náměstí, nebylo jim vyhověno. Byla jim nadiktována jiná trasa a to na Vyšehrad, kde se měl vzdát hold K. H. Máchovi. Studenti zapálili svíčky, zazpívali hymnu a poté se čekalo, že v klidu odejdou do svých domovů. Tak se však nestalo. Několik tisíc se jich vydalo na Václavské náměstí, spontánně, bez přemýšlení. Zastavení policíí byli už u Botanické zahrady, kde se začaly odehrávat první nepokoje. Vše nastartoval útok na anarchistu Johna Boka, který byl už v hledáčku bezpečnosti delší dobu. Ten neváhal a když zjistil, že je v nebezpečí, upozornil své přátele, aby ihned zkontaktovali Havla, který byl tou dobou na Hrádečku. Bok byl obviněn z útoku na veřejného činitele, zbili ho a mučili. Po jeho zatčení demonstrace pokračovala na Václavské náměstí, postupně se k davu přidávali i náhodní chodci a známé osobnosti.

Poté, co Havel dostal vzkaz od Boka, okamžitě se rozjel z Hrádečku zpátky do Prahy. Velitelé Státní služby mezitím obdrželi rozkaz, že se dav nesmí za žádnou cenu dostat dále, a proto byl obklíčen. Studenti začali zpívat hymnu, rozsvěcovat svíčky a cinkat klíči. Začala vznikat velká tlačenice a z dálky byly slyšet zvuky motorů přijíždějících obrněných vozidel. Všude byl chaos, křik, krev, pláč. Zraněno a zatčeno bylo mnoho lidí, objevila se dokonce i zpráva o smrti jednoho ze studentů, Martina Šmída. Tato zpráva ovšem nebyla pravdivá.

Po několika dnech, kdy se situace relativně uklidnila, se začalo na tramvajích objevovat heslo Havel na Hrad. Havel svolal občany Činoherní klubu, aby se mohlo diskutovat o vzniklé situaci a najít řešení. Muselo se postupovat rozumně. 19. listopadu

1989 večer shromáždění schválilo vytvoření nové organizace, Občanského fóra. Jednalo se o hnutí, které mělo za úkol dělat jakéhosi prostředníka občanů s vládou, vyjednávat s ní. Stejného dne vydali prohlášení, ve kterém žádali odstoupení politiků Gustava Husáka, Milouše Jakeše, Jana Fojtíka, Miroslava Zavadila, Karla Hofmanna a Aloise Indry. Mimo také byl také vyzván k odstoupení první tajemník MV KSČM Miroslav Štěpán a ministr vnitra František Kincl. Dalším bodem bylo i to, aby se odhalil viník události ze 17. listopadu a aby byl řádně potrestán. Nesměl chybět ani požadavek na propuštění vězňů, kteří byli zatčeni při manifestaci. Byly to nesmírně odvážné kroky a Havlovi spolu s ostatními hrozilo zatčení. Komunistická strana se ovšem nezmohla téměř na nic, věděla, že to s ní nevypadá příliš dobře. To dodalo Občanskému fóru ještě více odvahy. Havel byl vyčerpán, ovšem svůj boj nevzdával. Byly vysílány delegace po celé zemi, do Parlamentu i na Ministerstvo vnitra. Havel se bál, ale i doufal. Bál se, aby nebylo vyhlášeno stanné právo, aby nedošlo k rozvíjení násilí, protože situace byla zkrátka nevyzpytatelná. Aniž by o to usiloval, stával se z Havla jakýsi vůdce, nejen politický ale i morální. Sídlem Občanského fóra se stala Laterna magika, pražské divadlo. Spolu se svými kamarády, odborníky a kolegy zde spřádal plány o budoucnosti země. Mimochodem mezi kolegy se v té době řadil i Václav Klaus. Pořádali se zde mítinky, kde se hovořilo o uplynulých dvaceti letech, o Pražském jaru i o nedávném 17. listopadu.

21. listopadu 1989 dostal Havel opět šanci promluvit k davu, tentokrát na Václavském náměstí. Lidí tam bylo na dvě stě tisíc. Udělal velký dojem, nejen na své kolegy a občany, ale dokonce prý i na některé policisty, kteří se po tomto projevu přidali na jeho stranu. Začal se scházet s představiteli KSČ, aby zahájil debatu o budoucnosti země. Podpora se mu dostávala nejen uvnitř republiky, ale i zvenčí, od Bushe i Gorbačova. Tím víc mu to dodávalo odvalu. Václavské náměstí v tyto dny praskalo, všude bylo nekonečně mnoho lidí a konaly se různé demonstrace a shromáždění. To však probíhalo nejen v hlavním městě, ale i v těch ostatních jako je Brno, České Budějovice nebo Most. Ty největší demonstrace proběhly o víkendu, 25. a 26. listopadu na Letenské pláni. V tu dobu už došly síly i Miloši Jakešovi a oznámil, že on a spolu s ním i sekretariát ÚV a předsednictvo ÚV KSČM, rezignuje na svou funkci. Letenský dav jásal. *„Vyzýváme všechny občany, aby co možná nejvýraznějším způsobem manifestovali svou touhu po demokracii generální stávkou vyhlášenou na*

pondělí 27. listopadu od 12 do 14 hodin. Žádáme zároveň, aby co nejlépe organizačně připravili stav permanentní stávkové pohotovosti, kte-rý by měl po stávce následovat. Studenti a umělci sami zváží, zda by neměli reagovat pokračováním své probíhající stávky. Generální stávka 27. listopadu by se měla stát skutečně všenárodním neformálním referendem o vedoucí úloze jedné strany. Personálními změnami jsme byli již tolikrát podvedeni, že se něco takového nikdy nesmí opakovat.

Vytrvejme, buďme obezřetní, stupňujme svůj tlak na vládnoucí kruhy! Je to jediný možný způsob, jak dosáhnout toho, aby se pootevřené dveře otevřely dokořán. Toto prohlášení jsme vydali dnes ráno. Mezitím k nám proniká stále víc naprosto ověřených zpráv, z nichž vyplývá, že nové vedení je jen trikem, který nás má zmást, a že mocenské nástroje strany zůstávají nebo přecházejí do rukou neostalínistů. Tito lidé jsou sice nebezpeční, ale jsou naštěstí zároveň neschopní, takže puče se nemusíme bát. Generální stávce nezabrání a stávka je to nejdůležitější, na co bychom se měli orientovat. Před letošním 21. srpnem jsem řekl, že ještě nenastal okamžik, kdy jde o vše a je třeba vložit do hry celé své srdce. Mám pocit, že takový okamžik nadešel dnes. Rád bych vás ještě informoval o tom, že jediným mužem v současném vedení, který se dokázal veřejně podívat do tváře nás všech, byl předseda federální vlády pan Ladislav Adamec. Na včerejším zasedání ÚV KSČ reagoval na tento fakt pan Štěpán otázkou, jak si to mohl dovolit bez jeho souhlasu. Pan Adamec se vzdal obou svých vysokých funkcí, protože – jak řekl – s takovými lidmi tam pracovat nechce. Myslím, že bychom měli v tuto chvíli podpořit pana Adamce. Přátelé! Pravda a svoboda musí zvítězit!“¹⁸ Havel nabíral na síle. Největší popularitu mu přineslo jeho uvěznění, které zároveň vyvolalo i řadu demonstrací. Uznání a slávu získával i v zahraničí, díky Josefu Škvoreckému obdržel cenu Roberta Kennedyho za lidská práva. Došlo také na silná slova – Havel byl zrozen k tomu, aby se stal králem. To je docela zajímavá a odvážná myšlenka. On sám se tím králem však necítil. Úskalí tu ovšem byla také. Spekulovalo se o tom, zda je Havel natolik známý, aby mohl být zvolen prezidentem. Začalo se tak ukazovat, že Havel nebude tím automatickým vítězem při volbě hlavy státu a muselo se začít pracovat na tom, aby se tomu tak stalo.

¹⁸ HAVEL, V. Projev k demonstrantům: Praha, Letenská pláň.

[HTTP://WWW.VACLAVHAVEL.CZ/SHOWTRANS.PHP?CAT=PROJEVY&VAL=921_PROJEVY.HTML&TYP=HTML](http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=PROJEVY&val=921_PROJEVY.HTML&typ=HTML). Projev k demonstrantům [online]. 25. listopad, 1989. 1989 [cit. 2013-02-06].

Dne 10. prosince 1989 byl Havel, ústy herce Jiřího Bartošky a jménem Občanského fóra představen jako kandidát na prezidenta. Jako o možném protikandidátovi se mluvilo o Alexandru Dubčekovi, i když nebyl oficiálně jmenován. Byl však až přespříliš propojen s reformním komunismem a s chováním, které nebylo přímočaré během sovětské okupace. Parlament se na volbu Havla samozřejmě netvářil příliš nadšeně. Příjemným překvapením se pro Havla stala také rezignace Ladislava Adamce. Komunisté tím ztratili vůdce. Pro vylepšení své osoby musel začít Havel jednat s tehdejšími řediteli Československé televize Miroslavem Pavlem. Ten Havlovi oznámil, že co se týče politického postavení, stojí si poměrně na nízké úrovni a to byl i důvod k tomu, že mu nemohl poskytnout vstupit do hlavního vysílacího času. Dlouho dobu o tom diskutovali, padlo i mnoho ostrých slov. Nakonec se ale Havel ještě ten večer ve zprávách objevil. Byl nervózní, ale ustál to. V dalším televizním vystoupení, které se konalo 16. prosince, zopakoval, že pokud je v obecném zájmu, aby přijal prezidentský úřad, udělá to. Měl ovšem své podmínky. První byla ta, že by se stal prezidentem dočasným, druhá se týkala Alexandra Dubčeka. Havel chtěl, aby stál po jeho boku. Získal i jeho podporu, když se vzájemně dohodli, že pokud bude Havel zvolen, získá pak on post předsedy Federálního shromáždění.

29. prosince 1989 byl Havel jednomyslně zvolen prezidentem Československé socialistické republiky. *„Upsal jsem se práci, která mne chtěla celého, značně mne stresovala a téměř mi znemožňovala věnovat se jiným věcem. Přišel jsem o velký kus svobody, protože jsem se občas musel vyjadřovat diplomatičtěji, než bych chtěl, chovat se trochu jinak, než bych se choval, kdybych v té funkci nebyl, jinak se oblékat atd. atd. Propásl jsem také značný kus civilizačního vývoje, to jsem poznal, až když jsem skončil a byl jsem postaven tváří v tvář nejen novým generacím mobilů, aut, počítačů a jiných přístrojů, jejichž vývoj jsem před tím nemusel sledovat, ale především jinému druhu civilního života, než z jakého jsem před lety odcházel. A co jsem získal? Vlastně jedině: stal jsem se bezprostředním účastníkem velkých změn našeho světa a mohl jsem tyto změny přímo ovlivňovat. To považuji za ohromný dar osudu.“¹⁹* Tak začala etapa Václava Havla jako prezidenta.

¹⁹ HAVEL, V. Prosím stručně. České Budějovice: Gallery, 2006, s. 254. ISBN 80-86990-00-1.

1.13.1 Seznámení s publicitou

Když se někdo rozhodne pro tak významnou funkci, jako je zastupování země a její „řízení“, jistě se to odrazí i v jeho soukromém životě. Rozlišovat pak mezi soukromým a veřejným životem není zcela jednoduché. Havel respektoval, že občané mají právo vědět více informací o někom, kdo je veřejně činný, s tím musí počítat nejen politici ale i jiné známé osobnosti. Jak sám mnohokrát zmiňoval, s příchodem svobody, za kterou bojoval, přišla současně i svoboda pro novináře, kteří měli volnou ruku a lezli člověku, slušně řečeno, až do postele. Proto i oznámení na podzim, roku 1995, bylo těžké, ale nezbytné. Havel veřejnost informoval, že jeho žena Olga je těžce nemocná. Udělat to musel, lidé ji měli rádi, byla obdivována, byl to člověk, který věrně stál po jeho boku, i když si zprvu nepřála, aby se Havel stal prezidentem. Přestala se objevovat na různých veřejných událostech, proto chtěli předejít případným spekulacím. *„Byly to pro mne pochopitelně těžké týdny. Pokoušel jsem se Olgu povzbuzovat, říct jí tu a tam něco milého, ale ona vždycky okamžitě rozpoznala, proč to dělám, a řekla mi, abych si to nechal od cesty. My jsme neměli moc ve zvyku říkat si milé věci. Věděli jsme, že jsme tak pevně spolu svázáni a na sobě závislí, že to ani snad nejde devalvovat jakýkoli komentářem. Já pochopitelně hodně přemýšlel o celém našem společném životě, o tom, co jsme jeden druhému dal, i o tom, jak tu budu žít bez ní. Olga mi říkala, abych se brzy znovu oženil, věděla, že sám tu být nemohu. Věděl jsem to taky a uvědomoval jsem si, že mám jen dvě možnosti: buď jít za ní, nebo začít nový život. Osobně pro mne bylo velmi důležité, když mi na smrtelné posteli řekla, že jsem ji nikdy nezradil. Myslela tím zřejmě něco podstatně hlubšího, než mé ‚uvolněné mravy‘, o nichž věděla víc než kdo jiný a které jí pochopitelně vadily.“²⁰* Olga zemřela 27. ledna 1996. Byly to těžké chvíle, se kterými se Havel dlouho vyrovnával. Do jeho života však poměrně záhy vstoupil člověk, který se mu stal oporou na zbytek života, Dagmar Havlová, rozená Veškrnová.

1.14 Dagmar

Dagmar se narodila, v rodině hudebního skladatele. Vystudovala státní konzervatoř v Brně, poté, v tomtéž městě, Janáčkovu akademii múzických umění. Účinkovala v divadle Na provázku, Semafor a v divadle Na Vinohradech, kde je i nyní stálou členkou. Z prvního manželství si do svazku s Havlem přivedla i svou jedinou

²⁰ HAVEL, V. Prosím stručně. České Budějovice: Gallery, 2006, s. 254. ISBN 80-86990-00-1.

dceru Ninu. Za svou hereckou kariéru natočila přes dvě stě televizních inscenací a padesát filmů.

S Havlem se znali již z dřívějšíka. Seznámili se spolu na oslavě v paláci Lucerna, kam jej pozval Jiří Suchý. Více se sblížili během revoluce, na různých besedách a debatách během divadelní stávky. Veřejně se spekuluje, že se Václav s Dagmarou scházeli ještě před smrtí Olgy. Ať tak, či onak, Dagmar byla Václavovi obrovskou oporou v době, kdy to potřeboval nejvíce, v době své nemoci. Na Havlově zdraví se podepsaly pobyty v komunistickém vězení, životospráva, stres, kouření a do jisté míry i alkohol. V roce 1996 se jeho stav spíše horšil, nežli zlepšoval, měl návaly únavy, vysoké horečky. Po vyšetření, které proběhlo v nemocnici Na Homolce, mu byl zjištěn nádor na plicích. Přivolán byl známý profesor Pavel Pafko, který Havlovi oznámil, že je třeba, aby se ihned podrobil operaci. Havel neprotestoval, svolal na Hrad schůzku těch nejbližších spolupracovníků, aby jim oznámil, jaká je situace a také aby rozdál úkoly. Kvůli vážnému zdravotnímu vztahu se však schůzky nemohl zúčastnit a proto ho nahradila Dagmar, na kterou se v té době ještě nedívali jako na budoucí paní prezidentovou, ale jako na bláznivou herečku, která se plete do něčeho, do čeho jí vlastně nic není. Operace proběhla v pořádku, ovšem na pooperační péči si Havel stěžoval, a po svém návratu si to nenechal pro sebe, čímž způsobil nemalou bouři. Jako hlavní příčinu svého onemocnění sám Havel vidí v nedoléčeném a přechozeném zápalu plic z roku 1980. Jak už bylo podotknuto, silně to ale také podporovalo jeho kouření, se kterým přestal až na žádost a varování lékaře, v roce 1996. I když byla jeho operace úspěšná, jeho zdraví už bylo podlomené. Na jednotce intenzivní péče skončil ještě několikrát, musel se podrobit také břišní operaci, která byla provázána mnohými pooperačními komplikacemi. Čtyřikrát mu byla udělána tracheostomie, čtyřikrát za dva roky!

4. ledna 1997 se Václav oženil s Dagmar Veškrnovou na Žižkovské radnici, necelý rok po smrti jeho první manželky Olgy. Mnozí to nepovažovali za správné, ovšem upřímně, co je komu do toho. Svatbu Václav navrhl už půl roku před jejím uskutečněním. Následná operace však původní plány přerušila a proto se událost stala až později. Svatba měla být tajná, televize se o tom ale na poslední chvíli dozvěděla a před radnicí na svatebčany čekala. Dagmar byla, stejně jako Olga, dominantní osobností, neměla problém naplno říkat, co si o tom či onom myslí, nesnášela, když s ní

někdo manipuloval. Její začátky, coby první dámy, byly opravdu těžké. Bojovala nejen s médii, které ji neustále srovnávali s Olgou, ale i s některými Havlovými spolupracovníky. Olga k Havlovi patřila od počátku, Dagmar byla vždy ta druhá. Musela si své místo vybojovat, což se jí později povedlo a i ona se stala respektovanou první dámou České republiky.

1.15 Loučení

To, že se Havel stal prezidentem, mělo vliv i na styky s jeho přáteli. „*Hodně přátel mrzí, že se nevidíme, a někteří to dokonce považují za důsledek jakéhosi mého zpychnutí. To je samozřejmě nesmysl. Raději bych se stýkal s mnohými ze svých starých přátel než s leckým, s nímž je mi dnes souzeno se vidat. Důvody jsou jen a jen technické. Nemám tolik energie, kolik jsem míval dřív, můj program je velmi plný, volný večer se v něm těžko hledá. A najde-li se, pak jsem nejraději sám, sedím někde v hospůdce a srovnávám si myšlenky v hlavě nebo čtu různé papíry, které mne mají připravit na další dny. Někteří mý přátelé to absolutně chápou, někteří se s tím smířili, když s nimi zajdu aspoň jednou za delší čas na pivo, někteří to nepochopí nikdy a nikdy jim to nevysvětlím. Mrzutí zůstanou navždy. Snad to je jedna z četných daní, které jsem musel zaplatit.*“²¹ Nejvíce Havlovi chyběl kontakt s bývalými disidenty a spisovateli, se kterými prožíval tu těžkou dobu nesvobody. Ale jak sám řekl, je to úděl tohoto poslání.

3. února 2003, o půlnoci, opustil definitivně Václav Havel funkci prezidenta České republiky a odešel do zaslouženého důchodu. Blízcí spolupracovníci se jen těžko smířovali s tím, že už Havla nebudou potkávat na chodbách Pražského hradu. Prožili s ním dlouhá léta a najednou všechno mělo být jinak. Na Havla čekalo předávání funkce, Hradu, křesla. Najednou se začalo řešit, jestli vrátil pravítko, co si před rokem půjčil domů, kolik tužek tam bylo, když přicházel a kolik jich tam je teď, když odchází. Nejvíce ho mrzelo, že nikdo už neřešil to, co Hradu dal on. Najednou to nikoho nezajímalo a s tím se jen těžko smířoval. Svůj odchod z Hradu označil Havel za dusnou situaci, podobnou té, když se potápěl Titanic.

Jen tak odejít do zaslouženého důchodu a mít klid, to není pro Havla typické. On sám přiznává, že si myslel, že konec funkce znamená i konec dobrodružství a začátek

²¹ HAVEL, V. Prosím stručně. České Budějovice: Gallery, 2006, s. 254. ISBN 80-86990-00-1.

nového, klidného života. Ovšem nebylo tomu tak. Je zván do ciziny, na různé přednášky a jiné významné akce. Je mu však jasné, že ze spletence, který kole sebe vytvořil, a to nejen ve své prezidentské funkci, ale ještě dávno před tím, nelze jen tak vymotat a nechat bez povšimnutí. Ví, že i nadále musí vystupovat proti režimu, který se po celý svůj život snažil vymýtit, a který ještě v mnoha zemích, jakými jsou Severní Korea či Kuba, stále panuje. Nemůže odmítnout pozvání politiků, státních představitelů a disidentů, se kterými už měl tu čest a kteří se s ním chtějí i nadále stýkat a radit. Věděl, že by tím popřel způsob života, který žil a víru v to, co dělal, zač bojoval. „

Vždycky se mi bývalí politici zdáli trochu ošumělí, pomačkaní, huře oblečení, sešlí. Teď jsem teprve pochopil proč: nemusí se denně strojit a fintit kvůli televizi či fotografům, které – jsou-li ve funkci – mají trvale v patách. Kdo by nepodlehł pokušení trochu se na svůj zevnějšek vykašlat? Ostatně ani okolí člověka tolik nehoní či tolik o něj nepečuje, všichni přece vědí, že teď na tom zas až tolik nesejde.“²²

Havel až do konce svého života veřejně dával najevo, co si myslí o současné politické situaci, o současném stavu vlády. Nikdy nezůstal úplně stranou, což mnohým nebylo po chuti, ale on takový zkrátka byl.

1.16 Odcházení

Jeho zdraví stále trpělo. Více času začal trávit i na Hrádečku, kde se věnoval svému dramatu Odcházení, které se rozhodl i sám režirovat a splnit si tak svůj životní sen. Příběh Odcházení je vlastně i jeho příběhem, jeho odcházením. Do hlavní role obsadil svou manželku Dagmar, Josefa Abraháma, Pavla Landovského, Vlastu Chramostovou i sám sebe. Do kin byl snímek uveden 24. března 2011, Havel pak obdržel in memoriam Českého lva za nejlepší scénář.

Naposledy se Havel objevil na veřejnosti, když na jeho pozvání přijel do Prahy tibetský vůdce Dalajláma. Bylo na něm vidět, že už mu není dobře a docházejí mu síly. Byl shrbený, těžko se mu chodilo, těžko se mu i mluvilo. Už to nebyl ten „starý“ Havel. Byla na něm vidět únava a vyčerpání.

18. prosince 2011 se Česká republika a svět dozvěděly smutnou zprávou. V tichosti, na svém milovaném Hrádečku, za přítomnosti své manželky, zemřel poslední československý a první český prezident Václav Havel. Zemřel ve spánku, bez bolestí.

²² HAVEL, V. Prosím stručně. České Budějovice: Gallery, 2006, s. 254. ISBN 80-86990-00-1.

Jakoby se všude zastavil čas a lidé si, byť třeba jen na malou chvíli, uvědomili, že je opustila obrovská osobnost. Havel nebyl Bůh, byl to ale člověk, který nás dovedl k demokracii, člověk, na kterého bychom neměli zapomenout. Samozřejmě, nebylo to vždy jen bílé, Havel nebyl svatý, nedělal vše na jedničku, všechna jeho rozhodnutí nebyla správná.

2. VÁCLAV HAVEL – SPISOVATEL

Václav Havel nebyl jen významnou osobou a naším prezidentem, byl to také spisovatel. Psát začal v roce 1952, i když on sám tvrdí, že tomu bylo již od doby, co se naučil písmena a že psal všechno možné, básničky i seriály. Když začal pracovat jako laborant, napsal příručku o stavbě atomů. Častěji začal psát ve svých patnácti letech, kdy také současně cítil, že jeho srdce je nakloněné humanitním směrem. V té době došlo zároveň ke zrodu Šestatřicátníků, o kterých je zde už zmíněno. Psaní se tenkrát týkalo časopisu, který vydávali a který byl rozdělen do několika sekcí. Jednotlivé sekce se pak zabíraly různými obory. V psaní Havla ovlivnil i jeho původ. Sám k tomu říká: *„Zdánlivě velmi nevýhodná kombinace buržoazního původu s životem v komunistickém státě vděčím za to, že jsem měl možnost od samého počátku vidět svět tak říkajíc ‚zdola‘, totiž takový, jaký skutečně je, což mi pomohlo vyvarovat se různých eventuálních iluzí nebo zmysťifikovaných představ. Projevil-li jsem, jak o mně psali, určitý cit pro odkrývání absurdní dimenze světa, pak to nebylo jen díky mému založení, ale také díky této zkušenosti: odzola, jak známo, jsou absurdní a groteskní dimenze světa vždycky nejlépe vidět.“*²³

2.1 Vojna a poezie

Poezii začal Václav psát už na vojně, kde napsal několik sbírek. Básně psal i ve svých dopisech, které byly adresované Olze. Byla to doba, kdy začal objevovat sám sebe. Tyto své první pokusy měl dokonce možnost ukázat Jaroslavu Seifertovi, u kterého mu přítel jeho otce sjednal schůzku. Vlastně díky otci a jeho konexím měl možnost Havel navštívit mnoho takto významných osob, jako byli Patočka, Kolář, Kainar nebo Chaloupecký. Na vojně vznikla také Havlova verze Záříjových nocí (dílo Pavla Kohouta), které napsal společně s Karlem Bryndou. Ovšem na rozdíl od originálu si oba pánové nebrali servítky a nebáli se kritizovat režim. V roce 1959, opět společně s Bryndou, napsal a inscenoval hru Život před sebou. V ní si dělali legraci z nadřizených a reagovali na prostředí, ve kterém se právě nacházeli. Hlavní postavou byl voják Pavel Maršík, který se rád bavil. Po jednom bujarém večírku usnul na stráži. Z hlubokého spánku ho probudí až výstřely, které zasáhnou civilistu. Výstřely ke všemu vyjdou z

²³ HAVEL, V. O lidskou identitu: Rozmluvy. Praha: Nakladatelství Alexandra Tomského, 1990, s. 397. ISBN 0 946352 04 6.

jeho vlastní zbraně, kterou ani nemá u sebe, nýbrž z ní střílel desátník Kubeš. Oba dva si slíbili, že si budou krýt záda a sehráli na své velitele komedii. Později ho však začne jeden kolega vydírat, že poví pravdu. Maršík se ocitá v depresi, přijme nabídku vstoupit do strany. Když se však odehrává přijímací řízení a dojde na Maršíkův proslov, rozhodne se dál ve lži nepokračovat. Tahle hra znamenala tedy první setkání Havla s divadlem.

2.2 Divadlo a dramata

Po skončení vojny Václav nevěděl, co bude dělat. Na školy, které chtěl, se samozřejmě nedostal a tak opět nastoupil jeho otec. Díky němu se dostal do Werichova divadla, kde pracoval jako kulisák. V té době začíná s psaním vážných divadelních her. První z nich byla hra Rodinný večer. Zároveň začal také psát články do časopisu Divadlo. Stále však cítil, že není úplně spokojený. To právě mělo přijít až s nástupem do divadla ABC.

Tam se postupem času, zejména díky Janu Grossmanovi, stával tím, čím chtěl vždy být. Na jevišti se pak hrály jeho hry jako Zahradní slavnost, Vyrozumění či Ztížená možnost soustředění. *„Byl to přesně ten typ divadla, na který věřím a který mne inspiruje. V tomto divadle jsem přitom nebyl jen autorem, který občas přinese novou hru, ale měl jsem možnost se na jeho práci podílet každodenně a všestranně, jeho profil ovlivňovat, být součástí jeho organismu, denně si v něm svou práci ověřovat a, v neposlední řadě, těšit se z dramaturgické pomoci Jana Grossmana. Na zábradlí zkrátka o něco šlo, a to vytvářelo po celá šedesátá léta neobyčejně příznivé podmínky pro mé psaní: věděl jsem, proč a pro koho píšu.“*²⁴

Bohužel ale tato éra netrvala příliš dlouho. Z politických důvodů musel Havel přestat pracovat v divadle a jeho hry a dílo se stalo zakázaným zbožím. Měl nabídky ze zahraničí, aby psal hry, které by se potom někde v cizině hrály, do toho se mu ale příliš nechtělo. Byl zvyklý psát pro jedno konkrétní divadlo i publikum a nedokázal psát beztoho, aniž by přišla nějaká odezva a aniž by vlastně věděl, pro koho píše a z jakého důvodu by se hrálo.

²⁴ HAVEL, V. O lidskou identitu: Rozmluvy. Praha: Nakladatelství Alexandra Tomského, 1990, s. 397. ISBN 0 946352 04 6.

Za zhruba třicet let napsal Havel přes dvanáct divadelních her. Mezi nimi jsou hry, které se inspirují jinými známými hrami, ovšem myšlenky do nich vložené jsou Havlovy. Sem patří Žebrácká opera a také Král Lear. Další skupinou her jsou takové, které nelze nijakým způsobem definovat, natož je ztvárnit na divadelních prknech. Sem můžeme zařadit Horský hotel. Ty známější hry z pera Havla jsou hry politické. Kritizují politickou moc a ukazují, jak se díky režimu mění i život člověka. Do této skupiny řadíme mimo jiné hry Audience, Zahradní slavnost či Ztížená možnost soustředění.

2.2.1 Absurdní drama

Havlovy hry jsou ovlivněny směrem avantgardního divadla zvaného absurdní drama. Absurdní drama zobrazuje skutečnost jako nesmyslnou. *„Absurdní divadlo je nejvýznamnější úkaz v divadelní kultuře dvacátého století, protože demonstruje soudobé lidství tak říkajíc v jeho krizovitosti. Ukazuje totiž lidství člověka, který ztratil základní metafyzické jistoty, zážitek absolutna, vztah k věčnosti, pocit smyslu. Je to člověk, kterému se všechno hroutí, jehož svět se rozpadá, který tuší, že cosi nenávratně ztratil, není však schopen si svou situaci přiznat a skrývá se tudíž před ní. Čeká, neschopen pochopit, že čeká zbytečně.“*²⁵

Havel ovšem nebyl pouze autorem divadelních her. Napsal také mnoho esejů, kritik a projevů. Známý je například otevřený dopis Gustavu Husákovi či Moc bezmocných.

2.2.2 Vaňkovky

Když se řekne Havel, spoustu lidem se jeho jméno propojí s tzv. vaňkovkami a pydepem. Co to vlastně je? Ferdinand Vaněk je hlavní postavou Havlovy hry Audience. Je to spisovatel, který je zakázaný, a musí proto pracovat v pivovaru, stejně jako Václav. Ten začal toto jméno používat jako pseudonym. Postava Ferdinanda se objevuje i v jeho dalších dílech a také v dílech některých Havlových přátel. *„Asi nejjednodušším způsobem se dá říct, že je to určité alter ego Václava Havla, ale je třeba upozornit na to, že je u Havla objekt soukromé autorské hry, nikoli potřeba nějakým způsobem se zobrazit. A už vůbec ne realisticky. Jiná podoba Ferdinanda Vaňka je*

²⁵ HAVEL, V., HVÍŽĎALA, K. Dálkový výslech. 1990. vyd. Melantrich, 1990, s. 179. ISBN 80-7023-042-8.

potom v těch hrách ostatních autorů, totiž Pavla Landovského, Pavla Kohouta a Jiřího Dienstbiera, kde myslím, jednak Vaněk získává určité reálné autorské rysy Václava Havla. To je dáno i jejich přátelským vztahem a kamarádským, komunitním charakterem těch her, a jednak si myslím, že Vaněk v těchto ostatních ‚vaňkovkách‘ vlastnosti a zkušenosti taky těch svých autorů. Takže je to konglomerát vícero vlivů. Ale vlastně je to obraz, ať už jakkoli vytvořený, Václava Havla.” ²⁶Hra Audience, kde se Vaněk poprvé objevil, byla psána na Hrádečku, a Havel ji bral spíše jako pobavení pro přátele, kteří se k nim tenkrát sjížděli. Nakonec byla hra tak úspěšná, že ji hráli všude možně ve světě. Také ji bylo možno vyslechnout na magnetofonové nahrávce, kde ji Havel namluvil spolu s Pavlem Landovským.

2.2.3 Ptydepe

Další fenomén, který je spojen s Havlovým dílem, je umělý jazyk nazvaný ptydepe²⁷. Ten se poprvé objevil ve hře Vyrozumění. Původně to byl výmysl bratra Václavova bratra Ivana. Je to umělý jazyk, který nemá žádný význam. V dnešní době je jím označován například jazyk politiků.

²⁶ Ferdinand Vaněk, Havlovo alter ego. Ferdinand Vaněk, Havlovo alter ego [online]. 2006 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/knihy/ferdinand-vanek-havlovo-alter-ego>.

²⁷ Václav Havel obituary. Ww.guardian.co.uk [online]. 2011 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/dec/18/vaclav-havel>.

3. Kritika moci v tvorbě Václava Havla

3.1 Vyrozumění

Charakteristické rysy a některá Havlova díla byla již představena. Pár vybraných je však třeba prozkoumat hlouběji. Je známo, že kritika moci v tvorbě Václava je velmi častá. Nikdy jen tak sedí v koutě a není příliš vidět, jindy z daného díla jen číší.

Když se komunistická strana rozhodla zrušit Tvář, a jako důvod uvedla zlepšení kvality časopisů, byl Havel hodně rozzloben. Pokrytectví bylo v té době všude kolem. Havla proto napadlo využít téma doby a použít ho do své hry Vyrozumění. Jedná se o hru, která má dvě části a dvanáct scén. Děj se odehrává v kanceláři jednoho blíže nespecifikovaného úřadu.

S prvním obrazem se přenášíme do kanceláře ředitele Josefa Grosse, který přichází ráno do práce a v poště nachází vyrozumění, které mu však nedává vůbec žádný smysl a je psán divným jazykem, kterému nerozumí a který se jmenuje ptydepe. Sekretářka mu sdělí, že se jedná o nový jazyk, který se budou muset naučit všichni zaměstnanci, jelikož je to předpis. Další informaci, kterou od sekretářky získá je, že účtárna se přestěhovala do sklepa a místo ní je teď nové ptydepe pracoviště. Od svého kolegy Baláše, který ho během těchto okamžiků několikrát navštíví a který všechno nařídil a zapomněl se mu o tom zmínit, se dozvídá, že tušili jeho odpor a proto bylo vše zařízeno dříve, než se to dozvěděl. Oznamil mu také, že všichni ostatní pracovníci a kolegové stojí za ním a pokud bude proti tomu, bude vlastně proti sobě, protože zůstane sám.

Druhý obraz se odehrává na místě, kde se ptydepe učí. Jsou zde vykládány základní fakta a principy. Mezi žáky sedí i známý šprt Kalous.

Ve třetím obraze se Gross setkává s vedoucím překladatelského střediska. Od něj se dozví, že k přeložení textu musí přinést speciální povolení. Toto povolení vydává ptydomet, pan Kunc. Od něho se dozví, že se povolení vydává jen tomu, kdo přinese osobně-evidenční materiály, které vydává Helena, která je předsedkyní čehosi, co se ještě neví. Rozhodne se na ní počkat, než přijde z oslavy narozenin, kam před ním uteče. Během čekání se seznámí s jakýmsi pozorovatelem dění a sekretářkou Marií. Se čtvrtým obrazem se vracíme zpět do ředitelny. Tam na Grosse čekají kolegové Baláš a Kubeš, aby si poslechli, jak se rozhodl ohledně ptydepe. Ten to stále razantně odmítá,

avšak rozkaz k jeho zastavení vydat nemůže. Ředitel začne být kolegou vydírán. Pokud prý nepodepíše příkaz o zavedení ptydepe, vypluje napovrch příhoda o zakoupení evidenčního sešitu. Pod nátlakem ředitel tedy podepisuje. Prosí Baláše, aby teď stál po jeho boku a pomohl mu se vším. Ten však této situace využije a navrhne, aby se tedy stal ředitelem on sám.

Z ředitele je náměstek. V pátém obraze se pokouší přesvědčit učitele ptydepe, aby mu přeložil jeho vyrozumění, ten to však odmítá s tím, že až se u něj projeví opravdový zájem o tento jazyk, pak teprve mu vyhoví.

Šestý obraz nás zavede opět do kanceláře ptydepového centra. Konečně se dočká Gross Heleny, která mu však osobní materiály odmítne vydat, protože prý mohou být vydávány pouze těm, kteří nedostali v poslední době vyrozumění v ptydepe jazyku. Gross si čím dál víc uvědomuje situaci, ve které se nachází a je mu jasné, že je to kruh, ze kterého nelze vyskočit.

Sedmý obraz začíná pohledem na ředitelské křeslo, na kterém nyní sedí Baláš. V poště nalezne stejný dopis, jako Gross. Je zmatený, sám také jazyku nerozumí, takže neví, co mu píšou. Jediný, kdo ptydepe opravdu ovládá, je učitel a pracovníci překladatelského centra. Dvakrát se marně pokouší Gross vstoupit s výpovědí k Balášovi, pokaždé je vyhozen, protože Baláš je nepříjemný a rozhozený ze svého vyrozumění. Napotřetí se mu to povede a ihned dostává nabídku na pozici pozorovatele.

Osmý obraz je popisem třídy, kde se vyučuje ptydepe. Sedí v ní jen učitel a jeden jediný student, Kalous. Ovšem i ten má problém se zapamatovatelností ptydepe a proto je nakonec ze třídy vyhozen.

V devátém obraze už vystupuje bývalý ředitel Gross jako pozorovatel. Baláš od něj vyzvídá, co se mezi úředníky špitá. Ten mu to sdělit nechce, poněvadž není udavač, ale jen pozorovatel. Baláš si uvědomuje, že to s ptydepe nějak vážne, což mu potvrdí i Helena. Omlouvá se tak Grossovi a chce, aby se vrátil opět na funkci náměstka. Rozhodne se změnit strukturu pro získání překladu, protože je mu jasné, že se jinak z toho začarovaného kruhu nelze dostat. Konečně se tak může dozvědět, co je v jeho dopise napsáno. Jedná se o protest pracovníků účtárny. Stěžují si na to, že byli přesunuti do sklepa. Za to je začne propouštět. Gross se v kanceláři setká se sekretářkou, která mu přeloží jeho vyrozumění a ten tak zjistí, že vysoké vedení je proti ptydepe a že mu dávají svolení, aby mohl podniknout veškeré kroky k jeho zrušení.

V desátém obraze rozčilený Gross vtrhne k Balášovi a oznámí mu, že na základě vyrozumění končí jeho ředitelování a že se zasadí o zastavení ptydepe. Ten se mu začne omlouvat a snaží se mu namluvit, že si svou chybu uvědomil. Když se ředitel vzpírá, opět Baláš využije vydírání a začne mu říkat o jeho podepsaném prohlášení o zavedení ptydepe. Grossovi tak nezbyvá nic jiného, než si ho ponechat jako náměstka.

Jedenáctý obraz nás vrátí do ptydepevé třídy, kde se však místo ptydepe vyučuje chorukor, který je opakem ptydepe.

Ve dvanáctém obraze je uplakaná sekretářka, vyhozena za to, že prozradila Grossovi jeho vyrozumění. Když se ředitel zeptá Baláše, proč se zase vyučuje jiný umělý jazyk, odpoví mu, že zrušeno je pouze ptydepe. Od sekretářky se ředitel dozvídá o své výpovědi, kterou zapříčinilo nejen přeložení dopisu, ale i Balášův strach, aby stejně tak, jako ovládala ptydepe, neuměla ovládat nový jazyk. Když se Marie zeptala Grosse, jestli by se za ni mohl přimluvit, nebo zrušit rozhodnutí o jejím propuštění, odpověděl jí: *„Drahá Marie! Žijeme ve zvláštní epoše! Jak řekl Hamlet: Vymknuta z kloubů, naše doba šílí. Jen uvaž: létáme na Měsíc, ale přitom je pro nás stále těžší doletět ke svému vlastnímu já, ovládáme rozpad atomového jádra, ale rozpadu své osobnosti zabránit neumíme, budujeme skvělé komunikace mezi kontinenty a přitom je pro nás stále větším problémem vybudovat komunikaci člověka s člověkem. Jinými slovy: náš život ztratil jakýsi vyšší úběžník a my se nezadržitelně rozštěpujeme – stále hlouběji odcizeni světu, lidem i době samým. Jsme jako ten Sisyfos – valíme balvan života na kopec iluzorního smyslu, aby se vzápětí skutálel zpět, do údolí své vlastní absurdity. Nikdy nežil člověk tak vysunut na sám okraj neřešitelného rozporu mezi vůlí své mravní subjektivity a objektivní možností její etické realizace. Manipulován, z fetišizován a zautomatizován, ztrácí člověk zážitek své vlastní totality, zděšen hledí jako cizinec na sebe sama, bez možnosti nebýt tím, čím není, a být tím, čím je.“*²⁸

Divadelní hra Vyrozumění je vlastně jakýmsi útokem na neexistující svět, který má však blízko k realitě. K takové realitě, kterou vnímal Havel. Ta se často vyznačuje právě neschopností komunikace mezi lidmi a tím, že se nemůže člověk svobodně vyjadřovat. O to tu jde především! Jednoznačně Havel naráží na totalitní systém. Naráží na to, že některé zákazy a rušení nemusí být ani posvěcené žádnou legislativou. Jazyk ptydepe se snaží z normální lidské bytosti, která umí sama uvažovat a má svůj vlastní

²⁸ HAVEL, V. Hry. Praha: Lidové noviny, 1992, s. 511. ISBN 80-7106-044-5.

názor udělat bytost, která bude žít podle nějakého předpisu, bez přemýšlení, stejně tak, jak to chtěl udělat totalitní režim.

3.2 Zahradní slavnost

Vůbec první divadelní hra Václava Havla se jmenuje Zahradní slavnost. Napsal ji v roce 1963 a je rozdělena do čtyřech dějstvích. Příběh se odehrává v Československu, v šedesátých letech. Hlavními hrdiny jsou manželé Oldřich a Božena Pludkovi, kteří mají dva syny, Petra a Huga.

První dějství se odehrává u Pludků v bytě, kde hraje Hugo šachy sám se sebou. Začíná se rozvíjet dialog mezi ním a jeho rodiči. Před matkou Hugo svůj výkon v šachové partii chválí, otcí tvrdí, že mu to nejde. Neustále se tam opakují otázky: Kolik je hodin? Nezvoni nikdo? A jak ti to jde? Pludkovi očekávají návštěvu Franty Kalabise, který však nakonec pošle telegram, že přijít nemůže, poněvadž se musí zúčastnit zahradní slavnosti likvidačního úřadu. Když nejde Mohamed k hoře, musí hora k Mohamedovi, a proto se Pludkovi rozhodnou poslat na slavnost Huga, aby se tam s Kalabisem sešel.

S druhým dějstvím se přesouváme na slavnost, kam Hugo právě přichází. Tam chvíli vede rozhovor s tajemnicí a tajemníkem, kteří jsou pořadateli slavnosti, a debatují o velikosti jednotlivých parketů. Do rozhovoru vstoupí zahajovač Plzák, zeptá se, jak se baví, zda je vše v pořádku a odchází zkontrolovat situaci do areálu. Během jejich rozhovoru o parketech přijde Plzák ještě dvakrát. Dohadují se o tom, jestli diskuze je přátelská nebo už překročila určitou hranici.

Třetí dějství se odehrává v kanceláři Zahajovačské služby, kde sedí Ředitel a Tajemnice, kteří provádějí likvidaci. Vznikne tu pár sporů o to, kdo by měl zahájit likvidaci Zahajovačské služby. Nakonec je kromě Zahajovačské služby zlikvidován i Likvidační úřad.

Poslední, čtvrté dějství, se vrací do bytu Pludkových. Rodiče, oba v nočních košilích, čekají na Huga, až se vrátí ze slavnosti. Když slyší kroky, myslí si, že už přišel, ovšem místo Huga přichází opět telegram. V něm se rodiče dočtou, že byl Hugo pověřen likvidací Likvidačního úřadu a Franta Kalabis mu k tomu srdečně blahopřeje. Pludkovi mají radost, že uspěl. Když zazvoní zvonek a přijde Hugo, rodiče s ním komunikují, jako by to byl někdo cizí. Po krátké době přichází další telegram, tentokrát

s oznámením, že Hugo likviduje i Zahajovačskou službu. Třetí telegram přichází se zprávou o Hugově pověření vybudovat novou instituci, Ústřední komisi pro zahajování a likvidování. Na konci hry se Pludek obrátí k Hugovi a ptá se ho, kdože vlastně je. Hugo odpovídá: „*Já? Kdo jsem já? Notak podívejte, já nemám rád tak jednostranně stavěné otázky, vážně ne! Copak se lze takto zjednodušujícím způsobem tázat? Ať na takovéhle otázky odpovíme jakkoli, nikdy nemůžeme postihnout celou pravdu, vždycky jen nějakou omezenou část: člověk – to je něco tak bohatého, složitého, proměnlivého a mnohotvárného, že neexistuje slovo, věta, kniha, nic, co by ho mohlo v celém rozsahu popsat a obsáhnout. V člověku není nic trvalého, věčného, absolutního, člověk je neustálá změna, hrdě znějící změna, ovšem! A dnes už není doba statických a neměnných kategorií, kdy A bylo jen A a B vždycky jen B. Dnes dobře víme, že A může být často zároveň B a B zároveň A, že B může být B, ale i A a C, stejně jako C může být nejen C, ale i A, B a D...*“²⁹

Hugo, díky svým řečnickým schopnostem a talentu pro osvojování chování různých důležitých a vysoce postavených lidí, dosahuje vzestupu ve společnosti. Život bere stejně jako šachovou hru, kterou hrál na začátku dramatu. Hrál ji sám, na obě strany. Na jedné straně ho čekala výhra, na té druhé prohra. Ztratil svou identitu, jeho rodina ho ani nepoznala.

Havel v této hře vystihuje dobu šedesátých let v Československu. Dobu, kdy má každý strach o své postavení a kde snaha o to, aby se jedinec přizpůsobil „systému“, člověka dohání právě ke ztrátě vlastní identity. Není schopen se vyjádřit tak, aby mu okolí rozumělo. Stále dokola opakuje fráze. Havel nešetří kritikou na morálku lidí, respektive na morální úpadek té doby. Pojednává také o nesmyslnosti totalitního režimu a o tom, jak absurdní je se přizpůsobovat vnější moci.

3.3 Společné rysy dramát

Všechny Havlovy hry mají společných několik znaků. Ve hře se neobjevuje kladný hlavní hrdina a většinou nemají šťastný konec. Lidé mezi sebou komunikují nenormálně, používají prázdné fráze, nejsou schopni se mezi sebou domluvit. Jazyk slouží k odcizení a nedorozumění a přizpůsobuje se politickému dění. Havel se inspiroje

²⁹ HAVEL, V. Hry. Praha: Lidové noviny, 1992, s. 511. ISBN 80-7106-044-5.

běžnými životními situacemi, do kterých vkládá člověka, který ztratil základní jistoty, člověka, kterému se v životě cosi rozpadá.

3.4 Moc bezmocných

Kromě Havlových divadelních her je možné hledat kritiku moci také v jeho ostatní tvorbě. Do ní řadíme také politickou esej s názvem Moc bezmocných, kterou napsal v říjnu 1978 na Hrádečku. Esej je věnována Havlovu příteli Janu Patočkovi. Havel ji začal psát krátce po vzniku Charty 77. Inspiroval se mimo jiné i iniciativou na obranu občanských práv z roku 1978, zabývá se v ní tématem, jak by se dalo nejlépe čelit režimu, ale také se snaží co nejlépe vystihnout význam Charty. Havel odmítá sdílet názor, že lidé, kteří jsou vystaveni nátlaku nějaké moci, se stávají ztracenými. Projevuje velmi ostrý a radikální přístup k moci a bezmoci. Důležitou myšlenkou této eseje se stává i fakt, že podle Havla utlačovaní lidé uvnitř sebe jsou schopni najít něco, co je zbaví dané bezmoci a tím pádem si každý může sám za to, že se stane podřízeným. Havel je také přesvědčen, že pokud jsme chtěli odolávat tlaku, který na nás post-totalitní systém vyvíjel, bylo třeba se zaměřit na nepolitické činnosti a oblasti, které nalezneme v našem každodenním životě. Tento život je Havlem nazýván životem v pravdě a v něm se můžeme postupně zbavit jakéhosi systému, který má každý z nás v sobě. Havel se také nebál vyzívat lidi k disidentství a snažil se ukázat, proč je to vlastně tak důležité. Tvrdí, že když se lidé budou chovat tak, aby to vypadalo, že s politickou situací souhlasí, i když tomu tak není, bude to to samé, jako kdyby za něj bojovali a byli jeho součástí. Snažil se dát lidem najevo, že i mocní, kteří mají k dispozici všemožné věci, mohou být bezmocní. Zastává také názor, že svoboda se dá nalézt jen tehdy, když člověk zabojuje sám v sobě a sám v sobě se zbaví režimu dané vlády. Nebojí se také říct, že někdy člověk prostě musí klesnout na dno, aby poté pochopil skutečnost a aby mohlo vše dobře dopadnout. Moc připodobňuje k bludišti vlivů, jako je například strach, a pokud tyto vlivy dosáhnou na člověka, pak mu způsobují různé újmy. Nutí ho, aby mlčel a se poddal systému. Stejně jako Jan Patočka tak i Havel se domníval, že jsou věci, kvůli kterým stojí za to trpět. I to se snaží vysvětlit a ukázat právě na lidech, kteří si zvolili ten „život v pravdě“. Tito lidé jsou pak ochotni si za svými názory stát a veřejně je ventilovat. Nemají strach, protože cítí, že nastala situace, kdy je třeba trpět pro dobro věci. A ventilují jí například pomocí demonstrace, dopisů, projevů a dalších

podobných činů. Havel zároveň připouští, že „život v pravdě“ je nebezpečný a na každého může čekat jiný osud, ale i přesto by se tak žít mělo. Havel také naznačuje, že to, že se změní systém, samozřejmě automaticky neznamená, že život bude lepší. Tvrdí pravý opak, tedy že s lepším životem vznikne lepší systém.

„Obrat politické pozornosti ke konkrétnímu člověku vidím jako cosi podstatně hlubšího, než je obrat k obvyklým mechanismům západní, anebo chcete-li buržoazní, demokracii. A jestli jsem si ještě v roce 1969 myslel, že se náš problém vyřeší založením nějaké opoziční strany, které bude umožněno veřejně soutěžit o moc se stranou dosud vládnoucí, pak už dávno vím, že tak snadno to vskutku nepůjde a že žádná opoziční strana sama o sobě, tak jako žádný nový volební zákon sám osobě, nemůže garantovat společnosti, že se nestane brzy obětí nějakého nového znásilnění. Taková garance vskutku asi není záležitostí nějakých ‚suchých‘ organizačních opatření. V nich opravdu lze asi stěží hledat toho Boha, který nás už jedině může zachránit.“³⁰

3.5 Projev k oběma komorám Parlamentu České republiky

Kritiku moci nenalezneme jen v Havlových dramatech a esejích, ale také v jeho projevech. Velké reakce vzbudil zvláště jeden. Jedná se o projev Václava Havla, jako prezidenta, k oběma komorám Parlamentu České republiky ze dne 9. prosince 1997, který se odehrával ve Dvořákově síni pražského Rudolfinu. Někteří Havlovi kritici tento projev považují dokonce za jednu z jeho největších chyb, které se v domácí politice dopustil. Nejtvrdší kritiky se mu dostalo zejména ze strany Václava Klause. Podle některých lidí se právě tento projev měl stát jakýmsi rýpnutím právě do Klause a to v době nejméně příhodné, tedy v té, kdy se pod jeho rukami rozpadala koalice i Klausova strana ODS. Ovšem zřejmě tomu tak nebylo, neboť Havel tento projev začal tvořit ještě mnohem dříve, než ona krize měla nastat a projev měl zaznít také mnohem dříve, ovšem kvůli Havlově nemoci byl odložen. Jak sám Havel tvrdil, nešlo mu napsat projev, kde by nebyl kritický, protože cítil potřebu pojmenovat chyby, které se podle jeho názoru v současné politické sféře odehrávaly, a také chtěl přednést jakousi svou vlastní vizi, jak by se situace dala vyřešit. Projev směřoval i k nové volbě prezidenta, která se konala zanedlouho - v lednu 1998. Kritický byl právě proto, že chtěl docílit, aby politici, kteří

³⁰ HAVEL, V. O lidskou identitu: Rozmluvy. Praha: Nakladatelství Alexandra Tomského, 1990, s. 397. ISBN 0-946352-04-6.

se ho budou chystat volit, věděli, co si o jejich práci myslí, k čemu má výhrady a tím, že nastíní i svou vizi budoucnosti, uvidí, zdali se shodne s tou jejich.

To, že byl díky médiím a jeho kritikům tento projev vnímán jako útok na Klause, Havla velmi mrzelo. Nebral to jako akt nějakého hrdinství, ale ani zbabělosti.

Havel svůj projev začíná tím, že současnou politickou situací není zklamán jen on, ale i mnoho lidí v České republice. Těm vadí, že jsou u moci lidé, kterým nemohou věřit a kterým jde jen o sebe samotné. Zdůrazňuje, že je mnoho lidí přesvědčeno, že se v této zemi nevyplatí být poctivý, ale naopak, vyplácí se zde krást a lhát a že právě proto jsou také mnozí politici úplatní a jsou manipulováni podezřelými skupinami. Dalším bodem kritiky byla ekonomická situace, která se týkala narychlo vytvořených úsporných balíčků, růstu cen věcí potřebných k životu ale zároveň stagnace růstu důchodů a výplat. Tím vším byly, podle Havlových slov, občané znepokojeni.

Havel také naráží na to, že někteří politici podlehlí své moci a úspěchům a začali nad různými věcmi zavírat oči, což zapříčinilo různé skandály.

Když předkládal své úvahy o budoucnosti, mezi úkoly, které se měly začít realizovat, byl například vznik obecně prospěšných společností, vznik více neziskových organizací, reforma státní správy, vznik zákona o státní službě, větší intenzita na práci na vstupu České republiky do NATO a Evropské unie, přezbrojení armády České republiky, vytvoření jasné koncepce na poli ekologie a nakonec i zlepšení kulturního prostředí. *„Naše země, jak známo, dnes prožívá politickou krizi. V této krizi jde, z hlediska demokratických poměrů, o celkem banální příhodu, totiž o demisi vlády. S takovými příhodami demokratický systém samozřejmě počítá a ví, jak z nich ven. Tatáž krize se však mnohým jeví téměř jako kolaps režimu, demokracie, či dokonce konec světa. To je podle mého názoru možné mimo jiné proto, že jsme nevytvořili aspoň základy skutečně rozvinuté občanské společnosti, která žije na tisíci různých novinách a vůbec se tedy nemusí cítit existenčně závislá na té či oné vládě nebo té či oné politické straně...jakkoli to, co prožíváme, je nepříjemné, stresující a v mnoha ohledech nebezpečné, může to být zároveň velmi poučné a k mnohému dobré. Může to totiž vyvolat katarzi, tedy přesně to, v co antické drama vždy ústilo. To znamená pocit hluboké očisty a vykoupení. Pocit znovuzrozené naděje. Pocit osvobození...Bude-li nám naše dnešní krize výzvou k činům, které nově naplní naši identitu, pak nemáme důvod ji litovat. Zkusme ji proto pochopit jako lekci či školu, jako zkoušku, jako apel, který*

možná přišel v pravou chvíli, aby nás varoval před naší vlastní pýchou a ušetřil něčeho podstatně horšího.“³¹

3.6 Přehled díla

Václav Havel napsal za svůj život osmnáct divadelních her. Pokud budeme do jeho tvorby zahrnovat i předělání dramatu Pavla Kohouta *Zářijové noci*, ve které i sám hrál, konečný součet se zastaví na čísle devatenáct. Ještě na vojně napsal hru *Život před sebou* (1959), následují *Rodinný večer* (1960), *Autostop* (1961), s jehož tvorbou mu pomohl Ivan Vyskočil, *Nejlepší rocky paní Hermanové* (1962), kde spolupracoval s Milošem Macourkem, *Zahradní slavnost* (1963), *Vyrozumění* (1965), *Ztížená možnost soustředění* (1968), *Anděl strážný* (1968), *Motýl na anténě* (1968), *Spiklenci* (1971), *Žebrácká opera* (1972), *Audience* (1975), *Vernisáž* (1975), *Horský hotel* (1976), *Protest* (1978), *Chyba* (1983), *Largo desolato* (1984), *Pokoušení* (1985), *Asanace* (1984), *Zítřka to spustíme* (1988) a *Odcházení* (2007).

Politických esejů bylo osm. První byl *Dopis Gustávu Husákovi* (1975), dále pak *Moc bezmocných* (1978), *Politika a svědomí* (1984), *Anatomie jedné zdrženlivosti* (1985), *Děkovná řeč za Erasmovu cenu* (1986), *O smyslu Charty 77* (1986), *Příběh a totalita* (1987) a *Slovo o slovu* (1989).

Kromě dramát a esejů psal Havel i jinou tvorbu. Často vznikaly na Hrádečku nebo tzv. „za pochodu“. Mezi ně patří *Antikódy* (1964), *Protokoly* (1966), *Dopisy Olze* (1983), *O lidskou identitu* (1984), *Dálkový výslech – Rozhovor s Karlem Hvížd'alou* (1986), *Do různých stran* (1989), *Projevy* (1990), *Letní přemítání* (1991) a *Prosím stručně* (2006).

³¹ HAVEL, V. *Projevy: Projev prezidenta republiky Václava Havla k oběma komorám Parlamentu České republiky*. Václav Havel [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=144_projevy.html&typ=HTML.

4. Václav Havel - prezident

Václav Havel jako prezident. To je nejčastější spojení, které se v souvislosti s jeho osobou objevuje. Havel se nepovažoval za „politického“ člověka, přesto ho mnoho přátel, jako například Milan Kundera, za něj považovalo. Baval se nad tím, když ho Pavel Tigrid v exilovém časopisu Svědectví označil za člověka, který by se měl stát příštím prezidentem. Že si to myslí i mnoho jiných, si uvědomil až v době, kdy se o tom už debatovalo veřejně, a například Michael Kocáb označil jeho kandidaturu jako nutnost. Dalo by se říct, že se Havel stal posledním člověkem, který svou účast ve volbě prezidenta začal brát vážně.

4.1 Poprvé zvolen

Poprvé byl Havel zvolen 29. prosince 1989 komunistickým parlamentem. Bylo to zvláštní, protože ti samí lidé, kteří ho nyní zvolili, ho ještě před několika týdny či dny posílali do vězení. Na Hradě se tedy náhle ocitla skupina lidí, kamarádů z různých profesí, kteří museli začít něco dělat s tím, aby pronikly do nového světa, do světa politiky a prezidenství.

Bylo potřeba nejdříve zrekonstruovat objekt Hradu, aby se z něj stal opět symbol. Stejně tak na tom byl zámek v Lánech, ale i uniformy hradní stráže. S tím vším Havlovi pomáhal jeho přítel Petr Oslzlý a také kostymér Theodor Pištěk. I díky tomu později začal být Pražský Hrad hojně navštěvován mnohými významnými osobnostmi. Kromě Hradu však musel Havel zapracovat i na změně image. Musel také přijmout řadu nových pracovníků, mezi nimi byli Stanislav Milota nebo Karel Schwarzenberg. Havel se snažil, ale únava a stres na něm byly znát. Začal čelit kritice, že je příliš rezervovaný a už není takový, jaký býval před zvolením do nové funkce. Ostré vztahy začaly panovat i v Občanském fóru, které mělo pocit, že se od něj Havel distancuje a udržuje styk, jen když se mu to hodí. Proto se později domluvili na konání neformálních setkání, na kterých budou zástupci Občanského fóra a zástupci Havlovi, aby spolu o různých vládních krocích a jednáních mohli debatovat. Havel působil na mnohé dojmem, že se uchýlil do jakési izolace, schoval se na Hradě, sám se svou mocí. Ovšem na druhou stranu, nebylo lehké zvládnout všechny úkoly, které musel splnit, už se s ním zkrátka nešlo kdykoliv sejít v hospodě a popovídat si. Podle lidí z tehdejší Havlova okolí se

snažil provádět politiku přímého jednání, obcházel oficiální cesty a postupy a nejraději vše řešil sám. Ovšem tohle nemohlo v tak velké skupině fungovat příliš dlouho. Jeho dalším zlovykem bylo, že nerad poslouchal špatné zprávy. Velmi rychle se také naučil manipulaci s druhými osobami, což později i sám přiznává.

4.2 Podruhé zvolen

Podruhé byl Havel zvolen 5. července 1990, tentokrát již svobodně zvoleným Federálním shromážděním. V této době se začali postupně objevovat lidé, kteří dokázali získat velkou podporu občanů a řadili se mezi Havlovy odpůrce. Z českých zástupců byl nejvýraznější Václav Klaus, ze slovenské strany pak Vladimír Mečiar. Začal se ukazovat i odlišný politický názor obou zemí a vše přestávalo fungovat tak, jak by mělo. Klaus a Mečiar zvítězili ve volbách v roce 1992 a nejbližší Havlův spojenec, Občanské fórum, utrpělo drtivou porážku. Začala se formulovat nová éra, jejímž výsledkem byl rozpad Československa, proti kterému se Havel postavil. Reakce na sebe nenechala dlouho čekat a Václav Havel tři měsíce před vypršením mandátu odstoupil ze své funkce i z důvodu, že nebyl Federálním shromážděním zvolen na další funkční období. Na pár měsíců se tak stáhl z dohledu. Ovšem je nutné říci, že i v tomto politickém období se mu některé věci podařily, zejména pak odstup od vlivu Sovětského svazu a orientace na západ, ke které přispěly i návštěvy osobností, jakými byli Jan Pavel II. nebo George Bush. Začala intenzivní příprava na vstupy do západoevropských organizací.

4.3 Potřetí zvolen

Po vzniku České republiky byl Václav Havel znovu zvolen prezidentem, a to 26. ledna 1993. Kandidaturu dlouho zvažoval a k jeho souhlasu přispěl i fakt, že se začaly objevovat názory, které říkaly, že pokud ji Havel nepřijme, sníží tím legitimitu státu, kterou vybudoval jak na domácím tak na zahraničním politickém poli. *„Na pět let se stát prezidentem nově vzniklého českého státu opravdu nebyla moc příjemná vyhlídka. Hlavní roli v té době hrál samozřejmě spoluautor rozdělení Československa, vítěz českých voleb a předseda české vlády Václav Klaus a já – aniž bych teď jakkoli jeho působení hodnotil – jsem neměl chuť se s ním o cosi přetahovat, věčně se od něho nechat sekýrovat, natolik dobře jsem ho už znal, že jsem si uměl představit, jaké to bude.*

Svou roli jsem sehrál, nic katastrofálního už zemi nehrozí, ať si ji řídí Klaus po svém a mně ať už dopřejí konečně klid. Chtěl jsem psát, cestovat za poznání, číst, užívat si svobody bez státní policie za zády, žít po svém. Možná mám tisíc špatných vlastností, ale jedno vím bezpečně – nějaký maják na střeše auta mne věru nemůže okouzlit tak, aby mi to stálo za to trápení. A přesto jsem nakonec znovu kandidoval! Jako v minulých případech, a jako ještě v jednom, který měl následovat, zvítězil i tentokrát apel na mou odpovědnost nad mými osobními zájmy.“³²

4.4 Počtvrté zvolen

Naposled byl Havel zvolen 20. ledna 1998. V tomto prezidentském období Havel dopomohl k několika významným událostem pro český stát. Jednou z těch nejdůležitějších byl vstup do Severoatlantické aliance v roce 1999 a o posun byl zaznamenán také u vstupu do Evropské unie. Havel byl v té době spokojen, protože se mu tím splnil sen, který měl ještě před revolucí - aby se Česká republika co nejvíce přiblížila západním státům a začlenila se do Evropského a potažmo i světového politického dění. Kromě toho také usiloval o zlepšení vztahů s Německem, což vyústilo v roce 1997 Česko-německou deklarací. Odchod z politiky a funkce prezidenta se konal 2. února 2003, kdy na jeho místo nastoupil Václav Klaus.

4.5 Kritika Havlova prezidentství

Václav Havel byl v úřadu prezidenta dlouhých čtrnáct let. Za tu dobu se samozřejmě stal terčem kritiky za některá svá rozhodnutí či vyjádření. Tomu se nelze divit, protože ve všem se zkrátka s každým shodnou nelze. Mezi první kritikou byla rozsáhlá amnestie z ledna 1990. Vězení opustilo mnoho zločinců, kteří ve své činnosti pak nadále pokračovali. Naopak někteří, na které se Havlova amnestie nevztahovala, se bouřili. Nejznámější vlna nevole proběhla ve věznicí Leopoldov, kam musela být povolána i armáda, aby vězně uklidnila. *„Amnestie z ledna 1990 je mi vytýkána už patnáct let, aniž je kdo schopen vysvětlit, proč byla špatná. Měla zvýšit kriminalitu? Tu zvýšily úplně jiné věci, propuštění vězňové se v roce 1990 na celkové kriminalitě podíleli, vzpomínám-li si dobře, v českých zemích devíti a na Slovensku sedmi procenty, tedy jen o málo větším procentem, než se na ní podílejí propuštěnci každoročně. Ostatně*

³² HAVEL, V. Prosím stručně. České Budějovice: Gallery, 2006, s. 254. ISBN 80-86990-00-1.

*velká část propuštěných by byla ten rok či o rok později beztak propuštěna, vždyť součástí amnestie bylo u závažných trestných činů snížení trestů jen o jeden rok. Tu amnestii připravovali samozřejmě odborníci, byly mezi nimi známé osobnosti, jako třeba dnešní ombudsman Otakar Motejl, dnešní předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský, tehdejší ministryně spravedlnosti Dagmar Burešová a další...Ano, byla opravdu velkorysá. Bylo ale třeba dát jasně najevo, že se zásadně mění poměry a že se chceme rozejít i se vším pokleslým, čím se vyznačovala komunistická justice...dával jsem sedmdesát až sto milostí ročně, což nebylo moc. Přednost měli vždy lidé staří, nemocní a ženy a muži, kteří se sami starali o své dítě.*³³

Další kritiku si Havel vysloužil, když se omluvil ve svém projevu sudetským Němcům za odsun Československa. On sám to však považuje za vykonstruované a nepravdivé. V žádném svém projevu se o omluvě sudetským Němcům nezmínil, připouští však, že tato debata mohla vzniknout na základě dopisu, který jako disident poslal prezidentu Weizsäckerovi a kde se zmiňuje mimo jiné i o tom, že by se nějakým způsobem Československo omluvit mělo.

4.5.1 Havel versus Klaus

Vyostřené názory a neshody měl Havel i s konkrétními lidmi. Mezi ty největší odpůrce Havlova prezidentství patří bezpochyby Václav Klaus. Potkali se už v šedesátých letech, kdy oba dva působili v redakční radě časopisu Tvář. Klaus tam publikoval ekonomické články a k přílišnému seznámení nedošlo. Opět se setkali asi po dvaceti letech, tentokrát v Občanském fóru, kam ho přivedla Rita Klímová, protože se sháněli ekonomové, kteří by fóru pomáhali. Podle Havla byl tenkrát milý, pracovitý ale občas nesnesitelný. Klaus se za Havlova prezidenství stal ministrem financí a jeho popularita začala stoupat. Vztahy mezi oběma nebyly valné ani po rozdělení státu. Velký veřejný rozpor přišel s rokem 1997, kdy Havel kritizoval v rudolfinském projevu Klause a jeho vládu. Rivaly zůstali tito dva čeští prezidenti až do konce Havlova života. Každý z nich je diametrálně odlišný, sdílí různý názor na politiku i život. Jiní jsou i způsobem vyjadřování a seberepresentace. V nedávném rozhovoru pro polský týdeník *Do Rzeczy* řekl Klaus o Havlovi: „*Václav Havel (a jeho specifická ideologie, pro kterou nemám lepší název než havlismus) byl absolutně jiný svět. Trh nazýval hokynářstvím,*

³³ HAVEL, V. Prosím stručně. České Budějovice: Gallery, 2006, s. 254. ISBN 80-86990-00-1.

místo demokracie chtěl elitářskou postdemokracii, místo konzervatismu a tradičních hodnot prosazoval modernistické boření existujícího lidského řádu. Byla to spíše ozvěna francouzského jakobínství než britský konzervativní princip klasického liberalismu. Bylo to extrémní levičáctví. Tyto věty jsou jen stručným naznačením zásadních rozdílů mezi námi dvěma, není to vážné pojednání o Václavu Havlovi.“³⁴

4.5.2 Havel versus Zeman

Druhou výraznou postavou české politické scény, s níž se Havel ne vždy shodl, byl Miloš Zeman. Poprvé se setkali na jedné z demonstrací na Letenské pláni. Tam pronesl Zeman svůj proslav, který Havel hodnotil jako vynikající. Později byl zvolen předsedou sociálních demokratů, což bylo pro Havla velmi nečekané. Tenkrát byla strana sociálních demokratů malá a nikdo se s ní moc nechtěl bavit. Havel se tomu však nebránil a s vedením, a tím pádem i samotným Milošem Zemanem, se několikrát setkal. I díky tomuto vstřícnému kroku se podle Havlových slov k němu pak Zeman choval vždy slušně: *„Zeman na to nikdy nezapomněl a dlouho se ke mně choval slušně a korektně, což u něj jinak nebylo obvyklé. Nakonec to nevydržel a byl sprostý i na mne. Za to mu Dáša dlouhou dobu odmítla podat ruku, což byla samozřejmě vděčná mediální situace. Já jsem hodně kritizoval úroveň naší politické kultury obecně, ale s konkrétními výroky jsem polemizoval málokdy. Párkrát jsem se ovšem se Zemanem do slovní přestřelky také dostal, například když jsem se za něj veřejně omluvil Josefu Zieleniecovi za pomluvu, kterou o něm šířil a kterou mu podsunul Jan Kavan. Vážnější konflikty mezi námi vznikly až ke konci. Kolem Miloše Zemana nebylo takové dusno, jako kolem Václava Klause, ale dokázal být velmi tvrdý, paličatý, žvanivý, ba až zlý. Měl jsem s ním několik střetnutí, na která věru nerad vzpomínám. Jedno mu ovšem upřít nelze, ze všech českých politiků byl asi nejlepším řečníkem. Říkal někdy banality či povrchní věci nebo dokonce nepravdy, ale říkal to vtipně, zásadně spatra a dobrou češtinou. Jemu se nemohlo stát, že by mu ve větě chyběl podmět nebo přísudek.*“³⁵

³⁴ Rozhovor prezidenta pro polský týdeník Do Rzeczy. Václav Klaus [online]. 2013 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/3302>.

³⁵ HAVEL, V. Prosím stručně. České Budějovice: Gallery, 2006, s. 254. ISBN 80-86990-00-1.

4.5.3 Havel versus Wolf

Havel se potýkal a stále potýká s kritikou svého politického působení a svého myšlení nejen u politických kolegů, ale i na blozích, v časopisech a sociálních sítích. Jednou z nich je i vyjádření Jiřího Wolfa, signatáře Charty 77, antikomunisty a politického vězně, která nese název Opilec Václav Havel. *„Když byl Václav Havel ze zdravotních důvodů propuštěn z Borů (míním, že to bylo v roce 1983, tedy v roce, kdy jsem byl znovu zatčen a poslán do kriminálu), pracoval jsem u Dopravního podniku Metro a to na stanici Kačerov. Měl jsem krásnou a slušivou uniformu dozorčího v barvě hnědé, a abych řekl pravdu, měl jsem s ní u ženských úspěchy. Takhle jednou po práci, míním, že to bylo na jaře, jsem s velkou námahou nakoupil nedostatkové ovoce a šel za Václavem Havlem na internu do nemocnice Pod Petřínem. Prý už mu je po tom zápalu plic lépe a může přijímat návštěvy rodinných příslušníků a přátel. To jsem se dozvěděl od Aničky Šabatové. Maroda jsem našel na nemocniční chodbě, která tam seděl obklopen chumlem přátel a rodinou na bílé lavici, celý chudák zbědovaný a hubený. Tak jsme tiše kecali o všem možném, anžto v nemocničním županu obejdovali na chodbě dva „důkladně zamaskovaní“ tajní. Já marodovi předal ovoce, však Václavovi to radost neudělalo. Olga mne poprosila, abych skočil do pokoje Vaška a vyčistil jeho stolek a lůžko od alkoholu. Podala mi velkou igelitovou tašku a řekla: „Jiří, hlavně se tam dostaň nenápadně, ať nemá Vašek žádné podezření.“ S tím, že si musím odskočit na záchod, jsem úspěšně dorazil do jeho pokoje a začal důkladně očišťovat jeho nemocniční lůžko od pekelného zlořádu. Jen pod matrací bylo na dvacet lahvíček tvrdého alkoholu, pod polštářem jich bylo napěchováno pět a noční stolek byl nacpán chlastem, že mi ta igelitka od Olgy nestačila. Nakonec jsem ty ‚vitaminové‘ dárečky od jeho přátel musel cpát do služebního kabátu. Už jsem se chtěl vydat z pokoje nazpět na chodbu ku přátelům, když tu znenadání stál u mne Václav, který asi vytušil, co jsem s jeho ženou upekl za lumpárnu! Řekl jsem mu, Vašku, Václave, to Tvoje dušinka Olga nařídila, já za nic nemohu, s ní si to vyříd'. Uznej, ten chlast Tě zničí, a potom, vždyť jsi vážně nemocen a potřebuješ se především uzdravit. Havel na mne vrhl prosebné oči: Jirko, nech mi tu alespoň jednu malou lahvinku, prosím, chceš, abych Tě poprosil na kolenou, nech mi tu jen jednu jedinou“³⁶...* Tato citace je jen část textu, který Wolf

³⁶ Opilec Václav Havel. Hlavuhore [online]. 2009 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://hlavuhore.wordpress.com/2009/12/21/opilec-vaclav-havel-jiri-wolf>.

zveřejnil. Je to velmi zvláštní, kolik emocí a názorů, které jsou často tak diametrálně odlišné, můžou příslušet jednomu člověku.

4.5.4 Havlův názor

Sám Havel připouští, že chyb se dopustil nepochybně mnoho. Často býval na to, co si o svých chybách myslí a na chyby samotné dotazován novináři, kterým nerad odpovídal a v mnohých lidech tak vzbudil pocit, že se k nim nechce doznat, nebo se snad domnívá, že se žádných nedopustil. Jedni mu vyčítají, že je extrémní levicový, druzí naopak, že nemá porozumění pro chudé. Často před ním stálo dilema, zdali má na tyto poznámky reagovat, či nikoliv. Většinou volil tu druhou variantu. Sám Havel se otázkou nenávisti vůči jeho osobě zabírá v proslovu z roku 1990, který přednesl na Konferenci o nenávisti v Oslu. *„Uvažuj-li o lidech, kteří mě osobně nenáviděli či nenávidí, uvědomuji si, že je spojují některé vlastnosti, které – sečteny a společně rozebrány – nabízejí určitý, zajiště jen velmi všeobecný výklad původu jejich nenávisti. Nejsou to především lidé dutí, prázdní, pasivní, lhostejní, apatičtí. Jejich nenávist se mi zdá být vždycky projevem jakési velké a v podstatě neukojitelné touhy, jakéhosi trvalého nenaplnění a nikdy vlastně nenaplnitelného chtění, jakési zoufalé ambice.“*³⁷

4.6 Rozloučení

Státní pohřeb a poslední rozloučení s Václavem Havlem se konal 23. prosince 2011, v katedrále svatého Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě. Kromě manželky a rodinných příslušníků, přátel a příznivců Václava Havla se s ním přijelo rozloučit mnoho politických špiček a zástupců jednotlivých států, mezi kterými nechyběli Bill Clinton, Madeleine Albright, David Cameron nebo Nicolas Sarkozy. Český národ zareagoval na Havlovo úmrtí daleko dříve než v den pohřbu. Ještě tentýž den, co byla událost oznámena, se lidé začali spontánně scházet v ulicích a na náměstích, zapalovat svíčky, nosit květiny a zpívat písně, které byly známé zejména z dob revolučních. Jak tomu však mnohdy bývá, i to, že Havel měl státní pohřeb, se mnohým lidem nezdálo, a i když byli jeho věrní přátelé, odmítli se ho zúčastnit. V jednom ze svých sloupků cituje František Kostlán Petra Uhla, který to okomentoval

³⁷ HAVEL, V. Vážení občané, Projevy červenec 1990–červenec 1992. Praha: Lidové noviny, 1992, s. 215 ISBN 80-7106-065-8.

slovy: „Havel skutečně připomíná Masaryka, jak se nyní často říká a píše. V těchto dnech ho ale připomíná i předstíraný smutek. Oba byli za svého života málokterými občany pochopeni. Když si politická elita neví s politikem rady, udělá z něho v den jeho smrti tatíčkovskou ikonu a vymyslí divadlo se šestispřežím a dělovou lafetou“³⁸

³⁸ UHL, P. Havel jako tatíčkovská ikona v nepovedeném absurdním dramatu, píše Romea. In: Parlamentnílisty.cz [online]. 28.12.2011 [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Havel-jako-tatickovska-ikona-v-nepovedenem-absurdnim-dramatu-pise-Romea-218254>.

Závěr

Václav Havel by člověk neobyčejně obyčejný. Ano, byl to prezident, byl to i spisovatel, disident, chartista, člověk. Přečetla jsem jeho hry, jeho knihy, eseje, projevy. Přečetla jsem mnoho novinových a internetových článků, zaznamenala různé postřehy a názory jeho přátel a zastánců i jeho nepřátel a odpůrců. Snažila jsem se z toho všeho vyvodit odpověď na otázku, kdo byl Václav Havel?

Je pravda, že jeho život byl velmi ovlivněn jeho rodinným původem. Možná kdyby se někdo jiný, stejně inteligentní a zapálený pro věc, jako byl Havel, rozhodl žít jeho životem, ovšem bez rodinného zázemí a otcových známostí, nepochodil by. Jenže...velkou roli tu hraje právě slovo možná. Kdo ví, jak by tomu bylo. Ovšem Havel si toho byl vědom a nikdy se tím netajil.

Kromě rodiny sehrála v jeho životě významnou roli shoda různých náhod. Havel se nebál dát své názory najevo, nebál se postavit režimu, i když za to platil vysokou daň. Mnoho z nás by zastavilo první uvěznění, jeho to naopak navnadilo k dalšímu jednání.

Nebyl to člověk bez chyb. Holdoval alkoholu a ženám, ne vždy jednal na rovinu a čestně. Je však nutné si uvědomit, že sehrál významnou roli v našich životech. Skvěle nás reprezentoval v zahraničí, kde byl velmi oblíben a i díky tomu se Česká republika posunula na vyšší úroveň.

Vše co sliboval, nesplnil, ovšem tomu tak většinou bývá i v normálním životě. Člověk má mnoho plánů, snů a cílů, ale ne vždy se je podaří realizovat. Myslím, že Havel vedl tak trochu dvojí život, nebo lépe řečeno, měl dvě tváře. Tu první, tu známe všichni dobře – to je ten humanista, prezident, chartista, bojovník za svobodu. Ta druhá – ta nám zůstává utajená a vědí o ní jen ti nejbližší a ti, co Havla znali z dob „předprezidenství“. Ovšem domnívám se, že přes všechny negativa by se k člověku, jakým byl Václav Havel, měla chovat úcta, protože ať už se to někomu zamlouvá, či nikoliv, byla to významná osoba polistopadových událostí, díky které nám na záda přestal dýchat komunistický režim. A to si, myslím, zaslouží uznání!

„Naděje na nesmrtelnost, kterou všichni tajně chováme, bude na chvíli zatlačena do pozadí. Kolem hrobu vyrostou les mikrofonů, trojnožek, kamer, v rukou komentátorů se objeví bloky a pera. Do všech čtyř světových stran se rozletí spousta nekrologů, řada z nich už byla sepsána dlouho předtím a několikrát se aktualizovaly. Odezní miliony

slov a vyrojí se spousta rozmanitých názorů. Jak řekl Auden, slova mrtvého se budou měnit v ústech živých. Bude se říkat, že to byl dobrý člověk, velký člověk, hrdina našeho století. Někteří si na něm budou přihřívát i svou polívčičku. Jeho nepřátelé budou rádi, že odešel navždy. Nějaký šprýmař prohlásí, že v demokratické společnosti je pro některé politiky i smrt dobrým politickým tahem. A v hlučném chóru komentářů a komentářů ke komentářům snad uslyšíme i moudrý hlas připomínající jednu důležitou věc – že totiž Václav Havel byl člověk, jenž měl tu smůlu, že se narodil ve 20.století, člověk, jehož osudem se stala politika, muž, který se proslavil jako významný politik, a který svět poučil o moci mocných i bezmocných mnohem víc než většina současníků.³⁹ Toto prohlášení je z úst Johna Keana, který tím zakončuje svou knihu „Politická tragédie v šesti dějstvích“.

Václav Havel bude vždy rozporuplnou osobností, zatím má ale více přívrženců, nežli odpůrců. Spoustu věcí, výroků, pravd a lží už nebudeme moci nikdy potvrdit či vyvrátit. Možná je to i lepší.

Václav Havel se neodmyslitelně zapsal do dějin českého národa a to už mu nikdo nikdy nevezme.

³⁹ KEANE, J., přeložil VANĚK, J. Politická tragédie v šesti dějstvích. Praha: Volvox Globator, 1999, s. 399. ISBN 80-7207-308-7.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

HAVEL, V. *Dálkový výslech, rozhovor s Karlem Hvižd'alou*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1990.

ISBN 80-7023-042-8

HAVEL, V. *Prosím stručně, rozhovor s Karlem Hvižd'alou*. 1. vyd. Praha: Gallery, 2006. ISBN 80-86990-00-1.

HAVEL, V. *Hry, soubor her z let 1963-1988*. 1. vyd., Praha: Lidové noviny, 1992.

ISBN 80-7106-044-5

HAVEL, V. *Letní přemítání*. 1.vyd., Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0330-6

HAVEL, V. *O lidskou identitu, rozmluvy*. 3.vyd., Praha: Alexandra Tomského, 1990.

ISBN 0-946352-04-6

HAVEL, V. *Do různých stran*. 2.vyd., Praha: Lidové noviny, 1989. ISBN 80-7106-000-3

KEANE, J., překlad VANĚK, J. *Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7270-308-7

HAVEL, V. *Mimořádné vydání magazínu Vikend Dnes*. 2011, 22/299, s. 45

Seznam použitých internetových zdrojů

DOKUMENT: Plné znění manifestu Několik vět. DOKUMENT: Plné znění manifestu Několik vět [online]. 2009, s. 1 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/dokument-plne-zneni-manifestu-nekolik-vet-fjc-domaci.aspx?c=A090622_223914_domaci_dp

HAVEL, V. Projev k demonstrantům: Praha, Letenská pláň. [HTTP://WWW.VACLAVHAVEL.CZ/SHOWTRANS.PHP?CAT=PROJEVY&VAL=921_PROJEVY.HTML&TYP=HTML](http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=921_projevy.html&ttyp=html). Projev k demonstrantům [online]. 25. listopad, 1989. 1989 [cit. 2013-02-06].

Ferdinand Vaněk, Havlovo alter ego. Ferdinand Vaněk, Havlovo alter ego [online]. 2006 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/knihy/ferdinand-vanek-havlovo-alter-ego>

HAVEL, V. Projevy: Projev prezidenta republiky Václava Havla k oběma komorám Parlamentu České republiky. Václav Havel [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=144_projevy.html&typ=HTML

Rozhovor prezidenta pro polský týdeník Do Rzeczy. Václav Klaus [online]. 2013 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/3302>

Opilec Václav Havel. Hlavuhore [online]. 2009 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://hlavuhore.wordpress.com/2009/12/21/opilec-vaclav-havel-jiri-wolf/>

UHL, Petr. Havel jako tatíčkovská ikona v nepovedeném absurdním dramatu, píše Romea. In: Parlamentnílisty.cz [online]. 28.12.2011 [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Havel-jako-tatickovska-ikona-v-nepovedenem-absurdnim-dramatu-pise-Romea-218254>

Seznam použitých zahraničních internetových zdrojů:

Vysvětlení slova ptydepe. Václav Havel obituary. Www.guardian.co.uk [online]. 2011 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/dec/18/vaclav-havel>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Petice několik vět.....	I
Příloha B –Opilec Václav Havel	III
Příloha C – Projev prezidenta Václava Havla k oběma komorám Parlamentu České republiky	XI
Příloha D – Fotoalbum.....	XXIV

PŘÍLOHY

Příloha A – Petice několik vět

První měsíce roku 1989 znovu a jasně ukázaly, že i když se současné československé vedení velmi často zaklíná slovy přestavba a demokratizace, ve skutečnosti se dost zoufale vzpírá všemu, co demokracii vytváří nebo ji alespoň vzdáleně připomíná. Petice a iniciativy občanů, které samo nezorganizovalo, odmítá jako nátlakové akce, pokojná lidová shromáždění rozhání, do přípravy nových zákonů nedovoluje veřejnosti mluvit. Tytéž měsíce však zároveň ukázaly, že občanská veřejnost se už vymaňuje z letargie a že stále víc lidí má odvahu veřejně projevit svou touhu po společenských změnách. Pohyb ve společnosti se tak začíná stále povážlivěji srážet s nehybností moci, roste společenské napětí a začíná hrozit nebezpečí otevřené krize. Takovou krizi si nikdo z nás nepřeje. Proto vyzýváme vedení naší země, aby pochopilo, že nadešel čas ke skutečným a důkladným systémovým změnám a že tyto změny jsou svobodná a demokratická diskuse. Prvním krokem k jakýmkoli smysluplným změnám, novou ústavou počínaje a ekonomickou reformou konče, musí tedy být změna společenského klimatu v naší zemi, do kterého se musí vrátit duch svobody, důvěry, tolerance a plurality. Podle našeho názoru je k tomu třeba: Aby byli okamžitě propuštěni všichni političtí vězňové. Aby přestala být omezována svoboda shromažďovací. Aby přestaly být kriminalizovány a pronásledovány různé nezávislé iniciativy a začaly být konečně chápány i vládou jako to, čím v očích veřejnosti už dávno jsou, totiž jako přirozená součást veřejného života a legitimní výraz jeho různotvárnosti. Zároveň by neměly být kladeny překážky vznikání nových občanských hnutí, včetně nezávislých odborů, svazů a spolků. Aby byly sdělovací prostředky i veškerá kulturní činnost zbaveny všech forem politické manipulace a předběžné i následné skryté cenzury a otevřeny svobodné výměně názorů a aby byly legalizovány sdělovací prostředky, působící dosud nezávisle na oficiálních strukturách. Aby byly respektovány oprávněné požadavky všech věřících občanů. Aby byly všechny chystané a uskutečňované projekty, které mají natrvalo změnit životní prostředí v naší zemi a předurčit tak život budoucích generací, neodkladně předloženy k všestrannému posouzení odborníkům a veřejnosti. Aby byla zahájena svobodná diskuse nejen o padesátých letech, ale i o Pražském jaru, invazi pěti států Varšavské smlouvy a následné normalizaci. Je smutné, že zatímco v některých

zemích, jejichž armády tehdy do československého vývoje zasáhly, se dnes už o tomto tématu začíná věcně diskutovat, u nás je to stále ještě velké tabu, a to jen proto, aby nemuseli odstoupit ti lidé z politického a státního vedení, kteří jsou odpovědní za dvacetileté upadání všech oblastí společenského života u nás. Každý, kdo s tímto stanoviskem souhlasí, je může podpořit svým podpisem. Vládu vyzýváme, aby s ním nenaložila tak, jak je dosud zvyklá s nepohodlnými názory nakládat. Zasadila by tím osudovou ránu nadějím, jimiž jsme vedeni, totiž nadějím na skutečný společenský dialog jako jediné možné východisko ze slepé uličky, v níž se dnes Československo nalézá.

Příloha B – Opilec Václav Havel

Když byl Václav Havel ze zdravotních důvodů propuštěn z Borů (míním, že to bylo v roce 1983, tedy v roce, kdy jsem byl znovu zatčen a poslán do kriminálu), pracoval jsem u Dopravního podniku Metro a to na stanici Kačerov. Měl jsem krásnou a slušivou uniformu dozorcího v barvě hnědé, a abych řekl pravdu, měl jsem s ní u ženských úspěchy. Takhle jednou po práci, míním, že to bylo na jaře, jsem s velkou námahou nakoupil nedostatkové ovoce a šel za Václavem Havlem na internu do nemocnice Pod Petřínem. Prý už mu je po tom zápalu plic lépe a může přijímat návštěvy rodinných příslušníků a přátel. To jsem se dozvěděl od Aničky Šabatové. Maroda jsem našel na nemocniční chodbě, kterak tam seděl obklopen chumlem přátel a rodinou na bílé lavici, celý chudák zbědovaný a hubený. Tak jsme tiše kecali o všem možném, anžto v nemocničním županu obejdovali na chodbě dva „důkladně zamaskovaní“ tajní. Já marodovi předal ovoce, však Václavovi to radost neudělalo. Olga mne poprosila, abych skočil do pokoje Vaška a vyčistil jeho stolek a lůžko od alkoholu. Podala mi velkou igelitovou tašku a řekla: „Jiří, hlavně se tam dostaň nenápadně, ať nemá Vašek žádné podezření.“ S tím, že si musím odskočit na záchod jsem úspěšně dorazil do jeho pokoje a začal důkladně očišťovat jeho nemocniční lůžko od pekelného zlořádu. Jen pod matrací bylo na dvacet lahviček tvrdého alkoholu, pod polštářem jich bylo napěchováno pět a noční stolek byl nácpan chlastem, že mi ta igelitka od Olgy nestačila. Nakonec jsem ty „vitamínové“ dárečky od jeho přátel musel cpát do služebního kabátu. Už jsem se chtěl vydat z pokoje nazpět na chodbu ku přátelům, když tu znenadání stál u mne Václav, který asi vytušil, co jsem s jeho ženou upekl za lumpárnu! Řekl jsem mu: „Vašku, Václave, to Tvoje dušinka Olga nařídila, já za nic nemohu, s ní si to vyříd'. Uznej, ten chlast Tě zničí, a potom, vždyť jsi vážně nemocen a potřebuješ se především uzdravit. Havel na mne vrhl prosebné oči: „Jirko, nech mi tu alespoň jednu malou lahvinku, prosím, chceš, abych Tě poprosil na kolenou, nech mi tu jen jednu jedinou“. Těm jeho smutným kukadlům alkoholika se prostě nadalo odolat a jednu láhev rumíčku jsem mu strčil pod polštář. Proč to píši. Nedokáží si představit, kolik tvrdé měny, našich peněz atd.. se vydalo na mejdany, kdy chlast v bytech lepších disidentů tekł doslova proudem, kdy se platilo za narvané hospody, kdy si šlechta Charty užívala peněz a vyloženě rozkrádala a rozhazovala peníze, o které

venku žádala pro naše rodiny, balíčky do kriminálů atd. Svě o tom ví i Petr Cibulka a další vězni svědomí, kteří se dostávali do vězení. Nebylo nás po těch kriminálech mnoho, ale peněz na nás se posílalo z celého západního demokratického světa a to hodně. Jednalo se o velké finanční částky, o které se disent dělil dokonce s režimem pěkně na půl! Do dnešního dne nedokázal Havel odpovědět prof. Janouchovi na otázku: Kam, že se poděly všechny peníze, které ze zahraničí posílal do tehdejšího Československa? To by především zajímalo bývalé politické vězně. A nešlo jen o peníze od profesora Janoucha, ale i od křesťanských organizací atd. Chcípali jsme ve vazbách, co hladu jsme tam zažili, do pracovních táborů jsme šli zesláblí s podvábou a nemohli řádně plnit tvrdé výkonové normy, rozesílali jsme na všechny strany žádosti o nějaké peníze na nákup jídla, rozesílali jsme balíčky s prosbou o zaslání dvoukilového potravinového balíčku s nějakým jídlem, že máme hlad. Jídla ve vězení bylo málo a věru špatné. Polovina zubů se mi v puse rozsykala, hladu jsem šlel. A kdo si vzpomněl? Dostal jsem za dva roky vazby jen jeden balíček od Aničky Šabatové! Havel mi mohl poslat do vazby v Ruzyň na mé konto peníze – i další z té šlechty! Mohli zfalšovat odesílatele a peníze bych na vazbě dostal, ale nikdo mi nic neposlal. Ani ubohou jednu korunu!

V bytech šlechty Charty se jídlo nakupovalo výhradně v Tuzexu! Každý svátek v těchto rodinách, narozeniny a jiné slavnosti, to vše se odbývalo v neuvěřitelných žranicích a chlastu! Přístup k penězům z venku měl ale jen někdo. To si tahle parta hyen dobře hlídala a nikoho dalšího mezi sebe nebrala. Havel a jeho parta, tyto hyeny dál prosila Západ, že peněz je málo, a o další a další peníze na advokáty žádala – povětšinou jsme měli ex offo – na balíčky atd. pro nás politické vězně. Jako prasata žila tahle parta, šlechta Charty 77 z našeho hladu, utrpení a sociální bídy! To se nikdy neodpouští! Patolízalové dostávali peníze ze západu na chlast a děvky! Jednalo se převážně o peníze, které měli končit v rodinách politických vězňů, aby nedocházelo k rozpadům manželství z finančních důvodů.

Celá tahle banda, spojená tak morální kolektivní vinou, dostala pak od Havla koryta. Skuteční bojovníci proti totalitě nedostali po roce 1989 nic! Byla tu vážná obava, že by tito militantní antikomunisté požadovali legálního zrušení KSČ a to podle dokumentu OSN z roku 1948, že by požadovali potrestání zločinců, odebrání jejich nakradených majetků, zákaz práce komunistů v justici, policii, atd. A pan V. Havel se

přece na své tajné návštěvě v Moskvě – ještě před 17. listopadem 1989 – dohodl s tamní mocí, že k něčemu takovému nedojde. Proto si Moskva zvolila opilce Havla za nového prezidenta, člověka, který je ochoten ke „kompromisům“, tedy zrady na vlastním národu, slabocha a megalomana, schopného podvádět, lhát a zapírat. K této morální deformaci inklinují především opilci! Pamatuji si, jak za totality objížděli kriminální záhadní muži v drahých oblecích s ruským přízvukem a prováděli s námi pohovory na téma: „Kdyby v této zemi došlo ke změně režimu.“ Jen sondovali, jak jsme na tom s morálkou, jestli jsme ochotni zradit své ideály.

L.P. 1990. Psal mi z USA spoluautor připravované knížky k vydání „Dobrý voják Wolf“ Stuart Rawlings, že by nutně potřeboval fotku pana prezidenta a moji maličkosti do knížečky, která má již vyjít a že kvůli tomu musí urychleně letecky do Prahy. Já z toho nadšený zrovna moc nebyl, arciž knížečka měla být o mně a ne o V. H., ale Stuart mne ku focení nakonec v Praze přemluvil.

Setkání s bývalým panem prezidentem se uskutečnilo ve velmi krátké době v Rybárně. Jak ješita zjistil, že se bude fotit do USA, schůzku značně urychlil. Rybárna je, čtenáři, malá restaurace přímo pod okny domu Václava Havla hned u břehu královského vodotoče Vltavského. V restauraci, která byla vyhrazena jen pro pana prezidenta, tam již seděl pan kancléř, osobní miláček Sašenka, který se po bývalé člence KSČ paní R. Klímové stal velvyslancem v USA. Dále u stolu bylo několik přátel pana Havla a pár goril (StB) z jeho doprovodu.

Václav se u stolu líbezně usmíval a decentně lžičkou ujídal ze zmrzlinového poháru. Bylo na něm vidět, že mu chutná. Mr. Stuart udělal rychle pár snímků a objednal si kávu. Já peníze neměl, a proto jsem vedle Havla seděl na suchu. Přítomná Olga, tedy jeho manželka, byla nadmíru spokojená, že manžilek není zase ožratý jako dělo a tudíž mají v rodině velký svátek. Aby ne, když si svého opilce dobře hlídala, aby se jako ničeho, co zavánělo alkoholem, nenapil. Václav si objednal už třetí zmrzku a opět na něm bylo vidět, že mu pohár s jahůdkou chutná. „No vidíš, Václave, že to jde i bez toho chlastu“, chválila svého abstinujícího manžílka Oluška.

Václav se mne ptal, co dělám a jak se vůbec mám. „Díky tvému nařízení, Vašku, že Wolf nesmí dostat žádnou práci v KC OF, ani jinou funkci, se mám fakt blbě. Ale to asi víš, ne? Bydlím dál v přístřešku za Jedličkárnou, v jedné malinké hygienicky závadné místnosti, a dál hážu lopatou uhlí do kotle.“ Tak jsem mu řekl popravdě, jak si

náramně žiji. „Chceš snad, Vašku, popřít, že jsi nevydal ten příkaz o mé osobě a o dalších, jako je Petr Cibulka, Ruda Battěk... abys jen ty vynikl, likvidovals kolem sebe, megalomane, nejlepší lidi a ještě máš tu drzost se mne ptát, jak já se mám?“ Byl jsem pěkně naštván. „Jdu pryč! Nebýt tady Stuarta, tak jsem k tomu focení nesvolil! Do prdele, co tu vůbec dělám! Jdu domů!”

Václav se mezi tím zvedl ze židle, začal se omlouvat a něco breptal, že musí někam nutně jít, potom udělal krok kupředu, však náhle přepadl přes židli, která stála před ním. Válel se tam pan prezident na zemi jako pytel ovsu! Paní Olga vyskočila ze židle a hnala se k ležícímu manželkovi. Přičichla k jeho ústům, potom běžela k tomu zmrzlinovému poháru, také ho očuchala a už věděla, která bije! „Kdo mu do toho poháru nalil vodku!? Kdo to byl!? Dala jsem výslovný zákaz nedávat mu chlast!” zaječela paní prezidentová, poté běžela do kuchyně a tam vlastnoručně profackovala chudáka číšníka, jenž opilému Vaškovi nosil ty dobré “zmrzlinové poháry”.

To fackování bylo z kuchyně zřetelně slyšet až do restaurace. Mezi tím hlava státu pomalu a vrávorajíc vstávala z podlahy a usedla na židli, kterou mu přistrčil pan kancléř. Doprovod a ochranka pana prezidenta se opravdu skvěle bavila. Jen pan kancléř, jako správný šlechtic se nesmál a s kamennou tváří pomáhal malému opilci ven z rybníku. Za celou tou bandou vyběhla nasupěná stíhačka, která svého Vašíka zase neuhlídala. „Tak tohle sis měl, Stuarče, vyfotit. Jak se náš ožrala povaluje po zemi jako čuně. Jó, to minule jsi ho, Stuarče, mohl vidět u něj v bytě. Nejenom nádherně opilého, ale ke všemu ještě pěkně pozvraceného!”

Můj kamarád z Kalifornie si v Praze udělal svůj vlastní obrázek o člověku, kterého obdivuje celý svět. Na tohle focení se opravdu nezapomíná a jsem rád, že k němu nakonec po mém velkém zdráhání došlo. Petr Cibulka tomuto člověku jednou u soudu řekl: „Vašku, jsi prase!” a měl a dodnes má pravdu.

Já to cibulkovské tričko s tím nápisem „Vašku, jsi prase”, ještě mám a občas ho na sebe vezmu a také hrdě na veřejnosti nosím. Vím totiž, proč. On ten Cibulka v podstatě perfektně vystihl, jaký opravdu pan Havel po té morální stránce je.

Václava Havla jsem nikdy za svého kamaráda nepovažoval. Byl to podrazák a já s ním skončil už v den, kdy se nechal propustit z vězení v květnu 1989 na podmínku. Podle interního předpisu ministerstva vnitra – tento předpis se vztahoval na celý východní blok - propuštěn z vazby, z výkonu trestu odnětí svobody na podmínku či ze

zdravotních důvodů nebo na prezidentskou milost mohl být odsouzený, jen v tom případě, že podepsal spolupráci s StB nebo jinou složkou MV. Neexistovala výjimka! Stačí se jen podívat do materiálu VONSu, kolik disidentů bylo propuštěno z vazby a z výkonu trestu na tento zrádcofský „pardon“! Nic totiž není zadarmo. Ani svoboda a každý si ji cení jinak! Doslova mne uráží, když mne někdo spojuje s opilcem a zločincem Havlem, či dokonce spojuje mou s jeho bezcharakterní osobou! Lumpovi Havlovi jsem nikdy nevěřil, ostatně alkoholikům a mužům, kteří se pusinkují s jinými chlapci, se opravdu věřit nedá. Lehce se totiž dají vydírat a se svou morálkou jsou na štíru. Bratrům Havlíčkům se obecně v Chartě dokonce říkalo teplí bratři. Jako první s tím přišla paní Kamila Bendová z Karlova náměstí.

Jednou jsem si k ní přišel pro nějaké peníze. Potřeboval jsem na nákup fotografického materiálu, abych mohl ofotit dokumenty a poslat na Západ do exilového tisku. Měl jsem také hlad a prosil paní Kamilu, aby mi něco přidala na jídlo. Převážně se u ní stavovali lidé ze Západu, z křesťanských charit. Uváděla je do pokoje hned vedle vchodových dveří. Když vítal manžel, byl vždy a výhradně v obrovských trenýrkách. V pokoji byl dětmi naschvál zničený a rozpadající se starý nábytek. Křesla, skříně – dobrá finta – umocňovaly dojem otřesné bídy, ve které paní Kamila žije s velkým počtem dětí. Každá návštěva ze Západu pak byla velmi štedrá. Za darované peníze se nový nábytek zásadně nekupoval. Starý poničený nábytek dál věrně sloužil jako kulisa bídy, ve které musí rodina žít! Tenkrát křesťanka paní Kamila otevřela velkou zásuvku u amerického psacího stolu a ta zásuvka byla narvaná západní měnou. Vytáhla 100 bonů a dala mi je. Potom nemohla tu zásuvku zavřít. Musel jsem s tím zavíráním zásuvky pomoci, tak byla narvaná penězi. Co se dál s těmi penězi dělo, nikdo neví. To ponecháme na svědomí paní Kamily. Víím jen, že tato šlechta si za peněžní dary opravovala své chatičky, chalupy atd., a to dá rozum, že na chudáky v kriminálech se potom peněz nedostávalo! Navzdory tomu, že jsem paní Kamile z vazby přes advokátku vzkázal, aby mi něco málo peněz poslala do vězení, že mám hlad. Bohatá paní Kamila – jedna z těch, která měla ve šlechtě přístup k penězům – mi ale nic neposlala. Asi si myslela, že mám ve vazbě dobré zaopatření! Po roce 89 mi řekla, že kdyby ona svým jménem poslala na moje jméno peníze do vazby, mohla by být charta 77 obviněna z toho, že financuje nepřátele socialismu a že by to vrhalo špatný stín na Chartu jako takovou a že i ona by mohla skončit ve vězení. Když jsem jí řekl, že na složenku nemusela vůbec uvádět své

jméno, prohlásila, že by jí mohl někdo na poště vidět: „Vždyť víš, všude má režim své lidi, a to i na poště, jak posílám peníze.“ Byl jsem smuten, když jsem viděl, jaké mají disidenti výmluvy! Jen aby nemuseli naplňovat svou křesťanskou povinnost.

Podobné se odehrávalo ve všech rodinách, kde se držel tak zvaný bank, tedy u lidí, kteří měli přístup k penězům. Pamatuji si, jak jsem jako šílený lítal po Praze, po bytech disidentů a sháněl peníze na balíček pro Jitku, která byla zatčena v souvislosti se skupinou SRA (Jan Wunsch). Zadarmo přepisovala dokumenty Solidarity z Polska. To vše se rozšiřovalo. Její maminka byla v plném invalidním důchodu a měla ještě jednu dceru. Na potravinový balíček prostě peněz neměla! Všude jsem byl odmítán a to i u Havlů! Až Anička Šabatová mi dala na ten balíček. Maminka Jitky plakala dojetím, že jí může za 100 bonů poslat hned dva balíčky s jídlem. To byl ten skutečný boj! Shánět pro lidi v kriminálech peníze, na kterých seděly hyeny! Peníze pro Jitku jsem ale od nikoho nedostal a já sám jsem kolikrát neměl na svobodě co jíst sám. Všechno jsem dával do focení. Potom jsem zjistil, že moje fotky v zahraničí signoval někdo úplně jiný! Zase bych zvracel, když si na to vzpomenu.

Nic se ale nedělalo zadarmo. „Funkce” v disentu se rozdávaly jen ze známosti. Nejvíce jich měli bývalí komunisté, nebo děti bolševiků. Za funkci mluvčího Charty se bral tučný plat ve tvrdé měně a stejné tomu bylo u dalších menších funkcí. O dobře placenou funkci byla rvačka a tak o intrikaření a pomlouvání nebyla nouze. Dělal se mi z toho špatně!

Havla jako alkoholika znala přece celá Praha. Když se vracel po roce 89 z Německa, kde byla podepsána mírová dohoda, byla celá, tehdy ještě československá delegace, vyložená z letadla na starém ruzyňském letišti jako pytle brambor. Všichni totálně pod parou. Při další návštěvě v Německu musel být Havel převezen do tamní nemocnice. Venku se o tom v tisku svobodně psalo, ale doma se nesmělo napsat nic. Fungovala přísná autocenzura médií! Ano, byla to otrava alkoholem! Tak psal západní tisk!

Pamatuji se, ještě před rokem 89, když jsem jednou přišel k Havlům, abych tam vyžebbral nějaké peníze na manželku Jana Wunsche. Věrka Novotná zůstala sama, manžel ve vazbě, dostal potom 3 roky kriminálu, ona s kojencem a bez koruny. Od režimu nemohla očekávat pomoc a tak jsem lítal a opět sháněl peníze. Paní Olga Havlová nebyla doma, aby své „malé dítě“, Vašíčka uhlídala od alkoholu. Nu, její

Vašíček se tam válel na zemi celý od zvratků a pusinkoval se tam s chlapcem, kterého pak udělal velvyslancem v USA. Opravdu nechutný pohled! Odešel jsem z tohoto bytu a navštívil Václava znovu. Bylo to o týden později. Nedal mi nic. „Ať se sama o sebe postará!” To byla jeho slova. Nevěřil jsem svým vlastním uším. Tohle mi do očí řekl velký bojovník za lidská práva!

Havel, a to se o něm ví i v zahraničí, je přímo chamtivý po všech cenách a vyznamenáních. Jeho zatím nedosažitelným snem je získat Nobelovu cenu za mír, a nebo za literaturu. Není soudný a už vůbec není čestný člověk. Všechno je jen přetvářka a pokrytectví. Jeho ego sleduje pouze vlastní zájmy.

Všichni z HOSu (Hnutí za občanskou svobodu) jsme krátce po roce 1989 protestovali proti tomu, že se ve Zlaté, Karlově uličce a na Karlově mostě propaguje bolševismus tím nejhnusnějším způsobem a to na veřejnosti prodejem ruských hadrů, čepic-ušanek, hodinek a odznaků-metálů, a jiné výprodeje z bývalé Sovětské armády. Náš protest nebyl nikde vyslyšen, prý neexistuje zákon, který by takovou propagaci komunismu zakazoval.

A pak jsme zjistili, že „čepičáři” mají nad sebou ochrannou ruku a to přímo z Hradu! Každý čepičář, který chtěl v centru Prahy prodávat ten hnus, musel se nejprve na úřadě Prahy 1 – jenž vydával povolenky k záboru místa pro prodejce vždy na čtvrt roku – prokázat složenkou 30 tisíc korun, které musel pan žadatel poslat na Nadaci paní Olgy Havlové! Teprve po předložení takového platebního dokladu – poštovního ústřížku – bylo čepičáři dovoleno, aby zaplatil Praze 1 za zábor na čtvrt roku a bylo mu vydáno povolení k prodeji s přesným vymezením místa. Jen ze Staroměstského náměstí až na Hrad těch čepičářů bylo na 60! Já jsem takovou složenku od jednoho čepičáře získal za lahvičku rumu, ofotil ji, napsal kritický článek „Za úplatu Nadaci Olgy Havlové budou možná povoleny k prodeji i drogy” a vše předal následně do ČTK, byť jsem to nabízel k otištění všemu tehdejšímu tisku.

Nikdo se však neodvážil něco takového vydat. Národ nechtěl slyšet pravdu, jak se krade, kšeftuje, korupcí, asi proto, že kradl a podváděl v tomto státě snad každý! Milejší mu byla lež, jak se budeme mít krásně a že je potřeba si jen utáhnout opasek. Já dnes říkám: Zlatý internet, kdy může svobodný člověk psát a šířit pravdu a nemusí se doprošovat poseroutků a zbabělců, zda mu kritický článek vydají, či nikoli.

Jediné Rudé Krávo vydávalo v té pohnuté době všechno a za to P. Cibulkovi patří dík. Proč o těch čepičářích vlastně dnes píší. Napsalo mi hodně lidí, že jsem po roce 1989 proti komunistům nic nedělal, a nyní, že jsem generál. Když tisk odmítá vydat jediný článek o pravdě, který se bojí zveřejnit, potom těch pár opravdových bojovníků nemůže nikdo slyšet. Málo lidem je asi seznámeno, že se ještě po roce 1989 dál MUSELO prostě psát samizdatově. Autocenzura byla snad všude.

Strach novinářů vydat něco proti Hradu, byť i sebemenší kritiku, svazovalo ruce i všem knižním vydavatelům. Knižky mnohých disidentů (býv. samizdaty) se soukromě tiskly soukromě z dosahu Prahy! Pravda se vydávala v samizdatech dál až do roku 1995! Příklad byl pravdou šílený Pepino Marci z Prahy. On moje články vydával a rozšiřoval a vydával i jiné “svobodné” autory. V podstatě jsme na tom byli stejně jako před rokem 89. Venku za hranicemi Česka se lidé v emigraci ještě dnes mylně a především hloupě domnívali a domnívají, že příchodem roku 89 se vše v tehdejších Československu změnilo ku svobodě.

Ano, byla tu svoboda slova, ale nikdo tu svobodu, tedy pravdu nechtěl slyšet a už vůbec ne vydávat. Média nasazovala lidem růžová sklíčka naděje, a mezi tím se potichoučku kradlo v miliónech! Teprve, až když přišel bulvár, televize Nova se tento národ pomalu probouzel ze snění, či spíše bych měl napsat z kocoviny, a s hrůzou zjišťoval, jaká je otřesná realita! Že se dál jen lhalo, že nám dál vládnou komunisté a jsou v podstatě zásluhou koktavého Vaška stále u moci!

Vyprávěl mi jeden člověk z oné zmiňované Nadace paní Olgy, že když přišla do Čech ze Západu nějaká nabídka ku pomoci – povětšinou se jednalo zdravotnické zařízení – všechny takové nabídky muselo ministerstvo zdravotnictví posílat nejdříve paní Olze a byla to ona, kdo vyřizoval všechny ty humanitární nabídky. Jen ona v této zemi měla na tom všem zásluhy, že jediné její Nadace zařídila to, či ono, že vše sehnala a obstarala pro děti.

Příloha C - Projev prezidenta republiky Václava Havla k oběma komorám Parlamentu České republiky

Paní senátorky a páni senátoři,
paní poslankyně a páni poslanci,
vážená vládo,

s určitou mírou zjednodušení lze říct, že život naší společnosti - tak jako ostatně život jakékoli společnosti v jakýchkoli poměrech - má dvě tváře, byť samozřejmě jedna tak či onak prosvítá z té druhé.

První tvář tvoří to, čemu se lidé hlavně věnují: chodí do práce, která se jim více či méně daří, soukromě podnikají, žení se či se rozvádějí, plodí či neplodí děti, různě se sdružují, cestují do ciziny na dovolenou, čtou knihy nebo sledují televizi, a jsou-li mladší než většina z nás, navštěvují diskotéky. Myslím, že - navzdory všemu - je tento každodenní život nepoměrně lepší a pestřejší než v dobách, kdy se téměř nic nesmělo a skoro každý se bál říct nahlas, co si myslí.

Život naší společnosti však má i svou druhou tvář, která by se dala snad nazvat poměrem občanů k vlastnímu státu, ke společenskému systému, k atmosféře veřejného života, k politice. Zdá se mi, že je naší povinností zabývat se především touto druhou tvář, zkoumat, proč je dnes tak zachmuřená, a přemýšlet o tom, jak ji co nejdříve aspoň trochu rozjasnit.

Tato tvář má totiž opravdu velmi pochmurný výraz. Mnoho lidí - a potvrzují to koneckonců i průzkumy veřejného mínění - je obecnými společenskými poměry v naší zemi zneklidněno, zklamáno, nebo dokonce znechuceno; mnoho lidí si myslí, že - demokracie nedemokracie - opět jsou u moci lidé nedůvěryhodní, kterým jde víc o vlastní prospěch než o zájem obecný; mnoho lidí je přesvědčeno, že poctiví podnikatelé jsou na tom špatně, zatímco podvodní zbohatlíci mají zelenou; převládá přesvědčení, že se v této zemi vyplácí lhát i krást, že mnozí politici i státní úředníci jsou úplatní a že politické strany - ač všechny bez rozdílu krásně mluví o svých čestných úmyslech - jsou tajně manipulovány podezřelými finančními skupinami; mnoho lidí se diví, proč po osmi letech budování tržní ekonomiky je na tom naše hospodářství nevalně, takže vláda musí narychlo balit různé úsporné balíčky, proč se dusíme ve smogu, když se údajně tolik dává na ekologické účely, proč musí růst ceny všeho, včetně nájmu a energie, aniž

přiměřeně k tomu rostou důchody či jiné sociální platby, proč se musíme bát chodit v noci centry našich měst, proč se nestaví téměř nic jiného než banky, hotely a vily pro bohaté, a tak dále a tak dále a tak dále. Stále víc lidí je zkrátka celkově znechuceno politikou, kterou činí pochopitelně a právem za tyto všechny nedobré věci odpovědnu, a my všichni, bez ohledu na to, že si nás svobodně zvolili, se jim stáváme podezřelí, ne-li přímo protivní.

Nebojte se, nepokusím se tu o nějakou obsáhlou sociologickou analýzu těchto varovných skutečností. Zmíním se pouze o jejich dvou příčinách či dvou souborech příčin.

První příčinu bych nazval „historickou“: Jde o českou variantu úkazu, který v různé míře a podobě potkal všechny země, které se zbavily komunismu. Tento úkaz by se dal nazvat postkomunistickým marasmem. Že něco takového přijde, musel vědět každý soudný člověk. Málokdo z nás ale předvídal, jak hluboké, vážné a dlouhodobé to bude. S komunismem se totiž ze dne na den zhroutila i po desíletí udržovaná struktura životních hodnot a s ní pochopitelně i způsob života z této struktury vyrůstající. Skončil "čas jistot", sice malých, tupých a veskrze pro společnost sebevražedných, ale přesto jistot, a byl náhle vystřídán časem svobody, která se mnohým musela zdát po předchozích zkušenostech bezbřehá, a tudíž ke všemu svádějící. S touto svobodou pochopitelně nastal i čas úplně nových nároků na individuální odpovědnost. Odpovědnost, která se mnohým zdá být k neunesení. Nejednou jsem tento zvláštní stav přirovnal k postvěžeňské psychóze, kdy člověk zvyklý žít po léta v úzkém koridoru detailně vypracovaných pravidel se náhle ocitne na podivném prostranství svobody, které v něm nutně vyvolává pocit, že je na něm vše dovoleno, a které ho zároveň zavalí nesmírnou tíhou nutnosti od rána do večera činit jakási rozhodnutí a odpovídat za ně. Pevně věřím a doufám, že mladí lidé, kteří vyrůstali už po pádu komunismu, nejsou tímto strašným syndromem postkomunismu zasaženi, a těším se na dobu, kdy věci veřejné převezmou oni do svých rukou. Zatím je však ve svých rukách nemají a nám nezbyvá, než se znovu a znovu divit, jak dlouho trvá adaptace společnosti na nové a samozřejmě přirozenější podmínky života a jak hluboce totalitní éra zasáhla naše duše.

Bylo by ovšem velmi nepoctivé, kdybychom všechno sváděli - způsobem, který tak dobře znali marxisté - jen na jakési slepé historické zákonitosti. Neméně důležitou roli, ne-li v jistém smyslu ještě důležitější, hraje druhý soubor příčin, o němž bych se tu

rád zmínil. Jde o to, co jsme si způsobili my sami. Říkám-li my, mám tím na mysli celou polistopadovou politickou reprezentaci, ale především politickou reprezentaci samostatné České republiky, tedy nás všechny, kteří máme vliv na osud naší země v posledních pěti letech. Záměrně přitom nerozlišuji a nechci rozlišovat jedny od druhých podle stupně odpovědnosti či zavinění, byť je jasné, že někdo za to může víc a někdo méně. Ale o to teď přece nejde. Oč jde, je aspoň telegraficky vlastní chyby pojmenovat.

Zdá se mi, že naší hlavní chybou byla pýcha. Díky tomu, že transformační procesy u nás od listopadu probíhaly víceméně kontinuálně a nebyly neblaze poznamenány velkými politickými změnami, byli jsme vskutku v lecčems dál než jiní - anebo aspoň zprvu se zdálo, že tomu tak je. A to nám zřejmě příliš stouplo do hlavy. Chovali jsme se jako primusové, premianti či rozmazlení jedináčci, kteří mají právo se povyšovat nad jiné a všechny poučovat. Tato pýcha byla prazvláštním způsobem kombinována s jakýmsi maloměšťáckým provincionalismem či téměř zápecnictvím. Rozbili jsme například úzkou politickou spolupráci s našimi nejbližšími sousedy - mám na mysli to, co se nazývalo Visegrád - , protože jsme se cítili být lepší než oni. Dnes, kdy jsme společně s nimi vyzváni k tomu, abychom přistoupili k integračním evropským seskupením, a kdy jsou naopak oni v lecčems dál než my, musíme tuto spolupráci horko těžko obnovovat. Mnozí z nás se posmívali všem, kteří hovořili o globální odpovědnosti, již nese v dnešním civilizačně propojeném světě každý, a tvrdili, že nám jako maličké zemi přísluší zabývat se jen našimi maličkými českými problémy. Dnes musíme horko těžko přesvědčovat vlastní občany o tom, že se nám jakýchkoli bezpečnostních záruk dostane jen tehdy, budeme-li sami připraveni nést svůj díl odpovědnosti za Evropu i za svět, a Severoatlantickou alianci o tom, že si to uvědomujeme. Byli jsme zemí fascinovanou svými makroekonomickými ukazateli, kterou nezajímalo, že tyto ukazatele dříve či později ukáží i to, co je za hranicemi makroekonomického či technokratického pojetí světa: totiž že jsou věci, jejichž váhu či význam sice žádný účetní nespočítá, ale které vytvářejí jediné myslitelné prostředí jakéhokoli ekonomického rozvoje: pravidla hry, právní stát, mravní řád, z něhož každý systém pravidel vyrůstá a bez něhož žádný nemůže fungovat, klima společenského soužití. Proklamovaný ideál úspěchu a zisku byl zesměšněn, protože jsme dopustili, aby tu vznikl stav, v němž se nejúspěšnějšími stávají ti nejnemravnější a největší zisk mají nepotrestatelní zloději. Pod hávem liberalismu bez přívlastků, pro nějž bylo kdeco

zločinně levicové, se paradoxně skrývala marxistická poučka o základně a nadstavbě: morálka, slušnost, pokora před řádem přírody, solidarita, myšlenka na ty, kteří přijdou po nás, úcta k právu, kultura vztahů mezi lidmi - to všechno a mnoho podobných věcí bylo posláno do nadstavby jakožto lehce posmívané sféry takzvaného "koření života", aby se posléze ukázalo, že už není co kořenit: základna je protunelována. Je protunelována proto, že se nerozvíjela - ateisté mezi vámi mi prominou - v přísném klimatu božích příkázání. Opojeni svou mocí a svými úspěchy a staronově okouzleni tím, jak skvělým nástupištěm ke kariéře je politická strana, začali mnozí - v prostředí tak lehkovážně beroucím zákon - mhouřit oči nad tím či oním, až se domhouřili ke skandálům, problematizujícím sám náš největší důvod k pýše, totiž naši privatizaci. Člověk je tvor společenský, potřebuje se nejrůznějším způsobem sdružovat a podílet se, byť jen ve svém mikrosvětě, na správě veřejných věcí a péči o obecný prospěch. I na to se jaksi zapomnělo: řeklo se „občan a stát“, díky čemuž byl občan uvržen do beznadějně samoty, a aby mu tam nebylo smutno, a taky proto, že se to hodí, řeklo se občas ještě slovo rodina. Jinak nic a pusto, takže nakonec jediné, co tu mezi občanem a státem zbylo, byla strana s velkým S. Přičemž nutné zlo samosprávy bylo vecpáno - nebo přesněji: bylo cpáno - rovněž do stranického chomoutu. Naštěstí se tam úplně vecpat nenechalo, díky čemuž to je dnes jedna z nejlépe fungujících složek státu. A stát jako takový? Prý má být malý, ale silný. Obávám se, že je tomu přesně naopak: je velký a slabý. Zřejmě proto, že jsme měli málo odvahy utkat se s jeho zděděnou podobou.

Dámy a pánové,

mohl bych pokračovat ještě dlouho, ale důvodem, proč jsem před vás dnes předstoupil, není posedlá potřeba lamentovat, masochisticky si rozdírat rány, dělat chytrého po bitvě a podporovat nakonec veskrze bludný dojem, že jsme všechno prohráli a ničeho nedosáhli. Předstoupil jsem před vás z jiného důvodu: abych se aspoň stručně zamyslel nad tím, co je před námi a co máme dělat, aby se i ta tvář našeho společného života, která je dnes právem tak zachmuřená, aspoň trochu projasnila.

Dovolíte-li, budu - jako pořádkumilovný člověk - své poznámky číslovat. Předem přitom ohlašuji, že jich bude deset.

1) Z toho, co jsem řekl úvodem, je snad zřejmé, který z četných úkolů, jež jsou před námi, vnímám jako nejdůležitější. Zdá se mi, že vláda - ať už bude tvořena kýmkoliv - stejně jako vy, senátoři a poslanci, stejně jako vůbec celá politická reprezentace naší země a vůbec všichni veřejně činní lidé by měli jasně říct našim spoluobčanům, že jakékoli dobré lidské soužití i jakákoli prosperita jsou myslitelné jen tehdy, budou-li panovat v různých oblastech života jasná, dobrá a všem srozumitelná pravidla a budou-li tato pravidla obecně respektována. Respekt k nim lze zajisté posílit rychlým a přísným trestáním jejich porušování, nicméně to je a vždycky bude jen posila takřikajíc pomocná. Hlavní je, aby tento respekt zdomácněl v lidských myslích do té míry, že pro každého bude ctí, plní-li zákon, a nikoli, že ho porušuje či obchází. Jinými slovy: bez všestranné kultivace mravního řádu, který jediný může být zdrojem respektu k pravidlům lidského soužití, a tím i tmelem našeho občanského společenství, nemáme šanci na klid, stabilitu, spokojenost a prosperitu. Dnes víc než kdykoli dosud jsem přesvědčen, že my všichni, kteří máme vliv na dění v této zemi, musíme tento princip přijmout za svůj a pokoušet se ho denně promítat do své politické práce. Úkolem občanů a médií je, aby bedlivě sledovali, zda to skutečně děláme, a pakliže zjistí, že nikoliv, aby využili všech možností, které nabízí demokratický politický systém, k tomu, aby nás vystřídali někým lepším.

2) Duchem spravedlnosti a slušnosti, jak vyplývá z tohoto mravního řádu, musí být pak prodchnut celý systém technických pravidel upravujících naše soužití, tedy náš právní řád. V tom máte nezastupitelnou úlohu vy, členové našeho Parlamentu, kteří přijímáte zákony pro všechny občany závazné. Náš právní systém - mimo jiné proto, že v něm probíhá bezprecedentní transformace - je dnes nesmírně složitý a těžko průhledný. Málokdo ví, kolik zákonů vlastně platí, kolikrát byly novelizovány jako takové či jinými zákony a které obecně závazné právní předpisy na ně navazují. Stále užší výseky práva vyžadují vlastní experty a bez právníka či několika právních specialistů se dnes už mnozí z nás neobejdou. Jsem hluboce přesvědčen, že čím přehlednější, průhlednější a občanům srozumitelnější bude náš právní systém, tím větší bude naděje, že bude

respektován. Přimlouvám se proto, abyste mimo průběžného přijímání nových zákonů či jejich novel věnovali zvýšenou pozornost i celkovému vnášení pořádku do našeho právního systému a jeho postupnému zjednodušování a zpřehledňování.

3) Nervovou sítí státu je systém samosprávy a státní správy. Považuji za velký a zásadní úkol nadcházející doby urychleně začít s reformou tohoto systému. Naše země velmi utrpěla tím, že tato reforma byla tolik let odkládána. První zákon, který k ní otevírá cestu, totiž ústavní zákon o krajích, jste přijali teprve v nedávných dnech. Teď bude nutné přijmout celou sérii dalších zákonů, na tento ústavní zákon navazujících, jakož i zákon o státní službě, který nám podle mne začíná až katastrofálně chybět. Proč je reforma celé veřejné správy tak nutná? Z mnoha různých důvodů, které nebyly, obávám se, nikdy naší veřejnosti dost jasně a srozumitelně vysvětleny. Za důležité proto považuji nejen přijmout v dohledné době příslušné zákony a udělat vše, co z nich bude vyplývat, ale zahájit vysvětlovací kampaň, která ozřejmí občanům, proč je důležité, aby mnohé kompetence státu přešly do rukou samosprávy, proč je důležité, aby o některých základních věcech překračujících svým významem rámec obce či okresu rozhodovalo krajské zastupitelstvo, a proč by lečjaké instituce, dosud spravované pražskými ministerskými úředníky, měly být spravovány kraji. Považuji za absurdní, že budujeme tržní ekonomiku, ale zároveň mnohým z nás nevádí, že celé velké oblasti společenského života, jako například právě státní správa, nesou jednoznačná mateřská znamení komunistického způsobu vládnutí nad občany, včetně jejich vysokého stupně politizace. Není pravda, že po reformě veřejné správy bude víc úředníků a víc úřadů. Jestli to někdo trestuhodně nezkazí, mělo by tomu být právě naopak.

4) Evropa má dnes před sebou šanci, kterou neměla po celou dobu své dlouhé a bohaté historie. Totiž šanci, že její vnitřní uspořádání jakožto politické entity, která vždycky celistvou a svým způsobem nedělitelnou entitou byla, nebude vyplývat z diktátu velkých a mocných či z jejich domluvy za zády ostatních, ale že bude založeno na vskutku rovnoprávné a svobodné spolupráci všech, spolupráci vyrůstající ze společně sdílených demokratických hodnot. Je správné, že páteří české zahraniční politiky je orientace na evropské integrované struktury. Jako malá země v samotném centru Evropy, která vždycky byla křižovatkou nejrůznějších geopolitických zájmů, máme

poprvé naději, že budeme v evropském politickém prostředí opravdu pevně a bezpečně zakotveni. Touto naší kotvou bude především naše budoucí členství v Evropské unii, ale v nemenší míře i naše budoucí členství v Severoatlantické alianci. Mírovou a spolupracující Evropu si totiž nelze představit bez určitého systému její kolektivní obrany a jedinou institucí, která je dnes schopna tuto obranu zprostředkovávat, je NATO. Rozšiřování této aliance spojené samozřejmě i s její transformací je proto přímo existenční podmínkou úspěšné politické integrace Evropy. Nepochybuji o tom, že rozhodující část české politické reprezentace si tyto věci dobře uvědomuje a ví, že to je právě ona, která má historickou čest, že může svými kroky zajišťovat klidný a spokojený život mnoha generací, které přijdou po ní. O to smutnější je, že jsme dodnes zřejmě nedokázali tyto věci vysvětlit dost přesvědčivě našim spoluobčanům. Možná to byla opět ta nešťastná orientace na pouhou ekonomiku, která zatlačila do pozadí tak zásadní témata, jakým je bezpečnost státu, tedy něco, bez čeho nemůže žádná ekonomika vzkvétat, ba možná vůbec existovat. Velkým úkolem nejen české zahraniční politiky, respektive příslušného ministerstva, ale celé české politické reprezentace je nejen zintenzivnit všechny práce směřující k našemu přijetí do Evropské unie a do NATO, ale především jasně vyložit všem našim spoluobčanům historický smysl, který toto úsilí má. Česká republika existuje pět let a má naději, že během dalších pěti let bude už pevnou součástí integrované demokratické Evropy. Byla by nekonečná vina nás všech, kdybychom tuto naději promarnili. Nechceme-li ji ovšem promarnit, pak musíme - opět! - začít u svých duší. Mám tím na mysli nutnost vyhlásit nemilosrdný boj českému provincialismu, izolacionismu a egoismu, všem iluzím o jakési lišácké neutralitě, své tradiční krátkozrakosti, jakož i všem typům českého šovinismu. Kdo v dnešní době odmítá vzít na sebe svůj díl odpovědnosti za osud svého kontinentu a světa jako celku, ten podepisuje ortel smrti nejen nad svým kontinentem a světem, ale především sám nad sebou.

5) Myslím, že nemusím na pozadí toho, co jsem právě řekl, zvláště zdůrazňovat, jak důležité je upřít dnes svou pozornost k naší armádě. Všechny zákony týkající se naší bezpečnosti, obrany a vojenské služby, které je nejvyšší čas přijmout, nebudou nikdy v dobré podobě přijaty, nechá-li se všechno jen na příslušném resortním ministři. Je to úkol pro nás všechny, pro celou politickou reprezentaci země. Totéž platí o

restrukturalizaci armády, o její personální kultivaci, o jejím přezbrojení, o její hospodárnosti. A totéž platí samozřejmě o systematickém posilování autority naší armády ve společnosti. Víceméně totéž, co říkám o armádě, bych mohl říct o ostatních bezpečnostních nástrojích státu. Chceme-li, aby v naší zemi klesala kriminalita, pak nesmíme boj s ní delegovat pouze na policejního prezidenta nebo ministra vnitra. Je to věc nás všech. Nepochopíme-li to, nemáme právo se nazývat politiky.

6) Jak je tomu vlastně s naší ekonomikou? Proč máme najednou těžkosti právě my, kteří jsme se cítili být nebo kteří jsme skutečně byli příkladem pro ostatní v rychlosti ekonomické transformace? Proč naše ekonomika dnes roste pomaleji, než například ekonomika polská? Neshodím názor některých z vás, že celá transformace byla špatně založena, špatně koncipována a špatně vedena. Spíš bych řekl, že naším problémem je pravý opak: tato transformace se zastavila v půli cesty, což je možná to nejhorší, co jí mohlo potkat. Kdeco je sice formálně privatizováno, ale co má vlastně jasného a konkrétního vlastníka, který by se plně věnoval zvyšování efektivity a dlouhodobým výhledům svého podniku? Není výjimkou, že navštívím podnik, jehož vedení mi nedokáže říct, komu dotyčný podnik vlastně patří, natož jak vydává svému vlastníkovi účet ze svého hospodaření. Jak je ale možno očekávat touženou restrukturalizaci podniků a celých odvětví, když je tak málo průhledných vlastníků a když tolik zástupců vlastníků chápe svůj úkol, poslání a závazek prostě jen jako příležitost převést svěřené peníze někam jinam a pak jít od toho? Velmi divná mi přitom připadá role, kterou často hrají naše banky: nepřímo vlastní podniky, které prodělávají, a čím víc prodělávají, tím víc jim půjčují. Malý podnikatel nezíská půl milionu na smysluplnou a konkrétní investici, zatímco jakýsi podivný pseudovelkopodnikatel získá klidně miliardový úvěr, aniž někdo pořádně prozkoumal, na co ho vlastně potřebuje. Právní rámec celé privatizace, jakož i kapitálového trhu, se začíná doladovat až dnes. Není to trochu pozdě? Museli jsme za rychlost své privatizace, rychlost zajisté vítanou a dobrou, skutečně zaplatit nakradenými miliardami nebo spíš desítkami miliard? Bylo-li to nutné, necht' to někdo jasně řekne. Nebylo-li to nutné a byl-li to jen následek lajdáckých pravidel hry, pak si i to jasně přiznejme. Proč mohlo například Maďarsko zprivatizovat obdobnou část své ekonomiky, aniž se tam tak masivně tunelovalo? A jak je tomu se státními podíly na vlastnictví podniků? Existuje tu jasná koncepce, co je do té míry

strategické či pro celý stát tak vitálně významné, že si stát u toho musí zachovat svůj díl vlastnictví, a co lze dál bez rozpaků privatizovat? A pokud taková koncepce existuje, proč se to, co je určeno ještě k privatizaci, neprivatizuje? Víím, jak špatnou pověst u nás měla slova jako "koncepce", "strategie" či "průmyslová politika". Do značné míry jsem to chápal: bylo přece třeba naučit podniky umění starat se o sebe a nespoléhat na stát. Jen si nejsem jist, zda se to s tím kultem nekoncepčnosti a nestrategie trochu nepřehnal. Je totiž několik věcí, na které musí mít stát svůj názor a o nichž musí vědět, zda mu na nich záleží či nikoliv. Nemluvím v tomto okamžiku pouze o celé rozpočtové sféře či o sféře veřejných zájmů či statků, jako je zdravotnictví, školství, kultura a podobně. Mluvím přímo o hospodářství. Mluvím o takových oblastech, jako je například bytová výstavba a trh s byty, jako je doprava, energetika a vůbec infrastrukturní sítě, mluvím o tom, co je tak říkajíc podloží prosperující ekonomiky a prosperujícího státu. Nezdá se mi možné, aby právě v této sféře neměl stát svůj jasný názor, svou politiku a svou strategii. Máme ji však? Pokud ano, proč se o ní obecně víc neví? Pokud ji nemáme, proč na ní nepracujeme? Jinými slovy: je nejvyšší čas, aby naše ekonomická transformace nabrala nový dech a nový elán, aby konečně vstoupila do svého druhého dějství, aby politici provedli co nejdřív inventuru všeho nedodělaného a co nejdřív řekli občanům, jak to hodlají dodělat. Jsem přesvědčen, že čím jasnější a srozumitelnější slovo v tomto směru z našich úst zazní, tím spíš se občané dočasně smíří s tou či onou další nutnou obětí. Za daného stavu, vyznačujícího se jakýmsi zvláštním a téměř mnohoznačným mlčením, je věru nepravděpodobné, že se při prvním dalším útoku na jejich standard, ať už bude mít podobu liberalizace cen nájemného či energií, nezbouří skutečně, a ne jen tak na oko, jak tomu bylo většinou dosud.

7) Před dvěma lety přijala Poslanecká sněmovna dlouho chystaný a dlouho očekávaný zákon o obecně prospěšných společnostech. Kdekdo se k tomu okamžiku upínal, kdekdo se na něj těšil, kdekdo - včetně mne - se z něho radoval. Doufali jsme, že mnohé rozpočtové a všechny příspěvkové organizace, tyto relikty komunismu, se začnou konečně transformovat do moderních neziskových subjektů, nesešňerovaných spoustou přihlouplých vyhlášek a předpisů, podstatně svobodnějších, a právě proto nepoměrně hospodárnějších a zároveň společensky užitečnějších. Těšil jsem se, že nejrůznější školy, nemocnice, sociální zařízení i kulturní instituce začnou získávat tento nový statut

a postupně začnou přecházet na systém vícezdrojového financování. Tedy že se budou těšit nejen z příspěvku státu, obce či kraje, ale i z masivních příspěvků nejrůznějších právnických i fyzických osob, jimž budou s ohledem na tuto jejich bohužel činnost postupně zvyšovány odpočitatelné částky daňových základů. Těšil jsem se, že přechod na tento způsob decentralizovaného přerozdělování bude pokrývat nejrozmanitější místní i regionální potřeby nekonečně pestřeji a vynalézavěji, než jak je toho schopen ministerský úředník v centru, a těšil jsem se rovněž, kolik peněz se ušetří tím, že nebudou muset putovat ze svého zdroje formou daně do státního rozpočtu a odtud prostřednictvím příslušného ministerstva a jeho rozpočtové kapitoly zpět do místa svého určení. Těšil jsem se, jak tento systém povznesse sebevědomí občanů i podnikatelů, kteří všichni budou moci na vlastní oči vidět, jak se jejich peníze proměňují v konkrétní obecně prospěšnou věc. Těšil jsem se marně. Kolik obecně prospěšných společností za poslední dva roky vzniklo? Jedna? Dvě? A kolik rozpočtových či příspěvkových organizací se transformovalo do organizace neziskové? Neslyšel jsem ani o jediné. Někdo říká, že to nejde, protože by musel být přijat zvláštní transformační zákon. Někdo říká, že to jde podle platných privatizačních zákonů, ale že to nikdo nezkouší, protože všichni zjistili, že je přece jen pohodlnější žít ve starých dobrých socialistických poměrech, tím spíše, že žádné daňové zvýhodňování těch, kdo financují neziskový sektor, nenásledovalo. Ať tak či onak, vidím tu nesmírný dluh a velký úkol do budoucna. Věřím, že nesčetné zmatky, v nichž se potácí celá naše rozpočtová sféra či sféra veřejných statků, by mohly být podstatně menší, kdyby začínal fungovat neziskový sektor způsobem aspoň trochu podobným tomu, který funguje ve vyspělých západních demokraciích.

8) V sociální politice byly provedeny četné reformy a chystají se další. Já osobně bych rád poznamenal k tomuto tématu jedinou věc: uvítal jsem, když vláda vtělila do svého programového prohlášení svůj úmysl oddělit postupně důchodový fond od státního rozpočtu. Tento systém se mi zdá být z různých důvodů podstatně lepší, věřím, že může být i finančně výhodnější, protože fondy mohou své peníze lépe zhodnocovat, přičemž považuji za samozřejmé, že na státní záruce za nárok občana na důchod se tím nic nezmění. Od chvíle, kdy vláda přednesla své programové prohlášení, nebylo o tomto tématu nic slyšet. Rád bych věřil, že to neznamená, že se na tento úmysl zapomnělo, ale

naopak, že na celé věci sbor odborníků někde v tichosti intenzivně pracuje. I toto je jeden z úkolů, které jsou před námi.

9) Nikdo soudný nebude dosavadní vládu ani vládu předchozí obviňovat z toho, že v návrhu státního rozpočtu zapoměla na ekologii. Naopak: četné miliardy věnované na různá ekologická zařízení začínají přinášet své ovoce v podobě mírně se zlepšujících ukazatelů stavu ovzduší, půdy i vod. Přesto si nejsem pořád jist, zda se za těmito investicemi skrývá vsutku jasná koncepce. Totiž velmi jednoduchý princip, že nestačí čistit prostředí zašpiněné průmyslem, ale že je třeba budovat čistý průmysl. Což neznamená nic jiného, než tak či onak zvýhodňovat každého, kdo dokáže šetřit energií a kdo zavádí ekologicky neškodné technologie. Ano, necht' platí zákony trhu i v této oblasti. Necht' ale základním z těchto zákonů je zákon, že se vždycky víc vyplatí od začátku méně znečišťovat, než později čistit zašpiněný okolní svět anebo platit příslušné pokuty.

10) O kultuře mluvím nakonec nikoli proto, že bych ji považoval za nadstavbové koření života, ale z důvodu právě opačného: považuji ji za věc vůbec ze všeho nejdůležitější, která si proto zaslouhuje, aby byla zmíněna v samotném závěru mých poznámek. Nemám tu teď samozřejmě na mysli kulturu jen jako sféru lidských činností, jako je třeba péče o památky, výroba filmů či psaní básní. Mluvím tu o kultuře v nejširším slova smyslu. To znamená o kultuře lidských vztahů, lidského soužití, lidské práce, lidského podnikání, mluvím o kultuře veřejného a politického života, mluvím o naší obecné kulturnosti. Obávám se, že zde máme dluhy největší, a tudíž nejvíc práce před sebou. Tato kultura v nejširším slova smyslu se totiž neměří počtem báječných rockových hvězd, které nás navštěvují, či krásou šatů světových návrhářů předváděných u nás světovými modelkami, ale něčím jiným. Například tím, co křičí skinheadi v hospodě U Zábranských, kolik bylo zlynčováno či zavražděno Romů, jak hrozně se někteří z našich spoluobčanů chovají ke svým bližním jen proto, že mají jinou barvu pleti. Tuto nekulturnost v nejširším slova smyslu mají na svědomí asi opět oba soubory příčin neutěšeného stavu věcí obecných, o nichž jsem mluvil na začátku: je to typický projev postkomunistického stavu ducha a zároveň asi i důsledek malé péče, kterou jsme v posledních letech kultivaci tohoto stavu věnovali. Tedy znovu: není tomu tak, že by tu

byla ekonomická základna, na jejímž rozkvětu se jaksi přiživuje kulturní nadstavba. Naopak: hospodářský rozkvět je přímo závislý na kulturnosti prostředí, v němž se dané hospodářství ocitá.

Dámy a pánové,
vážení přítomní,

když tu hovořím - a není to před členy Parlamentu zdaleka poprvé - o neziskovém sektoru, o reformě veřejné správy a o podobných věcech, pak hovořím, jak zajisté víte, o tom, co se nazývá občanskou společností. To znamená o společnosti, které je systematicky otevírán prostor k co nejpestřejší sebestrukturaci a co nejpestřejší účasti na veřejném životě. Občanská společnost v tomto smyslu má v zásadě dvojitý význam: za prvé umožňuje lidské bytosti, aby byla sama sebou ve všech svých dimenzích, tedy i jako tvor společenský, který chce být tisícovým způsobem účasten na životě komunity, v níž žije, za druhé působí jako skutečná záruka politické stability. Platí totiž, že čím jsou rozvinutější všechny organismy, instituce i nástroje občanské společnosti, tím je tato společnost odolnější proti nejrůznějším politickým vichřicím či zvrátům. Nebylo náhodou, že nejbrutálnější útok vedl komunismus právě proti občanské společnosti: dobře totiž věděl, že jeho největším nepřítelem není ten či onen nekomunistický politik, ale otevřená a odzvola se svéprávně strukturující, a tudíž velmi těžko zmanipulovatelná společnost.

Naše země, jak známo, dnes prožívá politickou krizi. V této krizi jde - z hlediska demokratických poměrů - o celkem banální příhodu, totiž o demisi vlády. S takovými příhodami demokratický systém samozřejmě počítá a ví, jak z nich ven.

Tatáž krize se však mnohým jeví téměř jako kolaps režimu, demokracie, či dokonce konec světa. To je podle mého názoru možné mimo jiné proto, že jsme nevytvořili aspoň základy skutečně rozvinuté občanské společnosti, která žije na tisíci různých rovinách a vůbec se tedy nemusí cítit existenčně závislá na té či oné vládě nebo té či oné politické straně.

Zazlívám-li něco těm, kteří dnes odstupují, pak daleko víc, než ty či ony konkrétní prohřešky, celkově apatický, ba přímo nepřátelský vztah ke všemu, co by mohlo jen vzdáleně občanskou společnost připomínat či tvořit. Tento apatický vztah je

totiž přesně tím, co je v posledku odpovědno za to, že tak banální demokratická příhoda, jakou je pád jedné vlády, se jeví jako málem antické drama a do jisté míry se dokonce takovým dramatem stává: mnoho lidí má docela pochopitelný pocit, že stojí tvář v tvář krachu určité koncepce státu, určitého pohledu na svět, určitého souboru ideálů.

Jakkoli to, co prožíváme, je nepříjemné, stresující a v mnoha ohledech nebezpečné, může to být zároveň velmi poučné a k mnohému dobré: může to totiž vyvolat katarzi, tedy přesně to, v co antické drama vždy ústilo. To znamená pocit hluboké očisty a vykoupení. Pocit znovuzrozené naděje. Pocit osvobození.

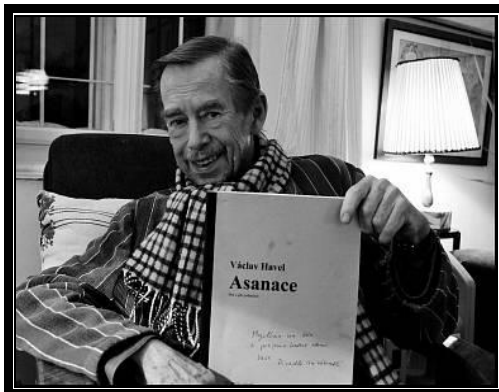
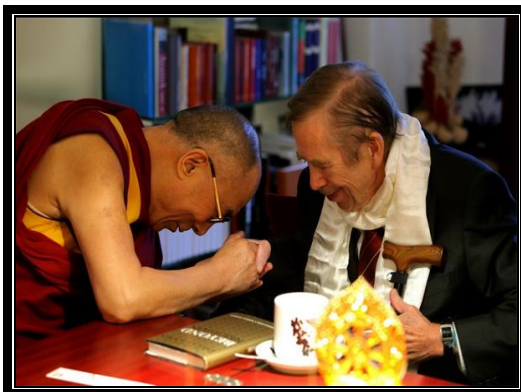
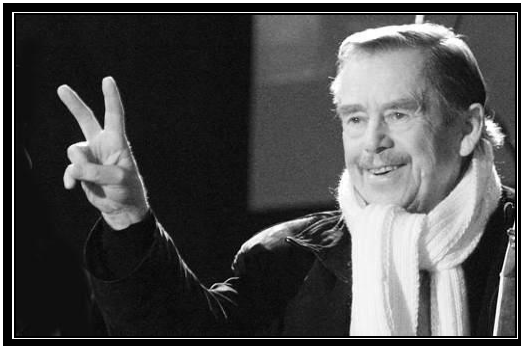
Pakliže nás dnešní krize donutí se vši vážností se znovu zamyslet nad charakterem našeho státu, nad jeho ideou, nad jeho identitou a výsledek takového zamyšlení promítnout do vlastní práce, nebyla ta krize vůbec zbytečná a všechny ztráty, které přinesla, mohou být mnohonásobně vyváženy.

O identitě státu či národa či společnosti se mluví často a nejednen odpůrce evropské integrace se národní identitou ohání a z její ztráty strachuje. Domnívám se, že většina těch, kdo takto mluví, podvědomě vnímá identitu jako jakousi osudovou danost, jako cosi genetického, málem jako identitu krve, tedy jako něco, na co nemáme vliv. Myslím, že to je veskrze zvrácené pojetí identity. Identita je především určitý výkon, určité dílo, určitý čin. Identita není mimo odpovědnost, ale je naopak jejím výrazem.

Bude-li nám naše dnešní krize výzvou k činům, které nově naplní naši identitu, pak nemáme důvod jí litovat. Zkusme ji proto pochopit jako lekci či školu, jako zkoušku, jako apel, který možná přišel v pravou chvíli, aby nás varoval před naší vlastní pýchou a ušetřil něčeho podstatně horšího.

Děkuji vám za pozornost.

Příloha D – Fotoalbum

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Tereza Gründlerová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Václav Havel – člověk, spisovatel, prezident

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 61

Celkový počet stran příloh: 24

Počet titulů českých použitých zdrojů: 8

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc.